

naše planine

5-6

1981

naše planine

le nostre montagne
nos montagnes
our mountains
unsere berge

ČASOPIS PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE I PLANINARSKOG SAVEZA BOSNE I HERCEGOVINE

Glavni i odgovorni urednik revije: prof. dr Željko Poljak
41000 Zagreb, Cesarčeva 5

Izlazi u šest dvobroja godišnje. Godišnja pretplata 200 dinara (za inozemstvo 20 USA dolara). Cijena pojedinačnog broja 50 dinara (za inozemstvo 5 USA dolara). Uplate čekom na tekući račun Planinarskog saveza Hrvatske (br. 30102-678-5535). Na poledini čeka treba naznačiti: »Za Naše planine« i ispisati čitku adresu pošiljaoca. Pretplate iz SR BiH šalju se na tekući račun Planinarskog saveza BiH 10102-678-710. Rukopisi se šalju Planinarskom savezu Hrvatske, 41000 Zagreb, Kozarčeva 22 i Planinarskom savezu Bosne i Hercegovine, 71000 Sarajevo, Sime Milutinovića 10. Izdavač je Planinarski savez Hrvatske. Redakcija: 41000 Zagreb, Kozarčeva 22, tel. 448-774, radno vrijeme 8—14 sati. Tisak »Vjesnik« Zagreb. Oslobođeno od poreza na promet na osnovi mišljenja Republičkog sekretarijata za prosvjetu kulturu i fizičku kulturu (br. 5449 od 26. XII 1972).

Godište 73 (33) Svibanj—Lipanj 1981 Broj 5—6
Volumen 73 (33) Maj—Juni 1981 No 5—6

Od 1898. godine »Hrvatski planinar«, od 1949. »Naše planine«

S A D R Č A J

Jozo Vrkić: Gorska vršina	97
Smilja Petričević: Medvjed	99
Ante Rukavina: Velebitske vode i vodice	103
Petar Lučić-Rokić: Zimi na Kleku	103
Rudolf Travinić: Vlak u 8,50 za Zidani Most	110
Sakib Kliko: Lisina	111
Uzeir Beširović: Na vrhu Subre	112
Rudolf Cišper: Na slavonskoj Ravnoj gori	114
Bosiljka Zlatarić: »Mladi čuvare prirode«	117
Durmo Edin: Njima u spomen	119
Vlastimir Jovanović: Zdenko je stekao nove prijatelje	120
Božidar Škerl: Prof. dr Željko Poljak, novi predsjednik Planinarskog saveza Hrvatske	121
Robert Erhardt: Silaz u jamu za Kameni vrati (—520 m)	123
Slobodan Žalica: Mala hronika BiH alpinizma	127
Slobodan Žalica: Penjačka vježbališta u BiH	131
Rašid Mulahusić: Sarajevska škola alpinizma	131
Jakša Kopić: Planinarstvo u »Samoborskom listu« 1904—1941. godine	133
Publicistika	134
Ivan Jakovina: Susret na Sovskom jezeru	135
Đuro Perić: Prostorni plan Nacionalnog parka »Paklenica«	136
In memoriam	137
Speleologija	138
Orijentacijski sport	142
Vijesti	142

Planinarski savez Hrvatske
odlikovan je 1974. godine
Ordenom zasluga za narod
sa zlatnom zvijezdom

Slika na naslovnoj stranici:

Neman s Treskavice

Foto: M. Vasiljević Lilo

Najviši vrh Gorskog kotara (Bjelolasica 1534 m)

Foto: Ing. Z. Smerke

Goranska vršina

JOZO VRKIĆ

ZAGREB

Pohodit ću Gorski kotar iznad tisuću metara.

Ištući put prema Paklenom, pričao ti je šumski radnik, kako im je u Mrkoplju medvjed zaklao dva konja. Osudili ga na smrt. Ranili ga na čekić i medvjed je mladi jelik uništio u mukama. S takvom slikom ideš u goranske šume, tako ti šušti lišće dok želiš vidjeti Pakleno, najslađu stravu Gorskog kotara.

S Platka satima hadaš ponikvama i prevjicima. Bura puše gore u modrini, kao da se roje nebeske pčele oko stjenovitih košnica. Gaziš bukovim lišćem do koljena, uz debla izagnjila na kamenim kostima. Raspala se i pračovjekova šaka, naraslala od obrisa nečije ruke što su ga nekoč usjekli u koru. Dublje su proplanici s jamama, gutačicama okomitih bujica, koje se ruše s iskrenutih lijevaka. Boje su pometene metlicama golih krošanja. Nema ni zvuka. Mami te tišina u neku jamu snježnicu s vječnim snijegom.

Penješ se na Hahliće uza strminu s točilom, niz koje će ti nebo modro na glavu. Gore na Fratru vrh je pun bjelokosnih loža, iz kojih netko gleda more i Grobnik, kao tisućgodišnju povjesnu dramu. Oblaćići se stvaraju na njihovu sliku i priliku. Izvabilo je nešto i skakavaca na srebrni ošibljad, što se učini očupanom krunom!

Evo i Halića pod Suhim vrhom, koji svu okolicu tješti kamenim stošcem. Prema trijama jezercima, kalima, i nadjenuli su ime Hahlićima. Lokve su to, a srednja ne pre-sahne nikad. Tu bi tako satima gledao kako se voda prelijeva, ne znajući joj ni vrela ni uvira. Sjediš skupa s konjem riđanom, jednako zagledan u zelenu vodu posred travnatoga brda. Konj se digne i pije, a ometa ga maslačak. Stara vuna oko lokava, sjeti te kako je u Podhumu prije rata paslo tisuće ovaca, a bilo je i četiri tisuće krava. Kakva li prizora na ovome pojilu! Ali, fašisti su u ratu zapalili okolna sela, pa u Podhumu

ostadoše samo dva brata. Ovdje im se konj odmara skupa sa mnom.

Teško je naći stazicu za Pakleno, stjenovit kotač med Obručem, Suhim vrhom i Fratrom. Na samom ulazu možeš upasti u okomitu jamu, skrivenu travom. Upravo su tri mladića na bukovo deblo nametala čelični konop. Spustit će se s voki-tokijem u dubinu od 80 metara, da bi vidjeli podzemnu dvoranu s rjećicom.

Opomenuli su te u planinarskom domu na Halićima, kako je prije četiri godine oluja polomila prastara stabla i prepriječila stazicu prema srcu Paklenoga. Sad i ti vidiš, da je trudno obilaziti ta debla, dok se vereš iz jedne ponikve u drugu. Toliko si žudio doći usred Paklenoga, k onim kamenim vratima, kao u samu kamenu tajnu. Obilazi debla, ruješ po njima, brodiš gnjilež — ali ti slabti snaga. Zašto nisi zvijer?! Bojiš se i noći koja će te zateći u Paklenom, strašiš se od ovih istih zvijeri čiju kožu tako žudiš. Sjeknilom kamenih vrhova suton pokriva twoju želju. Vraćaš se poražen; s jedinom željom da krti štap zamijeniš zelenim, kojim bi se barem malo branio od neke noćne životinje hitajući na Platak.

No, sreo si samo dvije divokoze na Fratru, a kad se u šumi onako naglo snoćalo kao pod krilom, promakla je srna. Zato te na proplanku Prebeništa zamamila zvijezda Danica nad Snježnikom. U ozračju zapalog sunca učini ti se da vrh dohvaća zvijezdu, i samo bi te sakatost ili smrt zaustavila da ga u zoru ne pohodiš.

I, zaista, domar Ivo u planinarskom domu pripovjedi, kako nikad nije bilo takvoga zalaza. A nigdje ni takvoga vidikovca kao na Snježniku ili Snježku. Na tih se 1506 metara uspinješ očima, hlepeći nazreti i onu drugu stranu. Dolje ti raste more do nebosklona, izranjaju otoci kao u doba izdizanja, a Učku najednom zamijeniš pogledom do talijanskih Dolomita. Eno i Julijskih Alpa s Triglavom, Kamniških sa svojom stjenovitošću, Sokolske stijene zamamljuju odavle penjače, dok ti je Risnjak nadohvat. Prostrela se dolina Lazac, »u kojoj se sto godina ništa ne mijenja«, još jedna žudnja za novim po-hodom. Sav je Gorski kotar tako bliz, s Crnim Lugom, Mrkopljem i Ličkim poljem, a nad svim je Viševica. S najljepšim mislima okrećeš se Velebitu, koji opet čuva maglu svega kontinenta. Motreći bregove poput silnih valova, misliš o nastanku otočnih vrhova, a ključanje tla doživjiš vidjevši ponikve pod vrhom. Misli te odmaraju, a u buri uživaš. Bridi ti oko ušiju, u vršnoj stijeni lomata planinarskom kućicom, kojoj je lim s krova pobacala po okolnim jamama snježnicama. Snježnik te, svojim hrptom do slovenskoga Snežnika, zove da prehodaš to pasište dviju klima. Uživa tu stotinjak vrsta na Gušlici, s runolistom gotovo otrganim. Zato na vrhuncu budi sam. Kloni se i planinara, premda se diviš planinarki koja se penje s tromjesečnim djetetom u ruksaku — već

ogovaraju domara na drugom planinskom vrhu kako im nije dao slaviti vlastitim pićem. Podi sam barem u poniku, s kamenjem na dnu kao cijediljkom svih onih voda, što ih ipiju uz obalu.

Mlađi alpinist Berislav Anić, koji samotan hoda sa snopom konopa oko ramena, pokazao ti je jamu snježnicu. U njoj još ima staroga snijega. Upozori te da paziš na krt kamen, jer je tako njemu jednoč razbio glavu kad se spuštao konopom. Čim se osvijestio, pitao je raskrinkicu. Misliš da si na dnu, ali je još dublje među okomitim liticama stvrđnut sivocrni snijeg, pa od njega odvrcne oboren kamen. Ne možeš dosegnuti ni tu žudnju za vječnim snijegom. Bojiš se i nagnuti nad ponor. Nisi ti biokovski težak, koji je živio vadeći mraz iz jama ledenica.

Tko li bi rekao da je onaj Risnjak, što se sa Snježnika mogao dohvatići rukama, tako dalek i kao na drugom kraju svijeta.

U nacionalnom parku, u kojem je sve ostavljeno samome sebi, i ti si ostavljen. Tu se ne ubija i ne hrani se životinja, ne čisti se stablo i ne siječe panj. Poći ćeš na Risnjak preko Crnoga Luga, krasna sela što sa sebe otresa maglu okolnih šuma. Prije si se čudio lokvarska jezeru, a upravo su ga isušili nakon deset godina, kako bi mu očistili mulj. Smiješno ti je sad cno natjecanje u Lokvama — kome će dalje skočiti žaba!

Penješ se to na Risnjak, ali uvireš i u maglu. Vlaga te obljepljuje glavicama nekih trava, putem prema vrhu svrača ti pogled u legla tamnih provalija. Na Medvjedim vratima ono malo vidika zakrila ti šumska crnina s nepoznatim zvucima. Pipaš put kroz maglu, ne vidiš ni toliko da bi se mogao uzverati na drvo i ne razlučuješ životinjsku riku. Trenom ti se čini, prodolom Lazac gone lisicu, strvinar je nanjušio strv na Bijelim stijenama, zavijaju oni vukovi koji su bili opkolili domara u planinarskom domu ili ti je pak razbijesnjeli vepar na dva koraka. Nećeš stoga zaboraviti nikad — kako si s Maloga Risnjaka nazreo kućicu s dimom!

Magleni pramenčić nakon maglušina — a kakova radost uplašenu putniku. Kako lako daješ da ti u planinarskom domu nalože tvoj štap i kako se samo okrepljuješ čajem od ljekovitih trava. Jedino nakon ovoga dima iz dimnjaka, mogao si zaboraviti riječi napisane neizbrisivim slovima na samome vrhu, gdje su se prije rata tukle skupine hrvatskih i talijanskih planinara. Pamtiš ono što ugleda prestrašeni skitač.

Ali te Gorski kotar opet mami gorskim strahom. Počne on pitomošću, pa tako sad gledaš bistru Tounjčicu, u kojoj se odražava dvostruki most. Dozidali su mu kat kamenih lukova kada je cesta odmijenila kolski put. Jedini je naš most-blizanac. Samo su četiri takva u Evropi, a uresni su mu kipovi u ogulinskom muzeju.

Oko Ogulina sve je pak puno mostova na presahlim koritima. Prije nego nastade

umjetno jezero Sabljaki, usred grada bi se Dobrina klisura nalila vodurinom. Jezerom Đulin ili Julin ponor. Tek onako s punim jazovima i jarugama, shvatio bi tu Frankopansku utvrdu, što je podiglo 1500. da se obrane od Turaka. Julin ponor sad je krcat smeća i greda, pa nikako ne možeš zamisliti, da se onđe mogla strmoglaviti djevojka. Pripovijedaju, kako se plemenita Zulejka iliti Jula zaljubila u nižega časnika. »Otac joj je branil tu ljubav. Njezin dragi je bil ranjen u Modrušama, kad se boril protiv Turaka. Donesli su ga na nosili i on je umrيل. Radi tega se Jula bacila u ponor.« Više ih je tu skočilo u presahlu Dobru, negoli se hrabrih spustilo u dvorane pod gradom, gdje se čuju orgulje kad gore u crkvi sviraju. Nedavno se hitnuo mladić s vidikovca, a prije četiri godine neka djevojka. Nestadoše dolje u vrtlozima podzemnih jezera.

Prema Kleku idem uz dolomit u Bjelskom. Usku ovu visibabu zovu Baba, a nekoć u selu Zagorju bijaše i kameni Djed, najljepši toranj od svih oko Kleka. No, jednoć se momci napili i minirali ga, ostala Baba sama!

Tu kamenu samoću dođi doživjeti na Kleku, kad alpinist puzi uz dvjestametarsku stijenu, viseći na prevjesu. Pod njim je spomen-ploča, SVAKI NAŠ USPON RADOŠTI I LJEPOTE KOJE DOŽIVLJAVAMO U PLANINAMA BIT ĆE SJEĆANJE NA VAS, na sve one poginule u prečenju. Ježiš se neprestano od nečijeg pada. Dodeš li još kad je Klek maglen, učinit će ti se ptica većom od klekasta stabla. Bijela magla izvire iz golih kotlova i nepoznatih provalija, a s litice kojoj ne vidiš vrha kaplje magleni slapić. Kad se uspneš na vrh sa zakritim vidi-kom, gdje god zapuziš znaš da si nad ponorom, misliš o mladiću koji je pao preko ruba, nadvirnuvši se je li mu se uz liticu ispenjao otac. Na mrkem vrhu, razveseli te injem onaj grmić!

Iz Ogušina se ova stijena pričinja zgrčenim divom, usnulu na vlastitim koljenima-

— koljena mu Klečice, a glava Klek. U ratu su partizani ovdje istakli zastavu. Sjećaju se, kako su je noću Talijani gađali iz grada, u stijeni vrcale iskre od metaka, sve dok nije pala.

Dolaziš na Klek kad magla huji vještičjim zovom, a po lišaju suhe jele, inje se miče kao grbice svemirskih gusjenica. Dočeka te metla s crvenom krpom i natpisom: DOBRO DOŠLI U CARSTVO KLEČKIH VJEŠTICA, koju ostavi bivši domar Regoč. U olujnim noćima ovdje bijaše ročište svih coprnica. Veli žena iz Turkovića: "Kad je pun mjesec, coprnice letu na metli sa svim stran, na vrh, onde, na temu vrhu kuvali travu u lonci, i čaraju!" Prema drvenoj predaji Klek je jedan od divova skamenjenih u bijegu pred Perunom, kakvi su Drevolom, Orjen ili Snježnik, pa mu zato rastrgotine zovu Crna kosa, Vučja draga i Veliki stožer. Pučka mašta do zore tu pleše s vješticama — kovač se namaže vještičjom mašću ili baba pretvori kravara u konja i leti na Klek.

Ne bojim se ja vještica, nego da opet ne skobim zvijer. Medvjeda je staza prema Klečicama, a u Gomeljskoj ih je kosi pedesetak. Prijašnji domar vidao je tu noću dva razmaknuta vučja oka, veprovi se kupe na otribile, a upravo ovdje dvojici je mladića preksinoć medvjedica prešla preko puta. U planinarskom ti domu vele: "Ne bi bilo dobro da se s njom sretnete iznenada. Zato sami sa sobom razgovarajte naglas!" Silazeći s vještičnjeg Kleka govorim s panjevima. Spilja ishukuje maglu kao zvijerski dah, a kad se psi uzlazu u Musulinskem Potoku, pričini ti se vonj medvjedov. Kako ti je draga kratka jeka, kako odahneš videći malu zebu. Ushujao se vjetar, smrznutim injem šuška po gorskem hrptu, trese i zvoni drvećem, ali ono ne da svoju čaroliju. Što sam dalje od Kleka, sve više uživam u smetovima noćašnjeg lišća — uskoro će biti snježnim nanosom, jer se magla i inje prometnuše u mečavu.

Bjelina mi ne da popeti se na tornjeve žuđenih Bijelih stijena!

Medved

SMILJA PETRIČEVIĆ

ZADAR

— Vrag s tobom gloginje mlatio pa te smlatio, sreću po kupinama tražio pa je našao, drobilica te mlila pa te samlila, kosti ti se satrle pa nestale, sjeme ti se sasušilo pa poroda ne imao, ovo ti bio zadnji zalogaj pa se zadavio s njim, ti kurvo debela, dlakava, proždrljiva, ... ti nedilju, ... ti misu kantanu... uffffuuuuuu... — vikao je jedan glas iz obližnje seoske kuće, a mi smo se

zaustavili nedaleko i slušali to bogatstvo riječi našeg lijepog materinjeg jezika.

— Mislim da tučemo i Ruse i Madare po psovskama — primijeti netko od nas planinara.

— Sto se dogodilo, djede? — upitasmo starijeg seljaka, koji je stajao ispred kuće i mlatarao oderanom ovčjom kožom, šutirajući nogom nekakve bijele oglodane kosti što su letjele okolo, a pas, mršav, jadan, crn kao sami đavo trčao je za tim kostima i

ljutito lajao. Nedaleko od seljaka stajala je starija žena, krsteći se obim rukama.

— Što se dogodilo? Ha! Oli ste čoravi? Što ne vidite ove kosti i ovu kožu? Došao noćas medvjed, napao mi ovce, jednu pojeo, a kožu mi ostavio. Oderao je kao pravi stručnjak, još mi je prebacio preko ograde, kao da mi se ruga... šara ga zmija ujela... i

— Sto ēete, tu nema pomoći — rekosmo tiho, pokušavajući ga smiriti.

— Može se, može, puno. Možete i vi nešto. Umjesto da mlatarate ovuda i koturate se gore dolje, bilo bi vam bolje da uzmete pušku u ruke pa da ubijate vukove i medvjede, a ne one nedužne jelene, srne i divlje svinje, a niste gladni.

— Ali, djede, mi nismo lovci, mi smo planinari, nemamo oružja sa sobom niti imamo dozvolu za nošenje oružja, niti ga želimo nositi, niti želimo ubijati.

— A tko vas pita, pobogu, tko ste i što ste, i tko vas pita za dozvolu. Jedan puca, drugi zatvori jedno oko i tako mu to ide. Jutros sam čuo pušku kako je pukla oko Velikih Močila. Nije to moja pokojna baba došla pa pucala, nego opet netko od vaših. Sigurno nije lovio ni medvjeda ni vuka, nego srnu ili jelenu ili divlju svinju. Kazu mi da je ovo neki vajni nacionalni park i da su životinje zaštićene zakonom. He, ali životinja zna granicu nacionalnog parka. A vi, pametnjakovići, da bude vuk sit i koza cila, huškate bestje da izadu van granica parka pa ih ubijate, vi pošteni. Ne ubijate, je li? Vidi, bogati! A gdje li su srne i jeleni koji su znali zimovati oko naših kuća. A? Krila stekli pa utekli. Odlepršali kao ptice. E, znate gdje su, ja ču vam reći. Eno ih dolje u Starigradu po frižiderima naših krčmetina duž magistrale. Tamanite ih da bi napunili švapske trbuhe, ubijate ih za marke i dolare, a vukove i medvjede ne ubijate, jer švapska i ostala gospoda to ne kusaju, zadavili se svi po redu.

— Ajde, de, djede, imaš pravo, ali zaista ti kažemo da mi nismo lovci i da smo i mi kao i ti protiv ubijanja. Mi smo, djede, planinari koji se šetamo po planini.

— Ha, isti ste vi junci — reće starac pomirljivije, udari nogom jednu košticu, pa se nasmije.

— Idemo unutri, vani je hladno, mogli biste trgnuti po jednu domaću, da se malo ugrijemo. A, šta velite?

— Zaista mi je dosta svega — nastavi starac, zapalivši cigaretu. Ovce mi nestaju. Žderu ih vukovi ili medvjedi. Teško mi je ovdje gore, a kasno je da silazim i da mijenjam navike života.

GAŠPAR S VELEBITA

Prvi put sam ga srela na putu za Buljmu. Bio je hladan zimski dan. Gore na nebesima su se skupljale nekakve sive oblačine kao vojska koja se spremala na napad. Sve nam je mirisalo na snijeg, ali mi smo, svejedno, išli polako dalje, pričajući i ne gledajući puno

ispred sebe. Tom i ja smo išli zadnji. U jednom trenutku sam podigla glavu i pogledala je, sasvim slučajno, pa na jednu stijenu, na kojoj je stajalo nekakvo mršavo, četvoronožno stvorenje i promatralo nas. Ovi moji nisu ništa primjetili, već su polako hodali dalje. Ja sam se zaustavila, gurnula Toma. Tom me pogledao, pogledo u pravcu koji sam mu pokazala glavom, slegao ramenima i dao mi znak da šutim. Gledali smo taj sivi kostur koji je bio obložen sivim olinjalim krvnom, a kostur je isto tako posmatrao nas, zatim se okrenuo i nestao sa stijene tako tih da ga ni Muku nije primijetio, niti osjetio. Inače bi bio bijesno lajao, čak bi i potrcao za njim. Malo zatim čuli smo nekakav otegnut zvuk, nešto između lajanja i zavijanja.

— To nas pozdravlja onaj Gašpar sa stijene — rekoh.

— Zašto Gašpar? — upita me Tom.

— Nekoć sam poznavala jednog čovjeka, zvao se Gašpar. Bio je siv, jadan, mršav, krivog vrata kao onaj gore, pa od tada sva stvorenja, bili ljudi ili životinje, ako su jadni, mršavi, sivi, zovem Gašparima.

— Gašpare... auu... vuuu... auuu... Zatulih, o Gašpare!

— Koji ti je vrag, kojeg sad Gašpara zoveš — okrenuše se ovi moji. Što ti bi pa da sada tu tuliš i zavijaš kao budala. Do maloprije bila si zdrava.

— Pozdravljam jednog prijatelja.

— Ti si luda, sanjaš glasno svoga dragoga — dobaci netko iz kolone.

Tom se nasmije, ali ne reče ništa. Ja također.

— Meni se ovaj Gašpar i ne čini pravim vukom — reće Tom poslije nekog vremena. Prije bih rekao da je to neka mješavina psa i vuka. Sigurno mu je mati kuja latalica, ovdašnja, a otac vuk sa vrhova... ili možda... možda da je to kakav napušteni, ostavljeni vučjak koji je pamtilo i bolje dane među ljudima. Jesi li primijetila kako nas se nije bojao, već nas je gledao, ali nije nam ni prišao jer je sigurno doživio i nešto "lijepog" i "plemenitog" od nas ljudi, pa se boji da se to ne ponovi. Sam je, nema povjerenja ni u ljude ni u životinje.

— Ne znam — rekoh.

I nismo ga sreli dugo, dugo vremena.

Drugi moj susret s Gašparom bio je jedne hladne zimske noći. Sjedili smo u Čadavici (polukućica do Borisova doma, s ognjištem u sredini) i pekli meso. Do mene je sjedio neki dečko iz Zadra. Odjednom me mune u rebra pokazujući glavom prema stazi koja je vodila u dom.

— Pst, vidi ga tamo, vuk, ispod bukve. Gledaj kako mu se oči sjaju u mraku kao dvije žeravice. Suti i ne govori nikom da se ne stvari panika.

Podigla sam oči prema stazi i kada je vatrica jače zaplamsala vidjela sam mršavo, sivo stvorenje sa glavom čudno okretnutom na stranu. Digla sam se i polako pošla prema njemu, ali on se povukao u mrak. Znala sam: to je bio Gašpar.

— Gašpare, auu, vauuu, dođi, zvala sam polako, . . . Gašpare . . . auuu . . . Ali on je nestao. Te večeri sam pokupila sve kosti što su bile ostale od večere i odnijela ih ispod bukve. Ujutro ih nije bilo.

Treći put sam ga srela ove zime. Bio je siječanj. Nedjelja. Nismo nikamo namjeravali ići, već ostati u domu i odmarati se. Upravo smo doručkovali kada djeca, koja su se igrala ispred doma, počnu vikati: "Vidi vuk, eno ga, vuk". Svi smo za tren oka istrčali napolje. Doista: gore na stazi stajalo je neko bijelo mršavo pseto, a do njega jedan sivonja, mršav, jadan, bijedan, olinjao, izujedan, izgreben, s nekakvim ranama na vratu. Lopatice su mu stršile kao dva poklopca od lonca, rebra su bila nalik na harmoniku, trbuš mu se zaliđepio za kićmu, dok mu je glava bila položena na stranu. Bio je to moj Gašpar.

Bijelo pseto se već spustilo dolje, trčka-ralo oko djece, hvatalo hranu koju su mu djeca bacala, dok je Gašpar još uvijek stajao gore na stazi i gledao.

— Gašpare . . . auuu, vauuuu . . . uuu — zatulila sam.

Vidjela sam kako je trgnuo glavom, ali se nije pomakao s mjesta. Sjedio je i dalje na zadnjim nogama. Tada su se odozgo na stazi pojavila dva planinara i Gašparu nije preostalo ništa drugo nego da potrči za bijelim psetom koje je halapljivo gutalo hranu, ili da se izgubi gore u planinu. Glad je bila jača i Gašpar je sišao, ali nam se nije sasvim približio, već je ostao i dalje po strani. Bacila sam mu kost, ali on je pobegao, da bi se opet vratio, uzeo kost i nestao.

— Gašpare, auuu, vauuu — budalo, uzmi — vikala sam.

Je li već poznao moj glas ili je to bila glad jača od straha, ne znam. Samo znam da nam se približio, uzeo kost i otišao iza bukve.

— Gašpare, auu, au . . . vrti se.

I zaista: ponovo se pojавio, polako je prilazio dok nije prišao sasvim blizu, tako blizu da sam ga mogla dotaknuti, ali nisam. Samo sam ponavljala "Gašpare, Gašpare, auu" i bacala mu kosti a on ih je gutao, gutao. Tada se iza mene pojavilo bijelo pseto, potrčalo preko zida, Gašpar je pograbio još jednu kost i otrčao za bijelim psetom. Gledali smo ih kako nestaju gore na stazi što vodi prema sjeveru.

Više ga nisam vidjela ove godine. Ali svaki put kada idemo prema Buljmi, Stražbenici, Lipoj stazi, Ivinim vodicama, Jurlinama, uvijek očekujem da će se na stazi pojavititi moj jadni, mršavi, olinjali Gašpar.

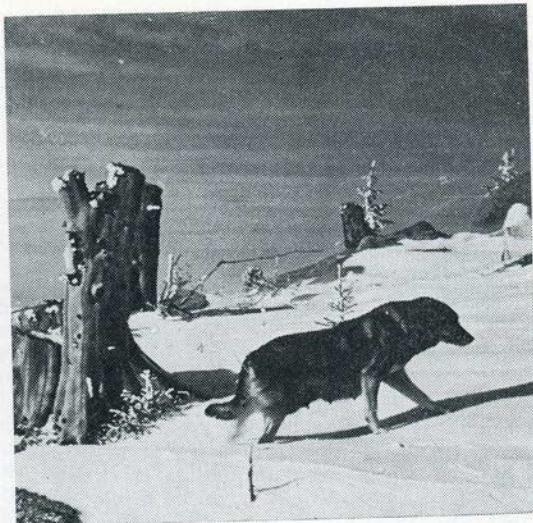
STARICA S PLANINE

Jedna kuća u planini, na osami, samuje.

Jedna starica na vratima kuće stoji i gleda na nas došljake, znatiželjno, starački veselo.

Jedna mačka leži do staričnih nogu i zije, pospano.

Jedna krava, malo dalje od kuće, gleda nas svojim velikim kravljim očima, muče, tužno.

Jedan pijetao, stoji na ogradi, maše krilićima i odleprša, dostojanstveno.

Jedna kokoš zakokodače u dvorištu i pobježe, preplašeno.

Jedan pas, vezan za lanac, proviri iz svoje kućice, zalaje, pa nam onda okrene leđa, nezainteresirano.

A starica je i dalje stajala na pragu svoje kuće, i kada smo došli blizu, sasvim blizu njenog praga, veselo nam se nasmijala. Lice joj je bilo staro i naborano, zabradeno u bijelu maramu. Velik vuneni šal prebacila je preko ramena, prekrživši ga preko prsiju i zavukavši njegove krajeve u pojasa široke suknje koja joj je dopirala do koljena. Velike gumene čizme, najmanje dva broja veće od njenih nogu, bile su blatnjave. Ruke je držala ispod šala i kada nas je vidjela ovakve kakvi smo, šareni, zakukuljeni, zamuljeni, odjeveni kao u pokladnoj povorci, sklopila je ruke preko lica, kao da ga briše, samo su joj se oči zatvorile i staračka ramena lagano tresla. Znali smo: to se stara smije nama, ali ne želi pokazati koliko smo joj smiješni.

— Dobar dan, bako — pozdravismo svi u jedan glas.

— Dobar dan, dica. Nisam se nadala da će pod stare dane vidjeti ovoliko čeljadi da se klatara ovuda — odgovori nam starica, skidajući polako ruke s lica na kojem je i dalje bio smiješak.

— Kako ste, bako? — upitasmo je.

— Ja?! Pa tako . . . Staro i umorno, baš kao stara baba. Nego, hajde, hoćete li unutra da se malo okrijepite i ugrijete, samo kod mene vam nije onako kao kod vas, po gradski.

— Vrlo rado ćemo ući — rekoh, pomalo sam zaboravila kako izgleda kuća na selu i željela bih vidjeti kako živite.

— Mislim da nemate ništa osobita vidjeti, sve je obično, seljački, siromaški.

— Mi, bako, baš hoćemo i želimo vidjeti i osjetiti to vaše siromaško i seljačko — rekoh ulazeći prva u toplu prostoriju.

U lice nam zapuhne miris dima, onaj već davno zaboravljeni miris borovog drveta što gori, dopre do naših nosnica miris svježe kuhanog kravljeg mlijeka, miris zrele žute dužne na ormara; zamirisa mi kuća po onom davnom pokopanom djetinjstvu, dalekom, seoskom, ratnom, gladnom, tegobnom i negdje duboko iz mog sjećanja iskrsnu u tom trenutku davna slika jedne druge kuhinje, s velikim štednjakom, na kojem se kuhao lonac pure, vidjela sam umjesto starice svoju majku kako posluje oko štednjaka, malu sestruru i njenu bijelu mačkicu kako jurcaju po kuhinji, vidjela sam i sebe kako sjedim pred štednjaka kao i sada, i čekam da mi majka napuni tanjur... sve mi je to proletjelo pred očima dok sam gledala staricu kako nam nalijeva mlijeko u velike bijele šolje.

Srkala sam s užitkom toplo mlijeko, držeći promrznutim rukama toplu šolju, gledajući oko sebe tu malu, toplu prostoriju. Odmah do štednjaka bio je jedan velik gvozdeni krevet, pokriven golemim dlakavim ovčjim gunjem, a do kreveta je stajao stari kredenc, siv od dima, ali ipak čist. Na staklu slika Majke Božje i Malog Isusa. S druge strane, nasuprot štednjaku, veliki stol, sa četiri stolice. Na njemu bocun vina i kruh, pokriven bijelom krpom.

Posjedali ovi moji oko stola, raspričali se kao babe, raskokodakali kao kokoši i sve što bismo rekli starici je bilo smiješno. Neprestano se smijala krežubim ustima pokrivajući ih dlanovima, kao da se stidi svoje krežubosti i svog naboranog lica. »Ajde, babo, ne stidi se svoje starosti, svoje krežubosti, svojih bora — pominlih, lijepa si ovakva kakva si.« Raspričala se i starica. Oslobođila se, pa se raspitivala za svakoga od nas.

— Jadna ne bila, odakle si došla pa ovamo stigla — reče mi kada sam joj rekla odakle sam. Počela nas je upozoravati da ćemo se prehladiti ako nastavimo hodati po planini po ovom vremenu, a mi nju uvjeravati da nam nije hladno, da smo dobro odjeveni i obuveni, ali uzaludno. Baba tjeraj svoje... pa veli da gore u brdima ima i pećina:

— Pa ako vas, ne daj Božje i Majko božja, uhvati mrak ili mečava, možete prenoći, samo, vi prije zapalite drovo pa ga bacite unutra u pećinu, jer može unutra kakav međed spavati... je, je, dica moja, ima gori takih pećina da vas ni sam vrag ne bi pronašao, tamo su se sakrivali hajduci od Turaka, pričali mi naši stari, pa se možete i vi sakriti...

— Ali bako, mi nismo hajduci, niti se imamo čega ni zbog čega sakrivati — reče netko od nas, a bit ćemo na cesti prije mraka.

— Šta ja znam koji ste vi belaj — nasmije se baba, muvate se ovuda, tražite vrarga da ga potegnete za rep, dok on vas ne potegne

za niku stvar, ne daj Božje i Majko Božja — reče baba pa se prekrsti, baš ste mi prave muhe bez glave.

— Nismo mi muhe bez glave, nego planinari — reče netko od nas smijući se.

— Znam, znam, dica. Šalim se. Pričao mi je moj čovjek o vama. On, znate, da prostite, čuva ovce. Često vas susreće. Dadete mu duvana, Bog vas blagoslovio — reče baba, pa nastavi: Ali... i... onaj moj je najveći lažov koji je hodao po zemlji.

— Zašto, bako?

— Zato što laže čim zine. Laže meni da nije ništa pio, a smrdi po rakiji. To mu oni vaši planinari dadu da pije, vrag ih odnio, ne daj Božje! Laže kada vam kaže da je lipo ovdje, u brdima. Ovdje je užasno. Zimi hladno. Bura zavija, krivi se oko gudura, civili po stijenama, fijuče, pišti i zviždi oko kuće, tuli dolje u provalijama, urla gore po vrhom vima. Snijeg zimi se zamete pa pomete. Vučovi i medvjedi pokolju sve živo. Požderase nam nekoliko ovaca. Ljeti opet sve kuha i vrije kao u loncu. Isijava para iz ovog stijenja kao iz pakla. Zmije i sunce se ljeti natječu tko će nam napakostiti više. I rođena dica su mi pobigla odavde. I ja bih otisla da imam di. Ali, stara sam da mijenjam navike života. Znate, bila sam doli, ali kada sam vidjela one gologuze i one puste makinje kako šišaju po cesti kao sami nečastivi, pobigla sam brže bolje gori, natrag. Lipo mi baš nije, ali kako mi je tako mi je, ... dobro je... — zaključi starica. A vi? Sto vi zapravo tražite ovuda? — upita nas.

— Mi? Ništa, bako. Zaista ništa — rekoso veseli i raspoloženi, jer zaista nije imalo smisla starici objašnjavati što je to što nas tjera u planinu, jer ionako ona ne bi shvatila. Živi ovdje mirnim životom i ne može shvatiti onaj naš ukuhani, uzavreli, uzburkani gradski život. Nju ne potresaju vanjsko politički događaji, ekonomske krize, kretanje cijena po tržištima, ne zanima je cijena nafta, cijena kućanskih aparata, cijena robe i svega ostalog, sve je to babi daleko i strano. Ima koliko joj je potrebno i što joj je potrebno, bolje nije ni naučila (a to je i najbolje), pa zato i ne traži više. Nije ona kao mi, koji nikada nismo zadovoljni. Uvijek hoćemo i tražimo više od onoga što imamo i zato smo ovakvi kakvi smo, neuravnoteženi, nezadovoljni.

— Hoćemo li krenuti — reče konačno netko od nas, već su prošla dva sata kako pričamo ovdje.

— Zbogom bako i hvala — rekoso dižući se.

— Zbogom dica moja — reče starica, gurajući mi komad domaćeg kruha u ruke.

— Hvala, bako — rekoh, poljubivši je u staro, naborano, rumeno i toplo lice.

— Eh... ti... dite moje — reče starica, pomilovavši me po licu.

Velebitske vode i vodice

(Svršetak)

ANTE RUKAVINA

GOSPIĆ

Veći stalni izvori oduvijek su uređivani, negdje nastojanjem upravnih organa u posljednja dva stoljeća, a najčešće su stočari sami čuvali izvore i vrela kao svoje najveće bogatstvo. Mnogi su izvori kaptirani, obzidani lijepo isklesanim kamenim pločama, što često daje ugodnu sliku. Tako su nastajali bunari, oni veći zvali bi se bunarine, manji su bili bunarići i tako su se redala imena od izvora do izvora, od zgode do zgode.

Mnogo je čuvenih dogadaja i ljudi povezano s tim nazivima. Ponajprije treba spomenuti prastari stočarski spomenik u sjevernom Velebitu, takozvani Pisani kamen. On se nalazi u već spomenutoj Begovači, kamo se bio naselio turski beg. Danas je uz cestu; na visokoj stjeni vidi se uklesan tekst koji govori o konačnom sporazumu između Ortoplina i Parentina po kojem je dopušten Ortoplinitima prilaz živoj vodi stazom pet stotina koraka dugom i korak širokom. Ortoplini su bili ilirsko pleme iz Stinice (onda Ortopule) na obalni mora i ljeti su napasali svoja stada u blizini izvora koji je bio u vlasništvu Parentina. U bezvodnom kraju bilo je krvavih sukoba zbog prava korištenja vode i paše. Morala je intervenirati rimska uprava, koja je već bila pokorila ta plemena, i tako je pred gotovo dvije tisuće godina nastao navedeni tekst. Narod je tu stijenu prozvao Pisani kamen, jer je vidio slova, ali nije znao odgovorni tekst dok ga nije protumačio Brunšmid godine 1898.

U srednjem Velebitu, u nekada naseljenom selu Crni Dabar, okruženom sa svih strana visokim vrhovima, na njegovu najnižem dijelu nalazio se izvor. Svake godine redovito je čišćen, no stoljećima nanosile su bujice s gorskih padina tanke naslage zemlje i izvor

je s godinama bivao sve dublje u zemlji. Ipak se s njega vodarilo cijelo selo. U sušnim godinama vode je bivalo sve manje, jer se na okolnim padinama sve više sjekla šuma. Tada je seoski starješina po uobičajenim, starim i preciznim pravilima, dijelio vodu svakoj obitelji. Od usta do usta prošao bi šapat: voda je na diobe, a strepnja i strah trajali bi sve do prve kiše. Nedaleko u šumi redovito su Dabrani čistili jednu lokvu nastalu u dolinici s nepropusnim dnem zvanu Jezero, koja im je preko ljeta služila za napajanje stoke, a u slučaju krajnje nužde i za njih same. Svakog proljeća organizirala bi se moba i uređivao se okoliš Jezera da ono bude što pristupačnije.

U jugoistočnom Velebitu čuven je Smiljanica bunar. Još se i danas vide dijelovi davno zidanog bunara i još uvijek teče iz njega odlična voda. Prozvan je po najvećem hrvatskom junaku iz sredine 17. stoljeća Iliji Smiljaniću, koji je ovuda prolazio u Liku na četovanje protiv Turaka i tu u blizini poginuo godine 1654.

Na daleko je poznato po svom imenu Vrilo mudrosti u Lovincu, istinabog nekoliko kilometara dalje od Velebita. U blizini jakog izvora razvilo se od davnine poznato trgovište Lovinac. Upravo ovdje na križanju putova koji iz Dalmacije preko Malog Alana vode u istočnu Ligu i Bosnu, te iz sjeverne u južnu Ligu bila je dobro razvijena razmjena dobara. To se odrazilo i u standardu stanovništva i Lovinac je odsakao od ostalih sela u okolini. Iz pojedinih obitelji poteklo je pričično glasovitih ljudi, pa je izvor lijepo uređen i potom dobio svoj šaljivi naziv. Kad je godine 1832. otvorena cesta preko Malog Alana i kad je poraslo iskorištavanje velebit-

Vrelo Marasovac na Strugama 1940. godine.

Foto: V. Narančić

skih šuma, počeo se razvijati i Sv. Rok, selo bliže Velebitu. Za inat Lovinčanima i uz pomoć Sušačke direkcije šuma, i oni svoje vrelo uredile te ga nazovu također Vrilo mudrosti. Još se i danas prepipir s Lovinčanima o primatu naziva. No oba su sela u jednom složna, a to je da je tu negdje na brežuljcu prema sjeveru sredina svijeta. Zato im svjedoči njihova rječica Opsenica, koja s tih padina teče na jug, a s druge strane brežuljaka rijeka Lika teče na sjever. Kod tako jaka argumenta nitko im ne može dokazati suprotno.

O tome da je dugo poznat izvor nedaleko ceste Gračac—Obrovac govori i njegovo ime Starac-bunar, a vrelo kod Brušana uz cestu Gospić—Karlobag zove se i danas Rimsko vrelo, no istoimenih vrela ima još na nekoliko mjeseta, osobito na velebitskoj primorskoj padini.

Od poznatih vrela vrijedno je spomenuti Cesarsko vrelo na cesti Otočac—Senj malo ispod Vratnika i upravo na sjevernom rubu Velebita s podgorske strane. Onakvo kakvo je danas uredio ga je čuveni graditelj velebitskih cesta major Knežić. Pri gradnji Josefinske ceste od Karlovca preko Velike Kapelje i Vratnika do Senja, odnosno pri njezinoj temeljitkoj rekonstrukciji u godinama 1833—43, Knežić je podigao zgradu u kojoj je boravio za vrijeme radova a koja se i danas zove Majorija. Tu je i pokopan iza crkvice sv. Mihovila, koju je sagradio kao zadužinu. Uredio je i vrelo i dao na njemu uklesati natpis na hrvatskom, njemačkom i latinskom jeziku: »Naumio i izveo J. Cajet Knesich, c. kr. major 1837. godine«. Taj čuveni graditelj i ostalih velebitskih cesta uredio je senjski vodovod, a izveo i druge važne radove. On je graditelj dvaju spomenika uz cestu na oštarskom prijevoju: poznatog Kubusa i obeliska s fontanom nad izvorom Ljubica. Po njemu, cesarskom časniku Josipu Kajetanu Knežiću, prozvao je vrelo uz Majoriju Cesarsko vrelo.

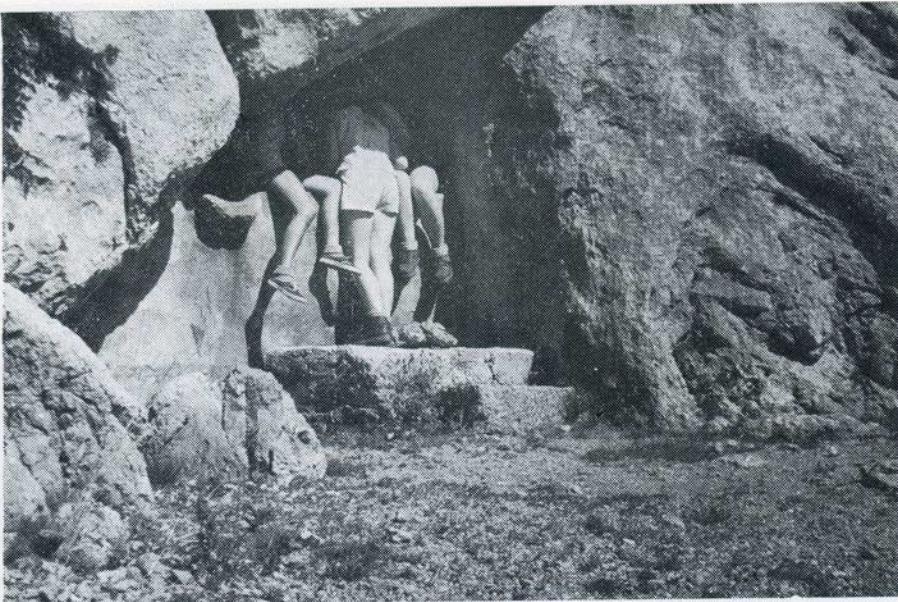
Uz Velebit rijetka su orijaška vrela, ali ih ipak ima. Znanstveno su nazvana vauclis (vokliz). Nakon izbijanja iz obronaka odmah daju iznenadjuće količine vode. Već na prvim metrima njihova otjecanja nalaze se vodenice i s po četiri mlinška kamena ili stupe, naprave kojima su se nekada glaćali lički biljci. Takvi su izvori Zrmanje i Krupe, a dalje u Lici izvori Gacke i Une.

Dalo se živjeti gdje je bilo izvora, pa i najmanjih. No u različitim vremenskim razdobljima i povoljnijim povijesnim okolnostima stanovništvo je Like i Velebita znalo znatno porasti. Tada se povećani broj usta morao snalaziti na bilo kakve načine, jer svaka je kap produživala opstanak na tom tlu. Koristila se svaka kamenica i u njima skupljena kišnica. Brižljivo su čišćene i održavane lokve zvane čatrnce, zidane su mnoge cisterne uzagnute stijene da skupljaju kišnicu, kompani su bunari na pogodnim mjestima, na kojima je postojala i najmanja nuda da će iz

podzemnih tokova navrijeti voda u iskopani bunar. U XX stoljeću upravne su vlasti izgradivale cisterne na pojedinim dijelovima Velebita, nije ih bilo puno, ali su dobro došle obližnjim stanovnicima. Slično su postupali i imućniji stočari gradeći betonske cisterne (Ličani ih zovu šterne, a Podgorci gustijerne) za skupljanje kišnice s obližnjih krovova, a poneki dosjetljiviji posljednjih godina koriste prikladna vrela na padinama i naprave prave vodovode.

Tamo gdje nije bilo ni blizih izvora ni velikih kamenica, a to je često na visinskim planinskim pašnjacima, bio je dobar i snijeg. On se zadržavao cijelog ljeta u planinskim jamama zvanim snježnice, lednice, ledenjače ili ledenice. U jamu bi se spustio čabrkljiv bukvic (mlada bukva ne posve odsječenih grana), po kojima se moglo silaziti kao po ljestvama. Komade sledena snijega odimali bi sjekirom, uprtili bi ih na leđa i nosili do ljetnih stanova. Tamo bi se snijeg stavljao u izdubljeni dub i na suncu se polako otapao. To je bila voda za piće i za spremanje jela, a korištenje u druge svrhe nije se ni spominjalo. Uz to bi se koristili i panjevi odsječenih debelih stabala koji bi se izdubili da se u njima može skupljati kišnica, to su takozvane stabline. Iako je ljetna insolacija na planinskim pašnjacima prilično velika, ipak bi se uslijed hladnih noći i relativno niskih dnevnih temperatura takva voda dugo zadržavala u lokvama, kamenicama i stablinama i bila krajnja rezerva za najsušnije dane. U slučaju još veće nužde voda je tražena i tamo gdje se ukazala i najmanja mogućnost njezina postojanja. U strahu pred sušom osluškivali su se i najtananci šumovi u pećinama, koje su svojom dubinom ulazile u podzemlje planina i otvarale mogućnost pronalaženja vode što je tako često nestajala s površine. U Kovačevu peć kod Jelove ruje i u pećinu na planinskom polju Stap uvlačila su se dječaci i kalala vodu dodajući jedno drugom male posude. S godinama i naraslim potrebama takvi su se otvorili klesanjem proširivali, uklešale bi se i stepenice u kamen da se lakše side u tamnu dubinu i lakše dosegne i najmanja količina vode. Kako je na polju Stapu od starine bilo puno stočara iz Mandaline na moru i njezine okolice, oni su pronašli u stijenama oko Stapa vodu na devet mesta. Ona je omogućavala pašarenje stočarima u tom dijelu Velebita i opskrbljivala stanovnike tri desetak ljetnih stanova.

U takvim okolnostima, u čestim sušnim razdobljima, neke su nepresušne lokve za stoku pitke vode nazvane jezerima, npr. Babino i Malovansko jezero u južnom Velebitu. Ona se nalaze na nadmorskoj visini od oko 1600 m i velika su blagodat za sezonska stočarska pašarenja. Gotovo cijele godine iste su razine, za većih padavina ne mogu ni porasti, jer im se voda prelijeva u niže predjele, a što je važnije, za suše se također ne smanjuju. Stočari kažu da im onda zemlja »dodatak«

Zagrađivanjem pećine pod Vranjkovića kukom nad Bačić Dulibom skuplja se spiljska voda cijednica

Foto: Dr Z. Poljak

nešto vode i da su zato uvijek iste razine. Još u svibnju ta su jezera goleme grude snijega i leda, koje se tek u lipnju počinju raspravljivati, a upravo tada ovamo dolaze stotčari iz Dalmacije.

Nedaleko od Malovanskog jezera, ali na neznatno većoj visini, na južnoj strani Malovanskog vrha (1707 m) u jednoj dolinici bili su do nedavno Istočni malovanski stanovi. Ovamo je gotovo pedeset godina dolazila sa stokom na ljetno pašarenje baka Stoja Vrkić iz Kruševa kod Obrovca. Kišnog kolovoza 1968. dotad neviđena oluja poplavila je tu dolinu i baka se Stoja morala spasavati prelaskom u drugi, viši stan. Tako su se hirovi prirode poigrali s ljudima na golom velebitskom vrhu kojega bi iz svoga ljetnog stana mogli i kamenom prebaciti i gdje se poplava ne bi nikada mogla očekivati. To je ona ista kiša od koje se na Jadranu magistralu upravo s ovih vrhova sručila bujica od više milijuna litara vode i između Lukova Šugarja i Barić Drage raznijela na tri mjesata ovu solidno građenu suvremenu prometnicu.

Strepnja nad svakom kapi vode stvorila je još u paleomediteranskog čovjeka naših krajeva običaj štovanja (libacije) vode, koji se očuvao sve do naših dana. Na taj običaj podsjeća Zlatan-vrilo u Kosinjskom Bakovcu. Po prilazu sa stepenicama usjećenima u kamen i po svom čitavom izgledu snažno podsjeća na mnoga slična vrela diljem Balkana, za koja je sigurno utvrđeno da spadaju u paleomediteranski kulturni krug.

Od spomenutog još su poznatija vrela u Velebitu uz crkvicu sv. Marka iznad Grača-

ca i sv. Ivana na gori u Lici iznad Metka. Narod je tvrdio da je voda tih vrela ljekovita i dolazio je ovamo na proštenja. K sv. Ivanu osobito su dolazile trudne žene; djevojke bi prespavale u okolici izvora i ranom zorom i u samo svanuće natjecale se koja će prva k izvoru da se umije. Pri odlasku na grmlju oko izvora, odmah iza crkvice, vezale su svoje marame kao zavjet, i marame su se vijorile cijele godine. Tako su iz godine u godinu šarene marame oko crkava podsjećale na običaj podavanja libacije, sačuvan od najstarijih vremena, i na darivanje vodenih božanstava u strahu od njihove srdžbe.

Na južnom Velebitu, a i na drugim njegovim dijelovima, obilne su padavine; nisu rijetke godine kada ih je i 4000 mm, što spada u najviše vrijednosti u državi. No sva ta silna količina vode dolazi od listopada do travnja, kad je gotovo nepotrebna, izuzimajući naravno potrebe hidroelektrane Senj I. Te velike količine oborina projure rijeckama ponornicama u podzemlje. Ponornice s kontinentalne strane dreniraju Velebit i pojavljuju se u obliku vrvulja na obali mora.

Čudnovat je tok nekih ponornica, a i neke pojave u vezi s njima. Još prije prvog svjetskog rata postojali su planovi za iskorištavanje golemih količina vode koja je nestajala u ponorima velebitskog podnožja, a koje narod naziva i grla, bezdani, žderala ili zjala. Usput se je planiralo rješenje vodoopskrbe mnogih ličkih naselja. Tako je prije petnaestak godina sagradena prva brana na rijeci

Lici kod Kosinja, a na pogodnu mjestu, između visokih obala, zvanom Sklope. Iseljeno je selo Kruščica i tako je nastalo istoimenno umjetno jezero, prvo takve vrsti u Lici. Odavde se voda tunelom odvodi u Gacku dolinu, gdje je isušen jedan krak rijeke Gacke, i voda odlazi u Gusić polje. Novim tunelom kroz Velebit napaja se HE Senj I.

Ni to nije riješilo problem poplava u Kosinju, a kako potrebe za strujom sve više rastu, pomišlja se na izgradnju nove, veće brane malo nizvodnije od sadašnje, koja bi bila puno veća i bolje bi iskorištavala vode s Ličkog polja. To bi zahtijevalo iseljenje cijelog kosinjskog područja, ali bi nikla nova HE, vjerojatno bi se zvala Karlobag, jer bi tunel kroz Velebit izlazio na velebitskoj primorskoj padini u blizini Karlobaga.

Južnije, na području općine Gračac, u toku je izgradnja HE Obrovac koja će dobivati vodu iz više manjih jezera s Gračačkog polja. Ovo će biti reverzibilna hidroelektrana, jer će se voda s postrojenja u blizini Obrovca noću vraćati u Liku i tako višekratno iskorištavati u sušnjim razdobljima.

Velebitske vode napajaju više vodovoda u njegovu ponožju. Već u rimsko doba Senj je imao vodovod. Krajem XVIII stoljeća izgrađen je novi vodovod koji je rekonstruirao Knežić godine 1845. Na velebitskoj primorskoj padini velebitske vode koristi Karlobag, Starigrad, a u najnovije vrijeme i Zadar. U Gospic je dovedena voda s izvora Košna iz Brušana ispod Velebita godine 1894., a 80 godina poslije nastao je zanimljiv spor između Brušanaca i komunalnog poduzeća iz Gospića. Naime, Brušanci tvrde da im je car Franjo Josip, za čije je vladavine graden vodovod, obećao sto godina besplatnog korištenja za užrat što su dopustili da preko njihovih oranica prođe trasa vodovoda bez naknade. Trebalo je ići u Beč tražiti dokaze za ovu tvrdnju, pa je tako i ta priča dio prošlosti ovoga kraja.

Rijeke i potoci ispod Velebita nekada su obilovali pastrvom i drugim vrijednim ribama, te velikim količinama potočnog raka čiji su primjeri premašivali 20 dkg. Rakolov je od osamdesetih godina prošlog stoljeća bio vrijedna stavka u prihodu domaćinstava ispod Velebita. Rakova je bilo i u najmanjim velebitskim potočićima, pa i onima koji su po nekoliko mjeseci presušivali, i naglo ih je nestalo šezdesetih godina, a da se pravi uzrok ni danas ne zna. Različita ribolovna društva u naseljima ispod Velebita željela su razviti gospodarsko iskorištavanje rijeka i u tu svrhu uvozila su i prije i poslije rata i druge vrste riba, tako da se danas zapravo ne zna koju vrst treba izlovjavati, a koju podržavati.

U vezi s ribom ima i nekih zanimljivih pojava. Tako je u porječju rijeke Like, a i drugdje u Lici, bilo dosta riba veoma sličnih mladoj pastrvi, takozvanih pijora (Paraph-

xinus croaticus) i to više podvrsta, što je detaljno opisao Luka Trgovčević u svojoj doktorskoj disertaciji kao veliku rijetkost. U svojim radovima Trgovčević je opisao i primjerke jegulja ulovljenih u rijeci Lici i dopustio mogućnost da su one mogle doplovati iz Jadranskog mora kroz velebitsko podzemlje obratnim putem od podzemnog toka rijeke. Kako su ponori rijeke Like na nadmorskoj visini od 456 m a udaljeni od mora 30 km zračne linije, to je prilično nevjerojatno, no tko zna koliko je dugačak podzemni tok ponornica, a za povodanja može se dogoditi da je njihov podzemni tok mnogo povezani nego što možemo zamisliti i da onda omogućava jeguljama da, slijedeći svoj nagon, dospiju i u Liku. Jedna od tih jegulja ulovljenih u Lici bila je godine 1891. izložena na Gospodarskoj izložbi u Zagrebu. Kao zanimljivost može se spomenuti da su do nedavno Podgorci imali u svojim bunarima jegulje da im, kako su govorili, »čiste bunare«.

Ne smije ostati nezabilježen ni slučaj iz Žrnovnice, uvale u Podgorju. U nju se slijevaju vode iz velebitskog masiva i poznata je po jakim vrvljama. U takvoj vodi još osamdesetih godina prošlog stoljeća pokušan je uzgoj oštrega na umjetan način. Kroničar je zabilježio da uzgoj dobro napreduje.

Kroz duga stoljeća narod s velebitskog krša zlopatio se s vodom. Koliko samo krvavih okršaja, koliko svađa, bojeva za pojedini izvor. Opskrba vodom izjednačavala se s najvažnijim poslovima i tako je nastala uzrečica: Svejedno kosio ili vodu nosio. Pri tom je za piće bila najcjenjenija voda koja je prešla preko »devet kamenova«, što je svojevrsno priznanje aeraciji izraženo na narodski način.

U tolikim nazivima za istu pojavu u vezi s vodom, u obilju onomatopejskih izraza, obilatom korištenju augmentativnih i diminutivnih oblika izraženo je bogatstvo narodnog duha i njegova jezika. A za praktične potrebe, za svakodnevni život, stvoreno je potrebno posude, koje je danas gotovo potpuno nestalo iz uporabe. Izradeno na primitivan i jedini moguć način, iz drveta, kao u najstarija vremena, danas je zanimljivo samo za etnologe. Nestaje i ono zemljano posude koje su stoljećima izradivali lončari iz Kaluđerovca nedaleko Perušića, a koje je bilo nužni dio svakog kućanstva. Da paradoks bude veći, nestaje zato što se i samo selo raseljava, i to zato što mu voda iz akumulacijskog jezera Kruščica, s druge strane brijege, izbjega na livate i oranice, zagađuje ih, potapa vrela i tako ih tjera sa starinskih ognjišta. O kaluđerovačkim lončarima ostaje samo zapis u kojem ih je davno prije rata opisao prof. Milovan Gavazzi.

Veliki bunar na Došen Planini u srednjem Velebitu

Foto: Dr Z. Poljak

Kako se voda obično morala donositi s bližih ili daljih izvora, radili su to i muškarci i žene. Muškarci su obično nosili vodu na ramenu u vučiji, drvenoj posudi sličnoj trupu vuka, a žene u kablicama na glavi. Svitak, obično izrađen iz šarenih ostataka tkanina, stavljao se na glavu kao podloga koja je ublažila težinu kablice. I muškarci i žene nosili su još vodu u bremici, plosnatoj kratkoj posudi koja je sadržavala do deset litara vode i koja bi se uprtila na leđa kao naprtnjača, breme. Pilo se iz rukatke ili bukare, a sve ovo posude većinom je izrađivano od smrekovine iz najvrletnijih predjela, jer je tamo drvo najsporije raslo, zato je bilo trajnije, godovi su bili gušći i tanji, drvodjelci su govorili: ima tanju žicu.

U borbi za život i opstanak ostaci kulta vode zadržani su do danas. Usjekli su se u pamet i sjecanja starijim ljudima. Oni živo vježruju da je voda s izvora od sv. Ivana čudotvorno ljekovita i to potkrepljuju primjerima, istina, davnim, ali oni ih pamte. Zato i danas starinske kuće čuvaju u kući posudicu vode blagoslovljene 6. siječnja, na Tri kralja, kao što su nekad čuvali cijele godine vodu donešenu od sv. Ivana. Kažu: »Eto, to je za slu-

čaj iznenadne bolesti, nesreće ili umiranja...«. A pri spominjanju kiše, oluje ili suše uvijek se pogled upre na najviše velebitske mrke stijene, jer kad se na njih navuku oblaćine, mogu se očekivati nepogode, koje ne donose samo kišu. A kad sva zemaljska snaga iznemogne i kad sve iznevjeri, onda još preostaje da se kao iz starih priča pojavi nad oblacima Crna kraljica i, lebdeći kao vila, pomogne svom narodu.

Svi ti događaji, sva stradanja i sva nadanja u vezi s vodom često su u mislima obilaznika velebitskih predjela. Pri tom misli odlete preko Ličkog sredogorja, prema uresu naše domovine, prema Plitvičkim jezerima, skladu kamenitih oblika oblivenih pjenom životinosnih vodenih tokova, što se na vasprenačkom tlu čine kao divotna, obnažena, neponovljiva žena koja se ne smije dirati, ali joj se možete diviti i voljeti je.

S druge strane, kada koraci dosegnu najviše velebitske vrleti, kada ispod njih ostanu i šume i svi najmanji izvori i sve druge hidrografске osobitosti, a pred očima pukne plava pučina, sve zasjeni uzdah iz srca, iz dna duše: naše more...

Zimi na Kleku

PETAR LUČIĆ-ROKI

ZAGREB

Evo nas opet u Ogulinu, ali ovoga puta sidosmo iz toplog vlaka kasno, negdje oko ponoći. Bili smo pospani, no ubrzo nas razbudi studen bijele noći. Tišinu praznih ulica prekidalo je oštro škripanje zbijenog snijega pod našim koracima, a mi smo ih ubrzavali kako bi nam tijelo zadražalo toplinu što smo je ponijeli iz ugrijanog vagona.

Noćni prolazak kroz zaspali gradić pod snijegom kao da je otvarao vrata uzbudljivih doživljaja uspona na Klek pod zimskim uvjetima. Osim toga, Ogulin je posebno značajan za planinare, jer su u tom gradu prije nešto više od stotinu godina udaren temelji Hrvatskom planinarskom društvu, upravo u vrijeme kad su se i u drugih naroda Evrope osnivala takva društva.

U taj mali tihu Ogulin, na samom ulazu u šumoviti Gorski Kotar, naišao je jednog toplog travanjanskog popodneva godine 1874. profesor Sveučilišta u Grazu dr. Johannes Frischauf, s namjerom da se uspne na vrh našeg Kleka. Tu se sastao s budućim velikim županom i književnikom Budom Budislavlevićem, te pravnikom Vladimirom Mažuranićem, sinom znamenitog pjesnika Ivana Mažuranića. Oni su mu dali upute za uspon na Klek i našli mu dobrog vodiča.

Oduševljen izgledom i posebnom ljepotom planine Kleka, njegovim raznolikim biljnim svijetom i dalekim vidicima prema planinama Like i Gorskog Kotara i dalje sve do Alpa, profesor Frischauf nagovorio je tu dvojicu mladih zanesenjaka prirode, da potaknu istaknute znanstvenike u Zagrebu na osnivanje planinarskog društva.

U tim mislima ostavili smo već podosta iza sebe i kulu Frankopanskog grada i duboki Gjulin ponor. Sa starog mosta, što prelazi tihu Dobru, promatrali smo tamnu kulisu strmog Kleka čiji su se obrisi iznad snježne krajine oštro ocrtavali na nebuh punom zvijezda.

Hodali smo kroz duboku tišinu zimske noći već pomalo umorni i pospani. U mislima su mi se redale sve znanе priče i narodna vjerovanja o brdu nalik na diva, što se ležeći odmara visoko gore iznad valovite ogulinske krajine. U toj prelijepoj bijeloj noći nisu me zabrinjavale ni noćne vile, ni vještice što se jašući na metli o ponoći sastaju na vršku nosa golemog diva. Jedino sam u sebi pomisljao nećemo li se možda sresti s kakvim vukom kojem smo pomrsili račune u njegovom noćnom lovnu.

Ove je noći, međutim, vladala savršena tišina. Ni pas se nije oglasio kada smo prolazili pokraj Mitrovih kuća u Bjelskom, pa smo odlučili da nikoga ne budimo. Potražili smo skrovište u dubokom sjenu male suše s onu stranu ceste i naselja. Kada smo ušli u kolibu, činilo nam se da je unutra toplo, jer nas je

vani studen oštro ujedala za uši i lice. Sijeno u kolibi bilo je nabijeno gotovo do krova, ali kad smo pokušali leći, nikako nam to nije uspijevalo. Kako je sijeno bilo visoko našlagano, a pri vrhu rahlo, svaki čas propala bi nam sad glava i ramena, a zatim noge sve dublje u sijeno. Tako smo se našli u nemogućem položaju pa smo se na kraju odlučili da se odmorimo stoečki. Navukli smo na glavu kapuljače vjetrovki i zabili se okomito u sijeno sve do glave. Ovako nam je bilo najtoplije, a bili smo i potpuno zaštićeni od hladnoće koja je u zoru bila najveća.

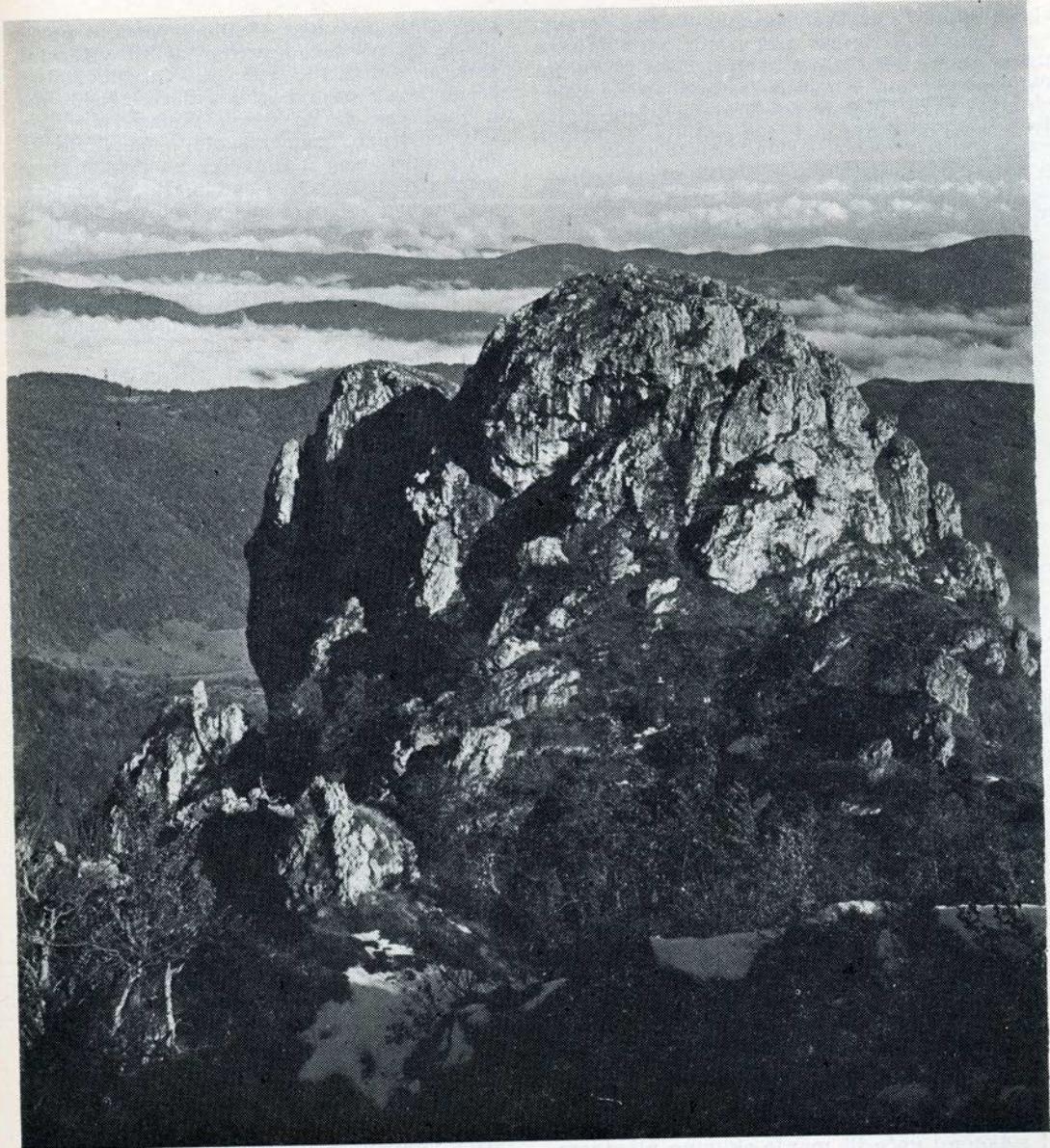
Spavanje je doista bilo kratkotrajno, ali smo se ipak nekako odmorili i dočekali jutro, divno, kristalno planinsko jutro.

Uspravni bijeli dim dizao se visoko iznad krovova obližnje Mitrove kuće, obećavajući nam okrepu vrućim mlijekom. Brojna Mitrova obitelj iznenadila se kada su nas ugledali kako se izvlačimo iz sijena kolibice s onu stranu puta, jer nitko nije primijetio naš noćni dolazak. Primili su nas srdačnom dobrodošlicom, kao i uvjek kada smo dolazili ovim gorštacima.

Uz doručak živahnog su se prepričavale vesele zgodе s nekog prijašnjeg ljetnog boravka u Bjelskom, kada smo jednom prilikom noćili na Mitrovom štaglu, da bi već ranom zorom krenuli prema Kleku i Klečicama. Tavan iznad velike staje bio i prostiran i donekle trošan, a sijena je bilo dovoljno za spavanje. Dok je svatko od nas tražio što pogodnije mjesto za ležaj, začuli smo tresak i zapomaganje. Jedan iz naše grupe propao je kroz razmaknute daske tavana i našao se u staji zajahavši kravi na leđa. Sreća njegova što nije pogodio rogovе...

I tako, dobro okrijepljeni, koračamo po bijeloj netaknutoj livadi prema valovitim humcima ususret Klekovim strminama. Na još niskom jutarnjem suncu iskrila se pred nama bijela površina, a iznad strmine kupala se u suncu velika južna stijena Kleka, po kojoj je bilo snijega samo onđe gdje se izbočila neka polica. Ovako osvijetljena, Klekova nam je stijena pokazivala svoj okomiti reljef koji alpinistima-penjačima pruža mogućnost za vježbanje tehnikе i pripremu za najteže uspone u Alpama. S ovog mjesta pogledom se mogao pratiti čitav niz penjačkih smjerova kojima su se penjale generacije mladih penjača.

Naše brzo napredovanje uskoro je usporila oštra strmina, koja nas je dovela do šumovitog grebena odakle je uspon postajao sve opasniji. Što smo se više uspinjali, to nam je zima postavljala sve veće zapreke i teškoće. Snijeg je bio različite visine, a staza isprekidana visokim zapusima, pa je trebalo oprezno prelaziti, pogotovu na mje-

Klećice

Foto: Ing. Z. Smerke

stima gdje se zapuh ispriječio iznad duboke strmine. Na jednom izloženom grebenu, vjetar je na snijegu išarao najčudnovatije crteže, a od niskih iskrivljenih bukava samo su deblje i otpornije grane odolijevale orkanskim naletima zimskih vjetrova.

Na ovom nas je grebenu naglo udario u lice ledeni zamah vjetra, tako da smo morali navući kapuljače i dobro ih pritegnuti pod bradom. Vjetar je brisao rubom planine suhi snijeg i trebalo je dobro paziti na svaki korak, da nas zamasi vjetra ne bace niz strminu. Sjeverozapadnjak je pomalo navlačio visoke tanke oblake, a dolje ispod nas

istodobno je gonio brze rastrgane magle između Kapele i Kleka. Bio je to znak da nailazi pogoršanje vremena. Prema jugoistoku je još uvijek nebo bilo plavo, a tamo daleko na obzoru iznad Plitvičkih jezera video se piramidasti masiv Ličke Plješvice. Vjerovali smo da ćemo uspijeti još prije nevremena završiti uspon i sići s planine.

Zadnji dio puta bio je najteži. Velika strmina podno okomite stijene Podkleka bila je potpuno zaledena, a led su stvarale sige koje su se cijedile s izbočenih rubova stijene, tako da su naslage leda gotovo onemogućile prolaz. Zbog toga smo morali upotrijebiti

svu svoju tehničku opremu. Pomagali smo se cepinima, dereze pričvrstili za cipele, a dva alpinistička užeta spojili, kako bi većom dužinom užeta osigurali što brži prolaz koloane od osam planinara. Krajeve užeta zavezali smo za dvije bukve u smjeru zamišljene staze.

Ovako osigurani, dospjeli smo do malog sedla pod samim vrhom, na koji smo se, uz veliki oprez, uspjeli dosta brzo popeti. Zbijeni jedan uz drugog, kako bi se zaštitali od naleta jakog vjetra, promatrali smo neobični prizor ispod nas. Duboko dolje, obasjana niskim suncem, opružila se sjena čitavog Kleka sve tamo do Okulina, tako vjerno da smo mi sada s njegova vrha gledali pod sobom glavu, nos i noge velikog diva.

Silazili smo istim putem, polako, stopu po stopu. Kada smo se domogli mekšeg snijega i manje strmine, ubrzali smo spuštanje jer se vrijeme naglo pogoršalo. Nismo skrenuli do Bjelskoga, već skratili put odmah dolje prema jarku, u kojem sam ja prošle

noći očekivao vuka. Približili smo se potoku što je žurno tekao prema dolini vijugajući između zaledenih rubova. Odjednom nas prene lavež pasa i graja djece. Mislili smo u prvi čas da to djeca prelaze iz jednog sela u drugo, goneći svoje ovce. Malo kasnije ugledasmo u šumarku na drugoj strani potoka dva dječaka i jednu djevojčicu kako dižu užasnu viku i mašu kolcima. Potrčali smo bliže i shvatili što se događa. Jedan se vuk zalijetao u malo stado ovaca, nastojeći da ugrabi janje, a djeca i psi napadali su vuka, tjerajući ga što dalje. Bili su vrlo uzbudeni, ali su ipak uspjeli svojom hrabrošću otjerati vuka prema šumi.

I nas je uz nemirio taj iznenadni događaj, koji nam je ipak potvrdio da se u ovim planinama mora računati na iznenadne opasne susrete, pogotovo zimi.

Požurili smo dolje prema Puškarić-selu, Dobri i Okulini, zaokupljeni tolikim doživljajima što nam ih je pružio ovaj zimski pohod Kleku.

Vlak u 8,50 za Zidani Most

RUDOLF TRAVINIĆ

ZAGREB

Ono što je nekad Zagrepčanima u nedjelju značio vlak za Samobor, popularni »samoborček«, u posljednje vrijeme to postaje motorni vlak za Zidani Most u 8,50 (na žalost ranijeg nema, osim onog u 4,15). Kad je lijepo vrijeme, svi su vagoni puni planinara koji kreću na izlete u Zasavske planine. A one pružaju zaista bezbrojne mogućnosti za velik broj izleta u vrlo slikovite i raznolike planinske pejzaže. Na svim planinama dočekuju nas lijepi, uredni i gostoljubivi planinarski domovi, dobro opskrbljeni hranom i pićem u kojima nema ni gužve ni galame.

I putuju tako u nedjelju u 8,50 (a ima ih i subotom) veće ili manje skupine planinara. Susreti su česti, lica postaju poznatija, sklapaju se poznanstva, izmjenjuju iskustva, dogovaraju se ture. A onda počinje »osipanje«. Prvi (obično još rijetki) silaze s vlaka u Brestanici ili Blanci i upućuju se na Bohor. Slijedeći silaze u Sevnici, otkuda kreću na zelenu kupolu Lisce preko Zajčje gore i Ledina (najslikovitiji, ali najdalji put) ili kraćim putem dolinom Sevnične preko sela Krakovo. Na slijedećoj stanicici, Bregu, silaze oni koji su izabrali najkraći put na Liscu preko Razbora. U Loki nas napuštaju planinari kojima je cilj Lovrenc i uspon na Veliko Kozje. Radeće je početna stanica za turu na »očaka« Zasavskih plani-

na, na Kum (najdulji uspon). A zatim dolazi Zidani Most, posljednja stanica tog vlaka. Iz njega se izlju šarene grupe preostalih planinara. Neke se upućuju najstrmijim putem na Veliko Kozje pokraj Gašparjeve koče, drugi kreću na Gore ili Kopitnik. Tko je malo hrabriji, može se prebaciti »košarom« preko Save i krenuti na Kum Škratovom dolinom.

Preostali planinari, a ima ih još uvijek dovoljno, dijele se na dva vlaka. Većina ih kreće vlakom u smjeru Ljubljane. I opet će na svakoj stanicici sići dio njih. Hrastnik je ishodište za najljepši uspon na Kum, preko strme Matice, a na drugu stranu se može na Gore, Kal i Mrzlicu. Iz Trbovlja neki polaze na Kum, a drugi na Mrzlicu ili Partizanski vrh. U Zagorju napuštaju vlak oni koji kreću na strmu travnatu Čemšeničku planinu, u Savi oni kojima je cilj Zasavska gora. Ako je još koji planinar preostao u vlaku, sići će u Jevnici i uputiti se na Janče.

Od onih koji su u Zidanom Mostu presjeli u vlak za Maribor, neki će sići u Rimskim Toplicama i uspeti se na Kopitnik, drugi u Laškom i krenuti na Tolsti vrh ili na drugu stranu na Šmohor. Oni koji su se dovezli do Celja, krenut će na Celjsku koču, Tolsti vrh i Svetinu. Možda će se neko odvesti i do Šentjura i poći na Resevnu.

Izbor jednodnevnih izleta, koje nam pruža vlak za Zidani Most u 8,15, zaista je velik i raznovrstan i može zadovoljiti svačije želje. Neki će uživati u gustim šumama, drugi setkati širokim gorskim livadama, a neki će se podsjećati na Alpe penjući se strmim kamenitim stazama na Veliko Kozje ili Kopitnik. Na svim tim stazama susretat ćemo se međusobno, sa slovenskim planinarima ili ljudima koji tu žive, i nitko neće proći jedan mimo drugog, a da se ne pozdravi i progovori koju riječ. Tu su ljudi nekako bliži jedni drugima nego u gradovima, iz kojih smo danas pobegli daboravimo, bar na tren, svoje brige i pro-

bleme i da malo očistimo svoja pluća od gradskе prašine.

A navečer naći će nas se najviše u vlaku koji polazi iz Zidanog Mosta u 14,43. Na svim spomenutim stanicama ulaze u vagone planinari lica preplanula od zraka i sunca. I opet se u vlaku traže znanci s jutarnjeg vlaka, pre-pričavaju se detalji s današnjih izleta i stvaraju planovi za nove izlete slijedećeg vikenda. Stvara se posebna topla i vesela atmosfera koju mogu stvoriti samo planinari.

A slijedeće nedjelje opet ćemo, najvjerojatnije, krenuti u Zasavske planine. Naravno vlakom u 8.50 za Zidani Most.

Lisina

SAKIB KLIKO

JAJCE

Lijepa je i zanimljiva, istodobno pitoma i divlja, primarna i zavodljiva, jednako kao i ljepotice koje se radaju i žive u njenim njerima.

Iz samog imena ove planine može se naslutiti da je uglavnom obrasla šumom i to listopadnom (naziv Lisina potječe od slavenske riječi lesna, šumovita). Velik je broj planina u Bosni s imenom Lisin ili Lisina i s pokrovom sličnim ovom na Lisini. Oko imena nema dileme i zato možemo krenuti dalje u upoznavanje ove planine.

Za Lisinu kažu da je planina sa sto vrela. Je li tako teško je reći, a krenuti na ovu planinu zato da to provjerimo bilo bi besmisleno i gotovo neizvodljivo, ali se sigurno zna da na njoj postoji velik broj izvora studene vode koji nikad ne presušuju. Među najpoznatijim izvorima su izvori Sokočnice, Kuinog potoka i Mladječke rijeke, Studeni točak, Pejčkac vrela, Recica, Skela, Dvostruki točak, Zmajevac itd.

Prije nego što vas upoznam s ostalim zanimljivostima i ljepotama Lisine, da opišem pristupne puteve. Najpogodnija su ishodišta za posjet njenog najvišeg vrha (1467) Balkana i Šibovi.

Balkana se nalazi na putu Mrkonjić-Grad-Ključ. Tu je motel na obalama umjetnog jezera u koje se slijeva voda nekoliko izvora što silaze s Lisine. Od jezera pa do vrha i dalje do Šibova put je markiran. To je trasa transverzale »AVNOJ-ZAVNOBiH«. Od motela »Balkana« do vrha Lisine tom se stazom stiže za dva sata.

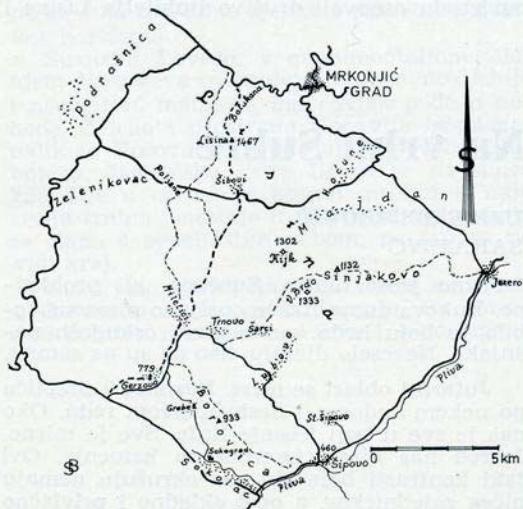
Iz Šibova se markiranim stazom za dva sata može stići do najvišeg vrha Lisine. Markacija u Šibove dolazi iz Trnova, odnosno Gerasova. Do Šibova se može stići i šumskom cestom s Očuna i s Podrašnice. Ako se odlučite da put do Šibova predete automobilom, onda to učinite putem što ide s Podrašnice (na putu Mrkonjić-Grad-Barači), jer su Podrašnica i

Zelenkovac dvije stranice istrgnute iz najljepše bajke što je ikad ispričana.

Na području Zelenkovca je izvor rijeke Sočočnice, nesumnjivo najgizdaviji izvor Plivske posestrime.

Nema ništa vrednije ni ljepše za proučavanje od prirode, ali da bi se ona poznavala, treba je stalno proučavati. U tu vrijednost i ljepotu uvjerio sam se na području Lisine. Kad god bih hodio ovom planinom, uvijek bih otkrio nešto novo i za mene dotad nepoznato.

Prvo sam istraživao staze, puteve i izvore, a potom sam se počeo družiti s ljudima Lisine, upoznao njihovu prošlost, njihove običaje, njihov život. Svaku je planinu najbolje upoznati kroz život i običaje njenih stanovnika, jer planina bez života nije prava planina — ljudi čine život. Kad se ugasi i posljednja iskra ži-

vota, prestati će postojati i planina, ali tā se iskra nikad neće ugasiti, ona tinja. Život na Lisini će tinjati, ali odumiru narodni običaji i oni će jednog dana potpuno odumrijeti. Sve su rjeđi oni koji se služe tim običajima, uglavnom samo još stari. Možda će nekoliko civilnih zabilješki sačuvati barem jednu iskru.

Vrlo simpatična izreka, isključivo starog življa od Šibova do Podova, jest »kućo moja« što znači isto što i »rode moj!«. To ljudi govore onima najblišnjima, velikim prijateljima, onima koje vole kao svoje ukućane (kućo moja). Kada sam prvi put to čuo namijenjeno sebi, još sam se više približio ovoj planini i njenim ljudima, i od tada sam počeo da prikupljam sve što govori o životu ovih ljudi, zanimao me njihov život.

Nemojte se začuditi kad vam netko, nakon poziva da se odmorite od dugih lutanja po Lisini, ponudi čašicu domaće šljive i pri tom prvo naspe sebi čašicu, ispije do dna, a potom istu čašicu naspe vama i ponudi vam je. To je znak da možete slobodno pitи, bez ikakve bojazni, jer vaš domaćin je prvi ispio čašicu. To je gorštački moral i njim se oni s pravom mogu ponositi.

Najsretniji sam kad upoznam novog gorštaka, kad upoznam gdje on »vatru piri« (gdje živi). Kad upoznam nešto novo, lijepo, najljepše. Tu upoznam narodna vjerovanja i običaje, tu učim narodni jezik. Čuvajmo te običaje, vjerovanje i narodni jezik, znajmo za vrijednost i dragocjenost njihovu, znajmo samo za ovaj narod, više ni jedan, jer tko šta ima i tko šta zna, ponosi se njime, a ja gorštačima Lisine.

Planina Lisina nije samo mene osvojila i primamila, ona nije samo moja inspiracija nego inspiracija mnogih ljudi iz Mrkonjić-Grada. Nadahnula je pjesnike, zemljoradnike, kovače, slikare, stare i mlade, nadahnula je i Zorana Latićevića, Milorada Sladojevića, Milorada Bilića, Ahmeta Medića i Duška Cvijića, koji su živjeli i hodali diljem svijeta, ali su se uvijek vraćali Lisini i divili joj se. Dana 27. februara 1981. godine sastali su se i u svome gradu osnovali društvo ljubitelja Lisine i

drugih planina, osnovali su planinarsko društvo »Lisina«. Neka bude i ovo zabilježeno: prvo su predsjedništvo činili Zoran Latinčević (predsjednik), Milorad Sladojević (sekretar), Jovo Špirić, Jovan Rožić, Milenko Ubobić, Ahmet Medić, Bosa Andelić, Fadija Žerić i Milorad Bilić.

Nema sumnje da je PD »Čusine« iz Jajca pomoglo drugovima iz »Lisine« oko osnivanja društva, ali glavna djelatnost, djelatnost koja je Mrkonjićanima dala ideju za osnivanje društva, jest višegodišnje djelovanje planinara »Čusina« na području oko njihova grada, kao što su masovni posjeti Lisini i obilazak transverzale AVNOJ-ZAVNOBiH koja iz Jajca dolazi u Mrkonjić-Grad, a potom preko Balkane ide na Lisinu.

Možda je i prijedlog PD »Čusine« da, po red Ranča i izvora Plive, bude i Lisina nova kontrolna točka Republike transverzale, podgrijao stare ideje o osnivanju planinarskog društva u Mrkonjić-Gradu. Ako je to tako, velika je to nagrada jajačkim planinarima, jer su izradujući prijedlog rekli u obrazloženju da Lisinu i izvor Plive predlažu baš radi popularizacije planinarstva u susjednim komunama, Šipovu i Mrkonjić-Gradu.

Tek je mali broj planinara posjetio ove nove kontrolne točke, a već je u Mrkonjiću bilo formirano društvo. U pripremnoj je fazi i osnivanje društva u Šipovu. Time će Gorica i Lisina dobiti nove zaljubljenike i smanjiti će se broj dana samovanja ovih usamljenih planina. Dobit će i nove puteve, otkriti svoje tajne i postati dostupnijima svim ljubiteljima planina, prirode. Povećat će se broj sklopjeneh prijateljstava u planini, pričat će se još sjetnije priče, sjetno, planinarski.

Neka ovaj članak o Lisini, o planini po kojoj društvo u Mrkonjić-Gradu dobi ime, i nekoliko redaka o radanju »Lisine« bude skroman poklon tek »rodenom« i svima nama već dragom društvu. Zato: čuvajmo ga i pomažimo kao tek rođeno dijete. Njegovi članovi i jesu djeca za planinu, ali stasat će oni u odrasle.

Na vrhu Subre

UZEIR BEŠIROVIĆ

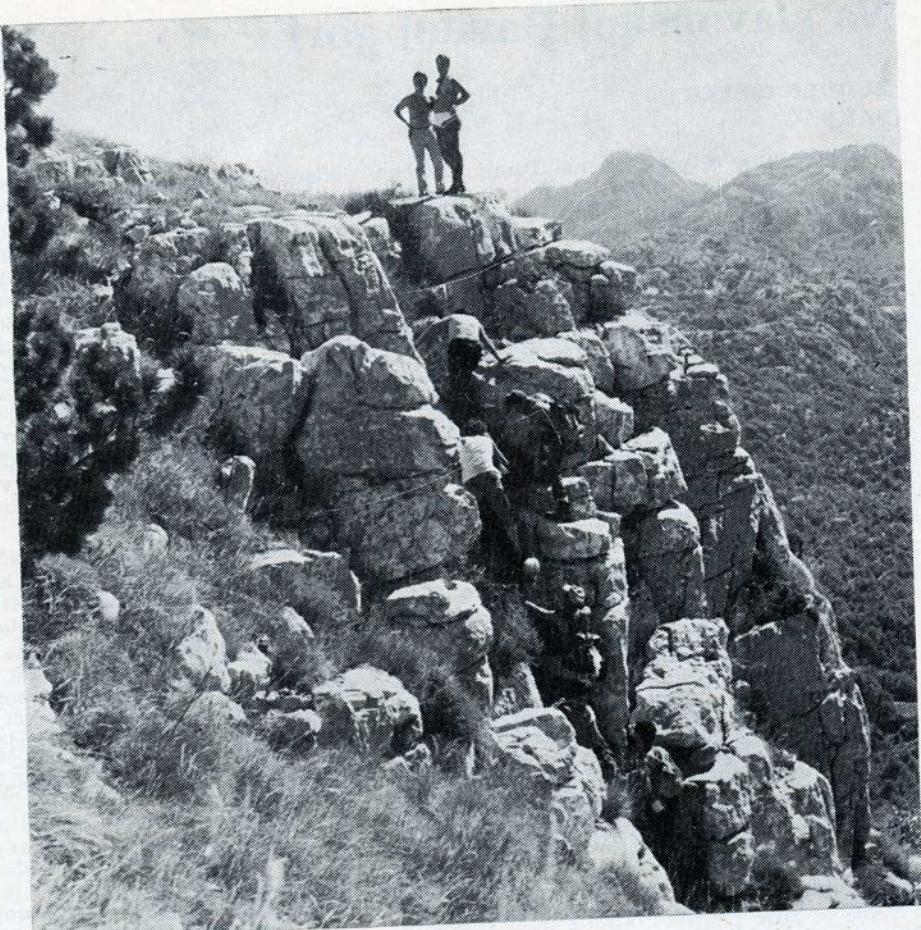
SARAJEVO

Pozna jesen. Jutro. Sunčano, ali prohладno. Bukova šuma. Lišće opaljeno mrazom do bilo je boju hrde kao i trava oskudnih pašnjaka. Neveselo djeluju, kao da su na samrti.

Jutarnji oblaci se mrse. Raspliću i prepliću po nekom čudnom i neshvatljivom redu. Oko nas je sve u boji jesenje hrde. Sve je mirno. Ispred nas bijelo izrezbarenog kamenje. Ovi jaki kontrasti boja što nas okružuju nemaju ničeg zajedničkog, a opet skladno i privlačno djeluju.

Sporo odmičemo uz bokove planine. Nevidljiv vjetar njiše nepokošenu i napola sašušenu travu. Pejzaž avetijski: nigdje ništa živo. Nikakva zvuka nema, osim vjetra i naših koraka. Tišina koja odmara i umirujuće djeluje.

Ulazimo u prostor rezbarene arhitekture stijena. Nepravilno raspoređene ravne kamene plohe, platoi, kaskade i okomiti zidovi. Sve je tu izmiješano i ispreturnano. Živopisna slika. Jedinstvena kao iz bajke ili dječije priče

Vrh Subre

Foto:
U. Beširović

o vilama. Dah zaustavlja to čudo prirode od kamenja. Oblici neodređeni, nepravilni, a opet skladni i privlačni. Kamene skulpture, kameni muzej pod otvorenim nebom. I nigdje kao ovdje, čini nam se, priroda nije toliko izrezbarila kamen. Kako objasniti i opisati sitne i nebrojene oblike, bore, pukotine, žljebove, udubljenja, ispupčenja i druga naličja, slike i oblike, što nudi ovaj nepregledni kameni ansambl Subre.

Zatravnjen vrh Subre (1780 m), dočekao nas je zagledan u nebo. Odavde s vrha, sa zbornog mjesta gromova, sa sastajališta oblaka i raskrsnice silnih vjetrova — pružaju se dalekosežni vidici. Gledamo crnogorske planine, reklo bi se kao na dlanu, promjenjivih boja i raznih oblika. Podsjećaju nas na kaz-

lišne kulise priredene za dječiji igrokaz iz životinjskog svijeta, divova i kamena. Nestvarne se čine ove silne sjenke i plavetnilo dalekog horizonta.

Susjedni Lovčen, s monumentalnim zdanjem Njegoševa mauzoleja, impresivno djeluje i neodoljivo mami da mu čovjek podne u po-hode. Zeleno i prostrano Konavljе ispod nas nalik je Kosovu polju gledanom s vrha Ljubotena. Jadransko more ljeska se na suncu kao ulje u ogromnoj posudi, prelazi u boju zrelih trnina i nestaje u plavoj izmaglici koja se stapa s pepeljastim nebom, pa mu se ne vidi kraj.

Dugo smo sjedili na ovom vrhu zagledani u daljine u ugodnom sanjarenju. Sa sobom smo ponijeli nezaboravne slike i uspomene.

Na slavonskoj Ravnoj gori

RUDOLF CIŠPER

PAKRAC

Pakračkim je planinarima Psunj matična planina. Međutim, i susjedni Papuk osjećaju bliskim i svojim jer se južni obronci Papuka spuštaju na pakračku stranu i nekoliko se naselja pakračke općine duboko uvuklo u padine i kose šumovitih obronaka Papuka. Stoljećima su stanovnici tih sela povezani s Papukom stostrukim nitima pa nije čudo da im je mao i prirastao srcu. Zato se i pakrački planinari prema objemu planinama odnose jednakno: gaje iste osjeće je ljubavi, privrženosti i pažnje.

Iako su po mnogo čemu istovrsna, ipak su to dva različita gorja pa ih i planinari moraju razlikovati i znati im granice, tim više što se te planine gotovo dodiruju. Cesta Pakrac — Slavonska Požega dijeli Psunj od Papuka; sve što je desno od ceste pripada Psunu, a što je lijevo Papuku. Najtješnja veza, gdje se jedno gorje s drugim dotiče, je Bogaz, za Slavoniju neuobičajen klanac, sutjeska kojom se probija rijeka Orljava na svom putu od Bučja do Kamenskog. Bogazom se smatra dio od mosta ispod sela Grđevica do Mijača.

Vozeci se tom cestom, planinaru i ljubitelju prirode upadaju u oči visovi i kose obronaka Papuka koji zatvaraju horizont sa sjeverne strane i spuštaju se na cestu: do Glavice blago a od nje sve strmije, da bi se u Bogazu survavala okomito u Orljavu i gotovo sasvim zatvorile vidik, ostavljajući samo elipsu neća u vertikali nad putnikom.

Sve te kose i vrhovi odreda nose slikovita imena, pojmenice: Zečji kamen, Mali i Veliki Javornik, Bukova voda, Metla, Skresine, Ravna gora i Kadimlije, a vidljivi su na putu od Novog Sela do Mijača.

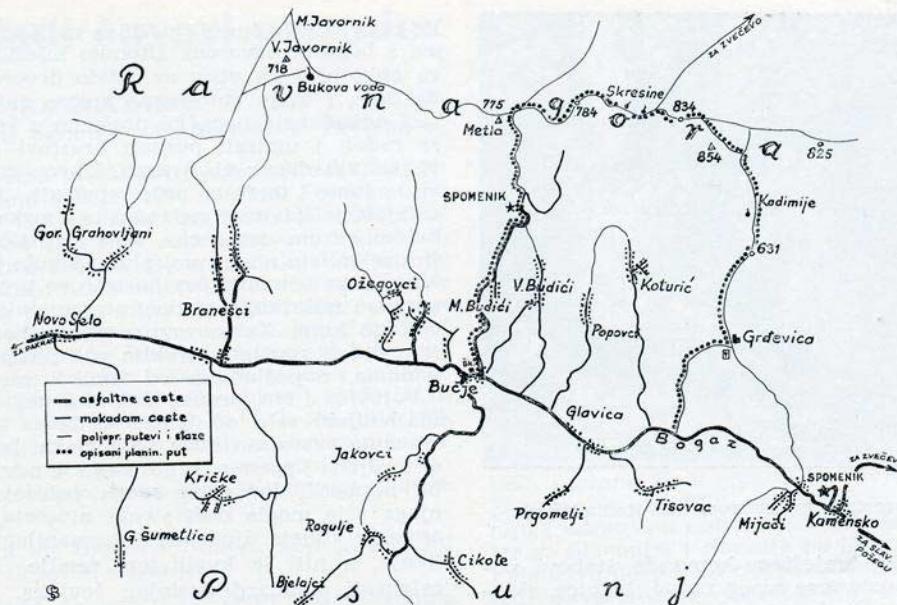
Među njima se svojom osebujnošću ističu Veliki Javornik (717 m) i Ravna gora, masiv s najvišim vrhom (854 m). Prvi je lako uočljiv zbog svoga karakterističnog čunjastog vrha, sličnog vulkanu, danas pitom i obrastao gustim sklopom šume. Drugi nosi naziv »gora« što znači da ga je narod osjetio više nego kao vrh ili kosu. I zaista, Ravna gora je masiv koji pripada Papuku i njegov je sastavni dio, ali zbog prilične izoliranosti od ostalih dijelova, zbog svoje kompaktnosti i relativne veličine te zbog svoje rasprostranjenosti, narod ga je osjetio kao posebnost pa onda i pojmovno izrazio kao goru. Budući da ona izrasta iz susjednih kosa i dominira nad njima na ujednačenoj visini (oko 800 m), a uz to je i relativno ravna, narod ju je prozvao Ravnom gorom. Njezin najviši vrh je 854 m, ali i nekoliko obližnjih bezimenih kota slične je visine (852, 834, 825, 791 m).

Na njenom podnožju i padinama razvila su se planinska naselja Srednji i Gornji Graholjani, Branešći, Ožegovci, Mali i Veliki Budići, Koturić i danas više nepostojeća Grde-

vica. Ova sela, kao i ona na suprotnoj psunjkoj strani, naseljena su kompaktno srpskim življem, našim planincima, svijetom naviknutim mučnom i tegobnom životu. Osnovno im je zanimanje poljoprivreda, a najveći dohodak ostvarivali su uzgojem stoke na način šumske ispašte sve dok su šumarije dozvoljavale stičarenje na taj način. Poslije rata sve veći broj mlađih zapošljava se u privredi pakračke općine, pa i izvan nje, tako da i ova sela doživljavaju snažno raslojavanje i znatno smanjenje broja stanovnika, posebno mlađih. Narod je ovaj siromašan ali gostoljubiv, skroman i vičan na težak život. Svi ovi visovi i ova naselja bili su svjedoci i sudionici povijesnih događaja za vrijeme NOB.

Ovom kraju treba češće otici u pohode da se na izvoru doživi stvaralački duh njegova naroda. Pakrački ga planinari nekoliko puta godišnje posjećuju i prolaze povijesnim stazama što leže po obroncima Papuka i Ravne gore. Ovog puta zadatak je bio proći dijelom ovih staza, po zimskom danu, na relaciji Bučje — Mali Budići — spomenik XII proleterske slavonske brigade — Metla — Skresine — Ravna gora — Kadimlije — Grđevica — Mijači, selo na cesti Pakrac — Sl. Požega.

Do Bučja, naselja na prijevoju ceste Pakrac — Slavonska Požega, vododjelnice između sliva rijeke Orljave i Pakre, dolazi se danas od Pakraca ili Sl. Požega asfaltnom cestom za dvadeset minuta. Bučje je središte cijelog kraja (Bučki kraj) koji obuhvaća skoro dvadesetak planinskih sela. U njemu se nalazi osnovna škola, matični ured, manji proizvodni pogon konfekcije, ugostiteljski objekt, zdravstvena stanica, trgovina, sabiralište milijeka i autobusno stajalište. Danas gotovo sva sela ovog kraja imaju formirane mjesne zajednice, mnoga od njih trgovinu i autobusno stajalište, pa je Bučje donekle izgubilo svoj nekadašnji značaj univerzalnog središta za zadovoljavanje svih ljudskih potreba. Od javnih se zgrada u Bučju ističe spomen-škola, izgrađena 1966. godine, na površini iznad glavne ceste, u čast XII proleterske brigade. U posebnoj prostoriji škole smještena je muzejska zbirka o toj brigadi, dostupna posjetiocima u svaku dobu. S parkirališta škole, okruženog raslinjem što ga njeguju marne ruke školske djece, pošli smo pješke prema masivu Ravne gore cestom koja je nedavno asfaltirana do spomenika ovoj brigadi. Iako je bilo sunčano jutro, sjeverac je dobrano brija. Sretni su bili oni koji su na vjetrovkama imali kapuljače, pa su ih navukli da zaštite lice.

Navrh Malih Budića, gdje se cesta približila selu, miris dima iz seoskih domova izmami u naših planinara — partizanskih pravoboraca Tolje, Lakog i Garavog, sjećanje na osjećaj topline koji je promrzle i gladne borce prožimao saznavši po mirisu dima da se približavaju selu gdje će, makar i na čas, zadovoljiti svoje potrebe za odmorom, snom i toplim zalagajem. Ovo seoce danas je ostalo na svega 9 domova. Uz cestu već se opaža čovjekovo nastojanje da dalji razvoj ne prepusti stihiji već ga oblikuje po urbanističkim zakonitostima. Desna strana uz cestu rezervirana je za zonu vikendica, pa se neke već grade, a s lijeve je šumski pojus u kojem će dominirati crnogorica. Već i sada su uočljive sastojine bora, arisa, smrekе i jеле. Po obroncima svih tih kosa koje padaju na pakračku stranu dominira za sada breza kao samoniklo ali vrlo rasprostranjeno drvo u prevladavajućoj količini. To se ističe upravo sada u ovo doba godine kad se priroda još nije počela buditi pa je drveće, osim crnogorice, golo i otužno a breza se ističe bjelom svog stabla.

Nakon četrdesetak minuta hoda stigli smo do spomenika XII proleterskoj brigadi gdje smo prvi puta zastali. Spomenik se nalazi u mlađoj borovoj šumi, a na proplanku pored šume je ispust iz vodovoda koji snabdijeva Male Budice i Bučje pitkom gorskom vodom. Mi je ovog puta nismo zagrabilni jer nam se činila prestudenom, ali otprije znamo njenu milovidnu svježinu. S proplanka se pružaju divni vidici s onu stranu ceste na Psunj sa svojim kosama i vrhuncima: Perunikom i Javorovicom, Ivanjskim krstom, Debelim i Pećinskim brdom, Badnjašem i Čungarom

te najposlije s najvišim vrhom Psunja, Brezovim poljem, lako prepoznatljivim zbog svoga vitkog 120-metarskog televizijskog tornja. Odavde su vidljiva kao na dlanu i podpsunjska sela s onu stranu ceste: Tisovac, Prgomelje, Cikote, Rogulje, Jakovci, Bjeļajci i Cicvare.

Put nas je dalje vodio blagim usponom preko Jasika (606 m) prema Metli (775 m). Ovom predjelu više ne odgovara naziv Jasik jer jasika više nema. Sve je to mlada sastojina ariša i druge crnogorice. Pred nama je desno sedlo Skresina ili Kreševina, kako su se prvobitno zvali te gorske livade, a još više masiv Ravne gore, dok se u sumaglici gube Kadimlje preko kojih će započeti naš silazak. Iznad nas proljeću avioni na liniji Zagreb — Beograd ostavljajući za sobom bijele tragove.

Na visu karakterističnog imena Metla, koji smo dostigli za dva sata lagana hoda, uhvatili smo se visoke šume što još prkosio motornoj pili. Tu je križanje šumskih putova. Lijevi vodi bilom na Bukovu vodu i Veliki Javornik, srednji za Zaile (selo najdublje uvućeno u Papuk; stanovnicima je ponudeno da se presele u druge dijelove daruvarske općine pa je taj proces nedavno završio), desni pak putem krenut ćemo mi po bilu prema Skresinama i Ravnoj gori. U blizini je bila prva partizanska bolnica na Papuku i u Slavoniji.

Sada smo hodali bukovom šumom, starije sastojine, prema prvom odmorištu — Skresinama. Stari je to partizanski put, kojim su se kretale partizanske kolone i kuriri iz ovih sela prema dubokim predjelima Papuka

Pod gorostasnom bukvom na Kadimlijama

gdje su bile smještene komande, štabovi, pozadinske ustanove višeg ranga, bolnice, sklađišta i dr. Da je promet ovim stazama bio intenzivan, svjedoče obilježena stabla partizanskim oznakama i simbolima još i danas vidljivima. I evo nas, konačno, na Skresinama. To su gorske livade, nastale odavno sjećom šume, da stoka iz planinskih sela, podno ovih visova, nadje ispašu. Na nekoliko mjesta izbijaju vrela koja mame svojom izvor-vodom. Poznata su narodu i opjevana u partizanskim pjesmama Marina Franičevića i Grigora Viteza. Pokraj jednog od njih zaustavili smo se radi okrijepe. Začas se rasplamsala vatra uz koju nam je prijao zalogaj i bio ugodan odmor.

Na vrhu Ravne gore, danas prepoznatljivom po kamenu koji označava trigonometrijsku točku a negda po visokoj piramidi koje odavno nema, zastali smo da razgledamo novu manju piramidu što su je nedavno podigli agilni pakrački radio-amateri apotekara Paje Nenadovića i profesora Mirka Pletikape radi antene za prijem. Ovaj vrh je toliko istaknuta točka, da im omogućava vezu s amaterima nekoliko kontinenata.

Nedaleko od vrha, u šumi na našem putu, nailazimo na golemo kamenje, koje je i prije skretalo našu pozornost i bilo meta naših nagađanja. Njegov položaj u gustoj šumi, na bilu koje ne čini izrazit vrh ni istaknutu glavicu, a nigdje u blizini nema kamenih gromada takve veličine niti je okolno zemljište kamenito — sve je to pobudilo našu radozonalost, ali do danas nismo našli odgovore do li razna nagađanja. Nisu li to ostaci stećaka, pradavnih nadgrobnih spomenika, uobičajenih u Bosni i Hercegovini ali nepoznatih u Slavoniji? Ipak dr Ljubica Sloboda u Našim planinama (11—12, 1969) piše da ih ima i u Slavoniji »na podnožju Ravne gore, u gustoj i mračnoj šumi«. Nisu li to baš ove gromade?

Kad smo nakon nekog vremena, idući na istok, oštro skrenuli na jug, ubrzo snio došli

do ruba visoke šume i našli se na Kadimlijama s bogatim izvorom. Utonulo mjesto izvora opkoljuju na visu, uz ostalo drveće mlađe dobi, i dvije gorostasne bukve, tužni ostaci nekadašnje papučke prašume u kojoj su se radali i umirali poznati hrastovi i bukve kakvih danas više nema. Ubrzo smo izšli iz šume i teren se počeo spuštati. Iza nas ostajala je Ravna gora, zagasita i mrka, s tek kojom oazom crnogorice koja se ističe svojim zelenilom na tamnoj plohi. Sinulo je opet sunce i na nekoliko časaka smo se prepustili njegovu milovanju, sjedeći na panjevima posjećene šume. Zatim smo se planinskom stazom počeli spuštati gorskim pašnjacima i lивadama, napuštenima od ljudi i zaraslima u borovicu i trn, prema Grđevici, nekad najudaljenijem selu od Pakracca, danas tužnim ostacima razvalina kuća i voćnjaka, bez ljudi, smijeha i pjesme. Ljudi su ga u novije doba napustili jer zbog svoga položaja do njega nije mogla doći struja ni cesta, dva osnovna uvjeta ljudskog i humanijeg življjenja, a niti je kvalitetom zemlje moglo osigurati standard dostojan čovjeka. Zidine kuća djeluju stravično a oko njih caruju krda svinja istjeranih iz susjednih sela kao nekad, u slobodu, da same nađu hranu. Voćke zarastaju i divljaju, ali još uvijek odbacuju plod, pa ga s jeseni beru seljaci iz okolnih sela u najam od šumarije.

Navrh sela groblje, na bilu, s kojega se sliazi na asfaltnu cestu gdje nas čeka vozilo za povratak. Groblje, smješteno na rubu šume s pogledom na cijelo selo, kao da čuva istinu o prošlosti Grđevice i njegovim stanovnicima. Da ne zaraste u korov i drač, brine se njegov mještanin, stari partizan Petar, danas stanovnik Pakracca koji od vremena do vremena obide selo i pokosi travu na groblju. Kameni a poneki i mramorni spomenik nijemi su svjedoci o čovjekovu postojanju i na tom ne baš darežljivom dijelu Slavonije, s kojega se čovjek ipak povukao. U ovo doba godine ovim prostorom vlada tišina koju ljeti narušava samo pjev ptica u granama mladog hrastika.

Kad smo se spustili na cestu, suvremeni motorizirani nomadi uvelike su razbili drijemež nedjeljnog poslijepodneva, što je bio pouzdan znak da se još jedan vikend bliži kraju. I naš put se završio. Tijelo sviđano slatkim humorom osjećalo je klonulost i potrebu za odmorom, ali je duh bio aktivnan. Obogaćen novim spoznajama, ozaren ljepotama prirode, izošten novim signalima koji su mu sva osjetila dostavljaljala, oboružan činjenicama o stvaralačkom odnosu čovjeka prema prirodi, ljudima oko sebe i svemiru — on je opančao pozitivne posljedice: um je postao bistriji i bogatiji, osjećaji plemenitiji i užvišeniji, a volja čvršća i pouzdanija. Unutrašnji mir i zadovoljstvo ispunili su nas posveta.

»Mladi čuvari prirode«

BOSILJKA ZLATARIĆ

Voditelj ogranka »Tratinčica« u Zagrebu

Zovemo se »Mladi čuvari prirode« (MČP). Postojimo već od 1974. godine. Posebna smo sekacija unutar Hrvatskog prirodoslovnog društva pod stručnim rukovodstvom Pododbora za zaštitu prirode. Geslo nam je »Ponosim se sačuvanom prirodom svoje domovine«. Zaštitni znak nam je sova, znak mudrosti, jer očuvati svoju okolinu sigurno je najveća mudrost današnjice. Nije slučajno da su ovi retci napisani za časopis »Naše planine« i upućeni vama, planinarama, kako biste zajednički s nama, MČP, u 1981. godini bili još aktivniji, još dosljedniji i energičniji u očuvanju prirode, i kako bi na našoj prenapučenoj, industrijski onečišćenoj i već pomalo umornoj planeti, život postao ljeđšći i snošljiviji.

Prof. dr Ljudevit Ilijanić, koji je i idejni začetnik MČP, rekao je:

»Kada je otprilike prije sedam godina Podobor za zaštitu prirode Hrvatskog prirodoslovnog društva pokrenuo inicijativu da se osnuje sekacija MČP, bili smo uvjereni da će to naći na odaziv među najmladima. Uz punu podršku, koju je ta inicijativa dobila od RK SSRN Hrvatske, računali smo u prvom redu na pomoć nastavnika koji su svojim pozivom vezani za rad na odgoju i obrazovanju mlađih, a osobito na nastavnike biologije kojima su problemi zaštite prirode najbliži. Nismo se prevarili. S najvećim su entuzijazmom prihvatali tu inicijativu i unatoč dodatnom opterećenju, koje takav rad s mlađima predstavlja, bez posebne naknade i izvan redovnih obaveza u školskom i izvanškolskom radu aktivno su se uključili u organiziranje MČP.«

Naša organizacija radi uz vrlo skromnu materijalnu pomoć, no ona ipak stalno raste, razvija se i bilježi uspjehe. Svoju djelatnost na unapređenju okoliša čovjekova i zaštiti prirode provodi nemetljivo, bez velike reklame, ali ipak njezin rad nije ostao nezapažen. To najbolje pokazuju već dosadašnja javna priznanja. Spomenimo Srebrnu medalju Jugoslavenskog saveza za zaštitu i unapređenje čovjekove okoline, a ovih dana i Zlatnu medalju našoj »Plavoj patroli« iz Rijeke, što nas ispunjava osobitim zadovoljstvom.

Broj članova MČP stalno raste. Danas ih je oko 20.000, a broj ogrankova oko 220 širom cijele naše republike. Najjače organizacije su u Osijeku, Rijeci, Splitu i u Zagrebu. Najviše je članova u osnovnim, zatim u srednjim školama, dok su u dječjim vrtićima posebni ogranci. Obuhvaćena je gradska i seoska omladina. Kada je to moguće ili kada je potrebno, uvijek aktiviramo i ostale organizacije: pionirsku, omladinsku, podmladak Crvenog križa, izviđače. A ako su oni nosioci zadataka, tada se i mi pridružujemo jer smo mi i članovi svih tih organizacija. Mnogi od nas su raduju i s lovačkim, ribolovnim i planinar-

skim društvima, te šumskim gospodarstvima, mjesnim zajednicama itd. Naša je adresa: Zagreb, Ilica 16.

Imena naših ogrankova veoma su različita ali uvijek izražavaju karakteristiku mjesta i života gdje rade. Govore li vam što cvi naziv: Plavi Jadran, Tetrijeb, Ciklama, Tamarix, Bios, Galeb, Orao, Jablani, Lipa, Cvrčak, Ivančica, Zvončić, Tratinčica, i tako redom, a količina bismo ih još mogli nabrojati, jer nas imamo sve više.

Rad je postao toliko opsežan da se osjetila potreba za savjetovanjima. Najprije je 1977. održano Prvo republičko savjetovanje u Zagrebu, zatim 1979. savjetovanje za Slavoniju i Baranju u Osijeku, što nije bez razloga, jer su Slavonija i Baranja po broju ogrankova i članstvu na prvom mjestu. Godine 1980. slijedi savjetovanje zagrebačkog područja u osnovnoj školi »Nina Maraković«. Susreti su se predstavnici ogrankova, njihovi voditelji, te gosti iz Osijeka, Makedonije i SR BiH. Gosti iz drugih republika zanimalo je kako se radi u posebnim okolnostima — u gradskoj sredini.

MČP najviše rade u školama i njihovu okolišu. Nije niti čudo. S novim naseljima

Članovi »Tratinčica« i »Tamarixa« sade borove u Mikulićima
Foto: D. Puljek

niknule su i nove škole, nažalost, u belonu. Zelene livade, polja, šume, negdje i vodene površine prestale su živjeti, ali ne zadugo. Učenici su sa svojim nastavnicima, roditeljima i građanima MZ, a ponekad i u suradnji s vrtlarskim kombinatima djeličem prirode oplemenili betonsko sivilo. Treba reći i to da neki danas tako uređen prostor ponekad ugrožavaju iz nehata, neznanja ili čak namjerno, ali MČP nisu posustali, već su žilavo nastavili saditi i ponovno obnavljati na tim mjestima zelenilo, pri čemu je odgojni cilj tog posla najznačajniji.

Uđemo li u unutrašnji prostor škola, viđet ćemo da rad MČP ni ovdje ne prestaje. Tu je tek pravo ogledalo urednosti, ozelenjenih prostora bogatim lončanicama i aranžmanima svježeg ili suhog cvijeća. Mnogi ogranci sudjeluju svojim ljupkim aranžmanima na Međunarodnom sajmu cvijeća u Zagrebu. Njihova duhovitost i mašta dolaze do izražaja i u kostimima izrađenim za »Cvjetni korzo« u sklopu Sajma cvijeća. Posjećuju i prigodna i stručna predavanja, a mnoga i sami pripremaju. Izrađuju i postavljaju kućice i hranilišta za ptice. Svoja iskustva obogaćuju gledanjem raznih filmova i dijapositiva. Idu na izlete, uređuju panoce i organiziraju izložbe, skupljaju papir, stare boce ili uređuju prostor u kojem živimo.

Mnoge škole imaju zelene patrole, koje budno paze na sve promjene u okolini. Mnogima su već poznate: »Plava patrola« u Rijeci, »Zelena« u Samoboru, a »Bijela« u Novom Zagrebu. Jedinstven je primjer naš ogranci »Breza« u O. Š. »Breza«, koji ima čak i dvije vlastite park šume. Evo jedne njihove akcije: »Dâmina su naši članovi brižno zasadivali okoliš škole u Gornjem Hrkševcu. Posadeno je oko 150 sadnica breza i mi se nadamo da će barem koja od njih izgledati, za nekoliko godina, kao ona prekrasna ljepotica u Kolare-

voj noveli. Ova akcija presadivanja nije bila naše »vatreno krštenje«. Naime, naš ogranci je već sudjelovalo u pošumljavanju zemljišta i to na području šumarije Pokupsko i šumarije Velika Gorica. Tom prilikom je saden hrast kitnjak i lužnjak.

Drugi primjer je sadnja crnih borova u Mikulićima i na Kraljičinom zdencu. Bila je to jedna od akcija pošumljivanja Medvednice. Zajedno s MČP sudjelovali su i stručnjaci Šumarije Zagreb. Oni su mladima pokazali i objasnili kako će zasaditi nježne i sićušne crne borove koji će jednog dana izrasti u velika i lijepa stabla. Posadili smo 3100 sadnica crnog bora.

Uz radosti i veselje koje nam pružaju izleti, nastojimo i na njima nešto naučiti. Oduševile su nas poznate Horvatove stube. Pripremili smo i filmsku reportažu o njima iz ostata filma koji su nam poklonili novinari televizije iz Dnevnika 10. Imali smo prilike vidjeti kako priroda može ostati i dalje lijepa ako je ruka čovjeka dotakne u plemenitoj namjeri, kao što je to učinio pokojni Vlado Horvat. Hvala mu za ljubav, pažnju. Njegov dar neka bude podstrek da očuvamo Medvednicu (iz izvještaja ogranka »Tratinčica«).

I na kraju — pridružite nam se! Priroda je ugrožena. Zato je naš osnovni zadatak spriječiti nedolično ponašanje u prirodi, tj. nemilosrdno uništavanje bilja, urezivanje imena u drveće, šumske požare, ostavljanje automobilala na zelenim površinama, buku tranzistora koja odjekuje izletištima, ubijanje životinja, plašenje njihovih mladih i sl.

Dragi planinari, pokušajmo zajedno spriječiti agresivno i neodgovorno ponašanje čovjeka. Zajednički razvijajmo ekološku svijest gdje je to moguće, kako bismo odredenim načinom mišljenja i stjecanjem ispravnih navika razvijali etički stav prema prirodi i na taj način branili i očuvali njezine ljepote.

Clanovi »Tratinčice« na Horvatovim stubama

Foto: J. Kopić

Njima u spomen

DURMO EDIN
ZENICA

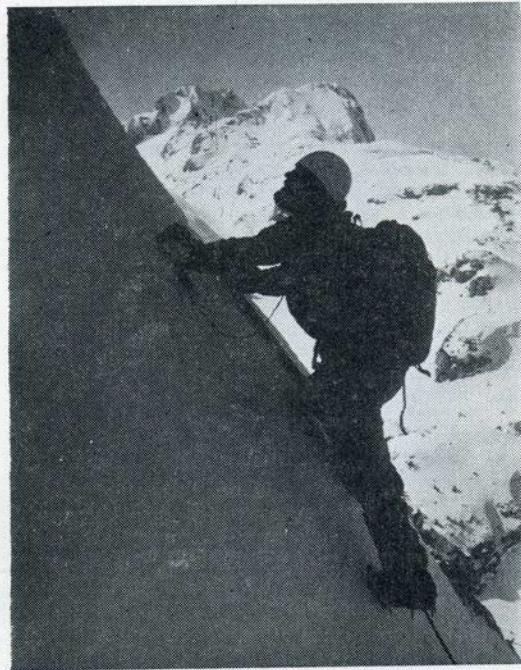
Ravnomjerno kloparanje željeznice polako me odvlači u pritaju. San se neumoljivo naveliči na oči, a glava mi umorno klonula na meki naslonjač. Toplota kupea me razgalila i prepustio sam se stihiji što me sigurno svladava.

Dolje ostaje Konjic. Gradić na obalama plahovite Neretve priprema se za počinak. Ulične svjetiljke blješte u noći i pokazuju nepoznatom putniku da tu vlada život, spokojstvo. A još jutros su nas šibali prenski vjetrovi i milovalo februarsko sunce. Još jutros smo bili gore u prijestolnici snijega i leda.

Skije su oštro parale sledene padine. Rezak zvuk širio se planinom i remetio djevičanski mir Tisovice. Sunce je već visoko odskocilo. Prenj je sada čist kao suza. Bjelina njegovih vrhunaca i plavo nebo stapaju se u divan kolorit. Bezbroj plastičnih oblika djeluje smirujuće, a blago zatalasani brežuljci u nizim predjelima podsjećaju na savršene obline ženskog tijela. Sledene površine blješte na jakom suncu. Sa strana rijetke borove šumice daju živost i veselo ugodađaj ovoj bjelini, a gore na početku Tisovice izdigli su se kameni tornjevi i kao bedem zatvaraju dolinu. Prešijecaju je onda kada je najljepša, izbratzdana i razlivena poput nemirne morske površine.

Otiš se izvio u nebo. Prvi put ga gledam s ove strane. Prije sam mislio da ljeplji ne može biti nego onakav kakvog ga ja poznam, ali sada sam shvatio da čitava ova planina pokazuje uvijek novo lice, skladnije i ljeplje nego prije. Zelena Glava djeluje mirnije i pitomiće, kao da se podređuje gorostasnom Otišu. Sunce je nad njihovim tjemenima i blještavilo se sliva odozgo s litica sve do samog podnožja.

Je li ovakav bio i onaj februarski dan prije jedanaest godina? Je li tada Prenj namamio tri zaljubljena mladića u svoja njedra? Lupoglavl ih je tada zvao, a oni su bili i suviše privrženi ovoj planini da bi se mogli oglušiti o taj zov. Želja je bila jača od razuma. Krenuli su preko Prenja na skijama. Krenuli su stazom koja završava s druge strane zaborava, tamo gdje nikad neće biti sami i zaboravljeni. Slijedio je uspon na Lupoglavl. Uspjeli su! Prvi su ga osvojili zimi, ali planina se nije mirila s tim. Nije podnosiла poraz. Razjarena poput zvijeri žljebne krví napala je svoje protivnike, prijatelje, svoju djecu. Zamela im je tragove i vječno ih sakrila u svoju dušu. Upila ih je u sebe kao kapi rose. Zarobila ih je, nije dala da žive kao pobjednici...

U Prenju

Foto: M. Gafic

I sada smo tu na njihovu putu, ali nažalost nismo uspjeli probiti se preko planine do samog Lupoglava, već smo primorani skijama se spustiti niz Tisovicu u dolinu Idbra.*

Međutim, i na ovaj način, ovim svojim pokušajem, odali smo poštu našim drugovima, ispunili zavjet da ćemo nastaviti ono što su oni započeli. Dokazali smo da volimo ovu planinu-prokletnicu, i da ćemo je voljeti dok postojimo.

*) U februaru ove godine održan je jedanaesti memorijalni pohod u spomen poginulih alpinista Ilike Dilbera i Milorada Stjepanovića iz Zenice i Zijaha Jajatovića iz Sarajeva koji su stradali pri godom prvog zimskog uspona na Lupoglavl (2192 m) u februaru 1970. godine. Pet alpinista iz Zenice izvršilo je uspon na vrh Lupoglavl, a Boris Pajkancović, Nusret Taševac i Muhamed Šišić iz Sarajeva, te Edin Durmo iz Zenice, pokušali su izvesti skijašku turu tragom poginulih: iz Bijele preko Skoka na Jezercu, te preko Podotića i Vjetrenih brda na Lupoglavl. Međutim, zbog nedostatka vremena bili su prinudeni prekinuti turu u Podotiću, te se niz dolinu Tisovice spustiti u Celebiče.

Zdenko je stekao nove prijatelje

VLASTIMIR JOVANOVIC

ARANDELOVAC

Ni u jednom sportu se ne razvija tako prijeno drugarstvo i prijateljstvo kao u planinarenju. Možda zato što u planinara nema rivalstva. Ljudi se ne bore za plasman, za rezultat mjerjen vremenom, dužinom, pogotkom, bodom i slično. Planinar, naprotiv, pomaže drugu na napornoj turi, na usponu ili pri silaženju s planine, bez obzira poznaje li ga ili ne. Zato, svakako, planinari brzo sklapaju poznanstva, združe se i ostaju do kraja života prijatelji, iako ih stotine kilometara dijele jedne od drugih. Drugarstvo stećeno na planini, usponu, planinarskom putu, ne zaboravlja se nikada. A ako se čovjeku zaista u posebnom momenatu pomogne i pride kao čovjek čovjeku, onda to ostaje u neizbrisivu sjećanju. Neka ovi redovi budu posvećeni baš toj svjetloj i ljudskoj koncepciji planinarske organizacije.

* * *

Primiće se proljeće. Odužali su primjetno dani, ali mrak, ipak, sakrije od očiju horizont već oko 18 sati. Početak je marta. Tek drugi. Ponedjeljak. Sastanak arandelovačkih podmlatkara u Klubu planinara tek što je završen. Dogovarali se mladi kuda će na planine u proljeće. Zagalamila djeca ulicom, trotoar tijesan razdraganoj mladosti, ori se veselo dječiji smijeh, prepričavaju se zgode sa sastanka.

Odjednom povici onih što su izmakli naprijed: »Čika Vlasto, Zorane, evo ide nam u susret jedan planinar!« I zbilja — širokim hodnikom glavne arandelovačke ulice korača čovjek u planinarskoj opremi, s velikim rancem na leđima i šarenom vunenom kapom na glavi. Na nogama gojzerice i crvene dokoljenice. Nema sumnje, to mora da je neko od »naše branše«.

— Oprostite, vi mora da ste planinar? — zaustavljamo prolaznika.

— Da, planinar sam iz Samobora — odgovara upitanu.

— Sigurno iz Japetića? — prelazimo već na konkretnija pitanja.

— Je, je, upravo tako. Iz Japetića.

— Onda, dozvolite da se upoznamo.

Srdačan stisak ruke i uzajamno upoznavanje nasred glavne ulice Arandelovca u srcu Šumadije.

— Ima li još dugo do posljednje kontrolne točke na transverzali »Dušan Petrović-Šane«, sada je upravo završavam? — interesira se naš novi poznanik, planinar, Samoborac, Zdenko Kristijan.

— Nije daleko, 200—300 metara odavde. Pravit ćemo vam društvo. Idemo svi skupa.

Pošli smo sa Zdenkom do kontrolne točke u benzinskoj pumpi »Jugopetrola« gdje je naš drug iz Hrvatske utisnuo posljednji žig u Dnevnik planinarske transverzale »Šumadijska partizanska staza narodnog heroja Dušana Petrovića-Šaneta«.

Noć je već uvelike osvojila. Prošlo je 20 sati. Zdenko produžava za Beograd, a posljednji autobus je otisao prije dva sata. Čovjek je bio dan pješačio proplancima i šumarcima šumadijskim, od Kosmaja preko Venčaca i Bukulje do Arandelovca. Odmora mu treba. I prenoćiće. A u hotelu je cijena oko 300 dinara, za svakog planinara i suviše.

Kratak dogovor i rješenje je nađeno. Zdenko će biti gost kuće u kojoj su svi od reda planinari. Cijela četveročlana porodica. Uvodimo našeg novog prijatelja u stan porodice Baltić. Upoznavanje s domaćicom Dragicom, članom predsjedništva i doskorašnjim načelnikom PD »Bukulja«. Tu je i sin Zoran, višestruki sudionik u orientacijskim takmičenjima, i 9-godišnja Zorica, koja je s dvije godine »izletjela na jednu planinu od blizu 2000 metara. Razumljivo, malo na svojim slabušnim nožicama, a više na tatinim leđima i ramenima. Sada je Zorica već prekaljeni planinar sa mnoštvom znački na ukusnom dječjem šeširicu. Glava porodice, Negoslav Baltić, slučajno je odsutan od kuće.

Večera je za čas spremljena, a za dolazak iskusnog planinarskog asa-transverzalca i aktiviste iz »Japetića« Zdenka Kristijana ubrzo doznaje i Andrić iz načelništva, koji dopunjuje skromno društvo ljubitelja planina iz Hrvatske i Srbije. Uz ukusan, zajednički objed razgovor se brže i spontanije odvija. Zapitujemo Zdenka o našoj Šumadijskoj transverzali, ima li kakvih zamjerki, može li se bez teškoća proći, kakva je markacija, ima li problema na kontrolnim točkama? Zdenko u detalje objašnjava, sugerira, stavlja primjedbe, hvali, ali i zamjera na ovom ili onom.

Časovi neosjetno teku. Skoro će i ponoć, a nikome se još ne kreće na počinak. Upoznali smo se u detalje s prelaskom Kružnog puta kroz Samoborsko gorje. Jedan dio smo i prošli 17. V 1975. godine na proslavi 100-godišnjice organiziranog planinarstva u Hrvatskoj i Jugoslaviji. Pravimo planove kako ćemo članove predsjedništva da upoznamo s prijedlogom da se opet krene na Samoborsko gorje. Odredili smo mjesec april. Zdenko nam je to predložio.

Uz snažan i dug stisak ruke rastajemo se sa Zdenkom Kristijanom, koga je put doveo u Šumadiju, na Kosmaj, Venčac i Bukulju, i koji će za koji dan svojoj bogatoj kolekciji priznanja sa planinarskih puteva dodati i značku Šumadijske partizanske staze »Dušan Petrović-Šane«. Ponijet će puno lijepih ulisaka iz ovog dijela Šumadije, ali će mu, vjerujem u to, najpriyatnija sjećanja biti kako je u Arandelovcu iznenada stekao nove drage prijatelje iz Planinarskog društva »Bukulja«.

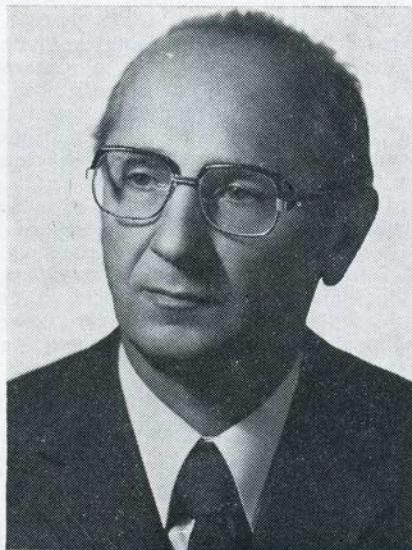
Prof. dr Željko Poljak novi predsjednik PSH

U skladu sa statutarnim odredbama, a na temelju zaključaka Predsjedništva, Konfrenca Planinarskog saveza Hrvatske je 4. travnja 1981. izabrala za predsjednika Planinarskog saveza Hrvatske i za predsjedavajućega u Predsjedništvu prof. dr Željka Poljaka, dugogodišnjeg potpredsjednika Saveza, urednika časopisa »Naše planine« i već treće desetljeće člana Izvršnog odbora, odnosno Predsjedništava PSH.

Pošto sam Željka Poljaka ja kandidirao za tu funkciju, smatram potrebnim da o njemu kažem nekoliko riječi bez obzira na to što je njegova ličnost prilično dobro poznata našoj javnosti, a posebno u planinarskim krugovima. Nije možda lako govoriti o tako eminentnoj osobi, no meni će to biti olakšano zbog naše dugogodišnje i nepomučene suradnje u Planinarskom savezu Hrvatske.

Željko Poljak je planinar i liječnik. I jedno i drugo njegovo je bitno obilježje, no ovom prilikom govorit ću o njemu uglavnom samo kao o planinaru. Po mjestu rođenja i porijeklu svojih roditelja on je Zagrepčanin (rođio se 4. rujna 1926). U Zagrebu se školovao. Godine 1945. je maturirao u Prvoj klasičnoj gimnaziji, 1952. diplomirao na Medicinskom fakultetu, nakon vojnog roka bio je ravnatelj Kotarskog doma zdravlja u Pljevljima (Sandžak), a od 1955. do danas radi u Otorinolaringološkoj klinici Medicinskog fakulteta u Zagrebu kao specijalist za bolesti uha, nosa i grla, kao šef jednog odjela i kao profesor Medicinskog fakulteta. Godine 1959. postao je specijalist, 1969. stekao naslov doktora medicinskih znanosti, 1971. se habilitirao za docenta, 1972. je stekao naslov primariusa, 1976. izabran je za izvanrednog profesora, 1980. za redovnog profesora, 1981. za znanstvenog savjetnika i iste godine na člana Medicinske akademije. Objavio je niz znanstvenih i stručnih radova, zbornika i studentskih udžbenika i bio je 5 godina urednik »Liječničkog vjesnika«. Toliko ukratko o njegovom profesionalnom profilu.

Planinarstvom se počeo baviti poslijeratnih godina kao student. Godine 1947. postao je članom Planinarske sekcije FD »Dinamo«, u doba kad je »Dinamo« bio svestrano društvo za fizičku kulturu. Član je PD »Zagreb Matica« od osnutka (1948), suosnivač PD Sveučilišta »Velebit« i član od osnutka (1950), član Alpinističkog odsjeka PD »Zagreb Matica« od 1949, suosnivač Alpinističkog odsjeka PDS »Velebit« 1950., član Izvršnog odbora PSH odnosno Predsjedništva PSH od 1959. neprekidno do danas. U našem Savezu bio je predsjednik Komisije za izdavačku djelatnost, predsjednik Komisije za Gorsku službu spašavanja, od 1971. potpredsjednik Saveza, a od 1959. neprekidno do danas urednik »Naših planina«. Po tom neprekidnom uredničkom stažu svojevrstan je rekorder u publici-

stici naše Republike. Zahvaljujući njegovu zalaganju časopis je dosegao visoku stručnu i grafičku razinu. Od ostalih funkcija zabilježit ćemo da je bio član Glavnog odbora Planinarskog saveza Jugoslavije, predsjednik SD »Medicinar«, član Zdravstvene komisije SOFK Hrvatske, predsjednik Ekspedičijskog odbora PSH, član Komisije za fizički odgoj studenata Zagrebačkog sveučilišta, član Republičkog savjeta za zaštitu prirode SRH od njegovog osnutka i predstavnik PSH u njemu, itd.

Svestrani je planinar i gotovo nema stručne planinarske djelatnosti u kojoj se nije ogledao. Tako se bavio speleologijom (istraživanje Vternice na Medvednici, urednik časopisa »Speleolog«), alpinizmom (prvenstveni penjački usponi u Dinari i Prokletijama 1951), ekspedicijom (Ararat 1970), himalajizmom (Bezimeni vrh u Anapurni 1971), markinjem (Velebitski planinarski put 1969), transverzalama (Republička transverzala »Po planinama SR Hrvatske« 1970), planinarskom fotografijom (prve nagrade na izložbi planinarske fotografije PSH 1967. i na izložbi planinarske fotografije PDS »Velebit« iste godine), planinarskom instruktažom (predavač na tečajevima i u školama za alpiniste, vodiče, spasavaoce), planinarskim objektima (dopravljni rad na domovima u Medvednici, Velebitu, Orjenu), organiziranjem velikih pohoda (voditelj brojnih tzv. pokretnih studentskih ljetovanja), planinarskim predavanjima za javnost (s nekoliko tisuća dijapositiva u koloru) itd.

Njegov je doprinos ipak najveći u publicističkoj djelatnosti. Osim već spomenute briže za »Naše planine« valja spomenuti da je

napisao oko stotinu članaka po raznim planinarskim časopisima i zbornicima, među kojima ima stručnih i putopisnih priloga, kritičkih prikaza, vijesti i ideoloških rasprava. Osobito je mnogo truda uložio u istraživanje planinarske povijesti. Njegovi povjesni članci, a posebno knjiga »Hrvatsko planinarstvo« (1975), velik su deoprinos poznavanju naše prošlosti. Poznat je po dugogodišnjem nastojanju oko afirmacije planinarstva i planinarske književnosti kao sastavnog dijela nacionalne kulture i nacionalne književnosti. To je osobito došlo do izražaja 1974., kada je organizirao Prvi simpozij Planinarskog saveza Jugoslavije. Pod utjecajem svog pokojnog učitelja i šefa na klinici i prvog predsjednika PSH, akademika Branimira Gušića, i Poljaku planinarstvo služi kao sredstvo znanosti a planinarska organizacija kao uporište u borbi za zaštitu prirode.

Među njegovim publicističkim djelima najpoznatiji su planinarski vodiči. Prvi je bio Planine Makedonije (1950), a zatim su slijedili vodiči po Orjenu, Medvednici (tri izdanja), Gorskom kotaru, Kleku, Učki, Hrvatskom zagorju, Velebitu (dva izdanja) i, napokon, vodič »Planine Hrvatske«, upravo monumentalno djelo od 550 stranica (ovih dana je izšlo i drugo izdanje). Ovim svojim vodičima, tiskanima u oko 40.000 primjeraka, stekao je velike zasluge za propagiranje našega planinarstva. Knjiga »Velebit« (Zagreb 1969), koju je napisao s dvadesetak suradnika, i danas se smatra uzornim monografskim djelom o jednoj planini.

Kao predstavnik PSH u Savjetu za zaštitu prirode SRH uporno se zalagao za zaštitu planinskih priroda. O tome je napisao niz članaka, često oštro intoniranih, ali uvijek dobranmjernih. Dobar je poznivalac svih naših zaštićenih područja, a zaštitu prirode proučavao je u nacionalnim parkovima Afrike (Kenija) i SAD, gdje je obišao desetak nacionalnih parkova.

Govoreći o planinaru bio bi propust ne spomenuti i »pravu planinarsku djelatnost«, tj. uspone na planinske vrhove. Iako Poljak ima svoje planine ljubimce (Velebit i Durmitor), on ne spada među one planinare koji uvijek hodačaste istoj planini. Kad god može uvijek traži nešto nova, a vrlo je pokretan i rutiniran putnik. Njegovi godišnji odmori nikad se ne sastoje od izležavanja negdje na sunčanoj plaži, on je neprestano u pokretu. Samo tako je i bilo moguće da uz svoje liječničko i nastavničko zvanje, koje toliko mnogo traži od čovjeka, stigne obići planine gotovo svih kontinenata. U Jugoslaviji gotovo da i nema planine koju ne pozna. Obilazio ih je sistematski od Triglava do Kajmakčalana. Također nema značajnijeg evropskog gorja koje ne pozna. Obišao je Olimp u Grčkoj, Musalu i Pirin u Bugarskoj, rumunske Karpate, češke Krkonoše, poljske Tatre, mađarski Me-

ček, Gran Sasso d'Italia u Apeninima, Male-detu u Pirenejima, Sierra Nevadu na Iberskom poluotoku, Grossglockner u Austriji, Snowdon u Velikoj Britaniji, Zugspitze u Njemačkoj, najviši vrh Skandinavije Galdhøpiggen, Pallastunturi u Finskoj, Jungfrau u Švicarskoj, Hautes Fagnes u Belgiji, a Centralne Alpe prokrstario je uzduž i poprijeko. Gotovo svaki posjet nekom stručnom kongresu povezuje s nekim planinarskim usponom. U Africi je bio na Kilimandžaru (istina, ne do vrha), u Maloj Aziji na Erdžiesu, planinario je po Mongoliji (Terelž), Sundajskom otočju (vulkanski vrh Gunung Agung na Baliju), Armeniji (Ararat), Himalaji, penjaо se po Velikom zidu u Kini, obilazio podnožjem Popocatepetla u Meksiku, obišao sibirske tajge, norveške tundre, nepalske i jukatanske džungle, slana jezera Utaha, Anadolije i Kurdistana, pustinju Kizil Kum u Uzbekistanu (srednja Azija), tunisku Saharu, faraonsku Dolinu kraljeva, mogulске građevine u Indiji, a lanći je u SAD obišao Rocky Mountains (Pikes Peak, 4301 m), prošao Dolinom smrti (Death Valley u Kaliforniji), posjetio alpinističku muku El Capitan u Yosemitima. Jednom riječju, izraziti je svjetski putnik i čovjek vrlo široke kulture.

I na kraju valja dodati da je stekao i brojna priznanja za dosadašnji rad. Među najvišima spomenut ćemo Orden zasluga za narod sa srebrnim zrakama, Zlatni znak Planinarskog saveza Jugoslavije, Planinarskog saveza Hrvatske, Planinske zveze Slovenije, Planinarskog saveza BiH, Planinarskog saveza Srbije, Trofej SOFK Hrvatske, Plaketu Planinarskog saveza Srbije, Zlatnu plaketu OPS Rijeka, Priznanje SOFK Jugoslavije i velik broj drugih. Među njima možda je najveće posljednje priznanje koje mu je odao Planinarski savez Hrvatske izabravši ga za predsjednika. Eto, toliko o prof. dr Željku Poljaku.

Koristim ovu prigodu da mu se osobno i u ime svih članova Predsjedništva PSH zahvalim za velik doprinos koji je svojim aktivnim društvenim radom dao za razvoj planinarstva u SRH i SFRJ. Uvjeren sam da će Planinarski savez Hrvatske dobro funkcionirati dok mu je on predsjednik i da će mu članovi Predsjedništva kao i dosad dati svoju podršku u djelovanju, jer samo složnim, zajedničkim discipliniranim radom, uz uzajamno poštovanje i razumijevanje, možemo i dalje afirmirati našu planinarsku organizaciju.

U toj odgovornoj dužnosti predsjednika PSH možemo našem Željku, uz čestitku, samo još poželjeti uspješan i konstruktivan rad.

Božidar Škerl

Silaz u jamu za Kameni vrati (-520 m)

ROBERT ERHARDT

ZAGREB

Lijepi planinski masiv Biokova, koji se strmo uzdiže iznad jednog dijela Makarske rivijere, bio je od 26. 7. do 3. 8. 1980. godine stjecište planinara-speleologa iz cijele Hrvatske. Održan je speleološki logor pod pokroviteljstvom Komisije za speleologiju PSH i Planinarskog saveza Zagreba. Voda i organizator logora bio je Duro Sekelj, član SO PDS »Velebit« iz Zagreba. Glavni zadatak i cilj: otkriti što veći broj speleoloških objekata, istražiti ih, te topografski i fotografski snimiti.

Logor je smješten u slikovitoj šumici uz lugarnicu, nekoliko kilometara od najvišeg vrha Biokova, Sv. Jure. Dragocjene informacije o položaju jama dobili smo od speleologa iz Makarske i od direktora šumarije u Makarskoj. Glavna metoda otkrivanja jama je hodanje po terenu s naprtačom na ledima. To nam omogućuje moderna oprema koja isklučuje teške ljestve i još teže vitlo. Jame se uglavnom nalaze na dnu vrtača. U glavi nam odzvanjuju riječi starog šumara s podnožja Biokova: »Samo tražite na dnu vrtača koje su obrasle bukovom šumom!« Mukotrpno je spuštati se i pretraživati dno svake ponikve pod vrelinom sunca i kamena, ali želja za otkrivanjem i istraživanjem nepoznatog daje nam snagu.

Utorak, 29. 7. — kasno poslije podne. Ručenilo neba najavljuje skori zalazak Sunca. Već smo »pročešljali« dobar dio Biokova i istražili nekoliko jama. Prolazimo kraj još jedne perspektivne ponikve s bukovinom na dnu. Koraljka ima najviše snage i volje. Spušta se prema dnu i nestaje u šumici. Uskoro odjekuje njezin glas: »Jama!« Svi se sjurimo u pravcu njezina glasa Tražimo najbliži ka-

men i bacamo ga u pukotinu dugu oko 20 i široku oko 6 metara. Ta najstarija, najbrža i za iskusno uho prilično pouzdana metoda za otkrivanje dubine jame, odaje nam oko 70 metara nepoznatoga. Idemo dolje! Vadimo opremu iz naprtnjača i navezujemo se. Dogovorili smo se: Knor će me polako spustiti da počistim kamenje, a zatim će se spustiti on i Nikica. Draško i Koraljka će paziti na površini. Kraj konopca učvršćujemo za debelu bukvu koja je pustila korijenje uz sam otvor. Bukvo, drži se, mislim u sebi, dok sigurne Knorove ruke puštaju metar za metrom najlonskog užeta. Neka »radosna« zebnja prožima svakog speleologa dok prodire u tajne Zemljine utrobe, na mjesta po kojima ljudska nogu još nije kročila. Nakon nekoliko minuta spuštanja prolazim kraj velike kamene gromade. Svjetlo koje dopire kroz otvor pomaže mi da vidim pod sobom hrpu snijega. Uskoro se spuštam na nju. »Na dnu sam, ali ima dalje«, vičem prema površini. Još uvijek navezan polazim prema rubu velike police. Nadsvoden, impozantan ponor nastavlja se dalje. Uzimam prvi oveći kamen i bacam ga. Efekt koji je proizveden natjerao me da za trenutak zanimjem. Zatim oduševljeno povičem prema površini, razvučeno u sloganove, da bi me bolje razumjeli: »Četiri sekunde slobodnog pada i više od 10 sekundi uz odbijanje!« Bacio sam još nekoliko kamenica. Provjeravam prvu projekciju. Uživam u zvuku koji proizvodi njegovo ubrzano padanje pojačano akustičnim efektom podzemne dvorane. Na površini su odlučili da se popnem. Nakon izlaska jamu smo procijenili na 250 do 300 m. Sada idemo u logor, a sutra ujutro ćemo doći odmorni i s više opreme.

ISTRAŽIVANJE JAME ZA KAMENI VRATI

Jama je istražena u okviru Speleološkog logora PSH organiziranog u srpnju 1980. na Biokovu (o tome poseban izvještaj u »Našim planinama«). U istraživanju jame sudjelovalo je 16 planinara speleologa, od toga 4 ženska člana. U jamu su se spuštala 12 speleologa i to Duro Sekelj i Robert Erhardt do - 360 m. Zarko Supičić do - 290 m, itd. Na površini su pomagali Smilja Baran, Ana Svajcer, Tonči Gragasić i Draško Ivanović. Topografsko snimanje jame izvršio je D. Sekelj, a fotografsko R. Erhardt, Ž. Supičić, B. Pušarić i D. Sekelj.

Za rasvjetu su upotrebljene karbidne lampe, a za pomoćno svjetlo baterijske svjetiljke. Jama je istražena isključivo statickim užetima. U jami je napravljeno 6 sidrišta, od toga jedno nije iskoristeno zbog efikasnosti istraživanja. Sva sidrišta napravljena su sa spit – klinovima. (Napomena: za upotrebu takvih klinova slijedeći speleolozi trebaju nositi spit-pločice s vijkom jer su izvadene). Spuštanje se vršilo spuštalicama descender, a osiguravalo stezalkama shunt. Penjanje je izvedeno penjalicama gibbs. Speleolozi su korištili penjačke pojaseve marke Troll i Edelweiss. Veza je održavana voki-toki stanicama. Pošto

se u podzemlju ne šire radiovalovi, upotrijebljeni je jednožilni kabel kao vodič do 300 metara. Speleolozi su bili obučeni u jednodjelna platnena radnička odijela (kombinezone), na glavi su imali penjačku kacigu, a na nogama čvrste planinarske cipele (gojzerice). Oprema za noćenje nije nošena jer nije bio predviđen bivak. Hrana je bila sastavljena od namirnica bogatih bjelančevinama, ugljikohidratima i vitaminima. Tokom istraživanja nije se dogodila nikakva nezgoda.

Za istraživanje jame upotrijebljeno je 950 m statičkog užeta marke Mamut i Edelweiss superstatik, 260 m dinamičkog užeta marke Edelweiss i Edelrid, 20 karabinera, 7 spit-klinova, 2 voki-tokija i 300 m jednožilnog telefonskog kabala. Na istraživanju je utrošeno 15 kilograma karbida, 20 baterijskih uložaka, 7 spit-klinova, izgubljena su 2 karabiner i jedan gibbs te je oštećeno jedno statičko uže. Jama je istražena za 33 sata.

Prilikom istraživanja sudjelovali su speleološki odsjeci iz Zagreba, Splita, Makarske i Novske na otoku Pagu. Finansijsku pomoć dao je Planinarski savez Zagreba, a organizaciju sproveo SO PDS »Velebit« iz Zagreba.

Voda istraživanja: Duro Sekelj

U jami za Kameni vrat

Foto: Z. Supičić

Srijeda, 30. 7. — Dižemo se rano. Pripremamo materijal i osobnu opremu. Nakon obiljnog doručka polazimo prema jami. Do nje ima oko 20 minuta hoda po strmom obronku bijkovske visoravni. Jarko sunce mediteranskog podneblja tjeran je da požurimo. Mame nas hlad i tajne neistražene jame. Žustro se opremamo na ulazu. Preko odjeće dolazi platneni kombinezon, zatim sjedište od najlonskih vrpaci ili najlonske užadi. Na boku acetilenска svjetiljka. Plastična cijev vodi acetilen do instalacije na šljemu. Opremu speleologa upotpunjuju: kožne rukavice, gojzicerice, električna baterija, šibice, upaljač i niz raznih sitnica. Ovako opremljeni i teški osjećamo se kao srednjovjekovni vitezovi u oklopu. Spuštamo se po već postavljenom užetu do police na 63 metru. Knor, Nikica, Žarko, Koraljka i ja. Bruno i Ivica će doći kasnije. Transportiramo užad do police. Ponijeli smo klinove, kladivo i voki-tokije. Na temperaturi od samo 3°C iznad nule brzo se gubi zaliha topline u organizmu. Na stijeni koja strši nad prođuretkom ponora učvršćujem jedan kraj konopa, tzv. sidrište. Na njemu visimo kada se spuštamo i penjemo. Odlučujemo: Knor me spušta dalje. Tanku žicu vezana mi je za leđa. Drugi kraj pčlako otpušta Žarko. Ona služi kao antena između dva voki-tokija. Bez nje se, u podzemlju, radio-valovi gube već nakon nekoliko desetina metara. Voki-toki je stalno uključen i naizmjениčno prenosi naredbe: Stani! Puštaj! Osvojeno je već novih 90 metara ponora. Pogled u dubinu pod sobom i na dvije tanke niti iznad sebe, na kojima visim, malo me obeshrabruje, ali razum mi vraća samopouzdanje govoreći mi da je prekidna čvrstoča svakog

konopca oko 2000 kp. Uskoro dolazim do druge, malo veće police. Čujem iz voki-tokija trenutna ukupna dubina 260 m. Ali tada, iznenada, prva ozbiljna nezgoda: izgubio sam vezu! Desetak metara žice pada mi na glavu. Uklještila se između užeta i stijene i prekinula se. Govorim u voki-toki i jedva čujan glas sa površine potvrđuje mi da me oni gore na sreću čuju. Veza se izgubila samo u jednom smjeru. Zabijam novi klin i poručujem da me spuštaju dalje. Iako je moj voki-toki zanimio, popuštanje užeta govori mi da su primili moju poruku. Na daljnjem spuštanju obilno me zalijava hladan slap potočića koji se pojавio na prethodnoj polici. Voda mi se slijeva preko užeta u rukave, zatim preko leđa, pa kroz nogavice van. Potpuno sam mokar. Tada još jedna nezgoda kojoj ne znam razlog: ostajem nepomično visiti usred slapa — samo 15 metara iznad čvrste podloge pod sobom. Vičem prema gore i derem se da me spuste još samo malo, ali slaba je šansa da me čuju. Nakon nekoliko trenutaka, meni dugih kao vječnost, nastavljaju sa spuštanjem i za tren sam na velikoj polici, ali mokar kao miš. Kasnije sam saznao da je problem bio u čvoru na užetu, koji je na trenutak zastavio spuštanje. Polica je prostrana i velika. Kamen bačen kroz nešto manji otvor na jednom kraju police, govori mi o još najmanje 100 m nepoznatog ponora. Nalazim jedan kutak u kojem ne kaplje. Pokušavam uspostaviti vezu. Javljam da sam na sigurnom i da se slijedeći može spustiti. Jesu li me čuli? Da. Zaključujem po tome što spuštaju uže za daljnje napredovanje. Potpuno sam mokar, a zbog mirovanja mi postaje sve hladnije. Malo topline nalazim u skakutanju i grijanju promrzlih ruku na malom plamičku acetilenске svjetiljke. Nakon sat i pol vremena pojavljuje se Knor. Spušta se samostalno pomoći tzv. spuštalice. Oko 20 m iznad mene rutinski obavlja operaciju prelaska preko čvora i vec je dolje. Usput je pronašao kraj prekinute žice i dovučao je sa sobom i tako smo ponovo uspostavili obostranu vezu s prvom policom. Donio je i 100 m novog užeta. Nakon kratkog odmora pravimo novo sidrište i polazimo prema dnu. Dogovorili smo se s ljudima na površini da ćemo prekinuti vezu za slijedećih nekoliko sati. Spuštamo se 30 m na nižu policu. Opet nas obilno zalijava voda. Krećemo dalje. Kraj užeta upravo doseže policu na 345. metru. Sve teče u najboljem redu. Ne osjećamo više ni hladnoću. Rad nas je zagrijao. Procjenjujemo da nema dovoljno užeta do dna. No ipak želimo biti sigurni i pravimo sidrište s posljednjim užetom. Spuštam se do sljedećeg izbočenja na 420. metru. S tog mjesta bačeni kamen nagovještava novih stotinjak metara ponora. Nedostatak materijala omogućio je jami da sačuvava dio svoje tajne još neko vrijeme. Vraćam se do Knora. Obecajemo si da ćemo doći ponovo jedan od slijedećih dana i otkriti pravu dubinu jame. Počinjemo najteži dio akcije — penjanje. U tu svrhu moderna tehnika predviđa tzv. penjalice. Penjanje nam je olakšano time što ne moramo izvlačiti užad. Sa 290. metra ponovo uspostavljamo vezu. Umorni i iscrpljeni izlazimo na toplinu biokovske ljet-

UZ NACRT

Jama za kameni vrati

1. Uzlaz: pukotina dugačka 20 m i široka 5 m. Pokraj samog ulaza, 1 m od ruba, raste drvo promjera 70 cm, koje služi za sidrište. Slijedi 63-metarski okomit skok do police. U prvom dijelu nije sasvim okomit a poslije 15 m prelazi u prevjes. Upotrijebljeno je statičko (70 m) a za osiguranje dinamičko uže (2x40). Ocjena: 3 To.

2. Polica dugačka 10 m i 5 m široka. Dosta je kosa i na njoj se nalazi snježište. Na njenoj desnoj strani nalazi se kameni izbočina. Oko nje je prebačeno pomoćno uže (15 m) i napravljeno sidrište. To je sve osigurano jednim spit-klinom. Slijedi 190-metarski vertikalni skok. U gornjem dijelu spušta se uz stijenu, a poslije 100 metara dolazi se u prevjes. Upotrijebljana su statička užeta (1×200 i 2×100 m). Ocjena VT1.

3, 4. Mala polica gdje su zabijena dva spit-kлина. Jedan se nalazi na samom podu police, dok je drugi dva metra lijevo u visini glave. Na tom mjestu se susreće s malim potocićem. Preporučuje se ukopćavanje užeta u klin koji je zabijen 2 m lijevo da bi se izbjegao vodenim tok. Postavljeno je kratko 30-metarsko statičko i 30-metarsko dinamičko uže. Niz 30-metarski okomiti skok spušta se uz samu stijenu do velike police. Ocjena: 3T2.

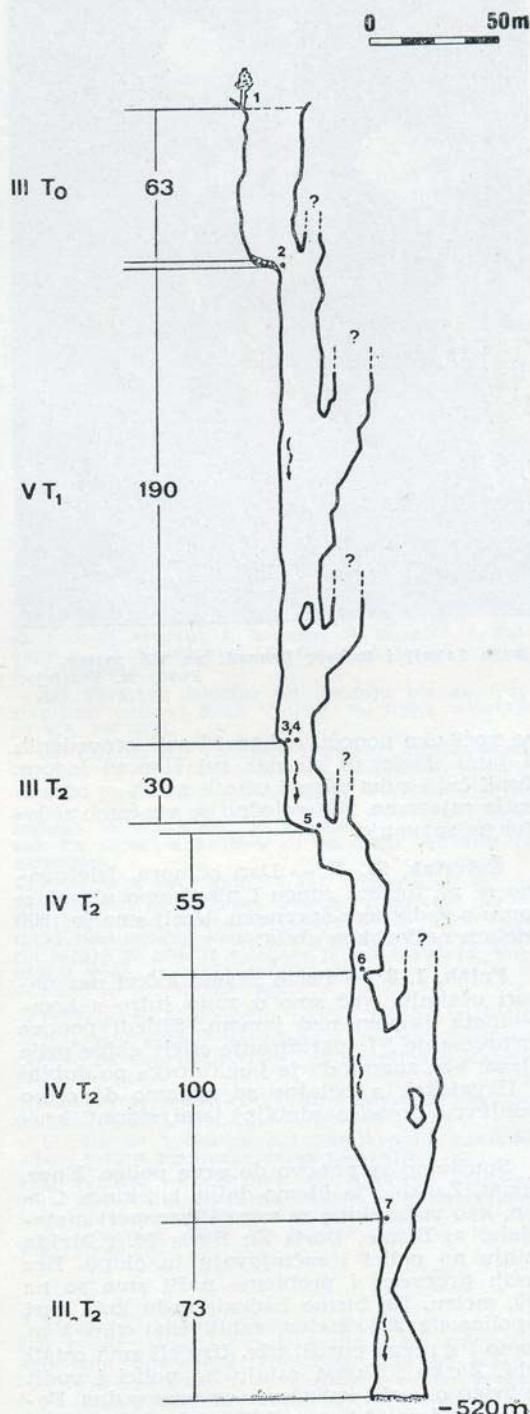
5. Prostrana polica dugačka 15 i 4 m široka. Na kraju police nalazi se s desne strane u počnu spit-klin koji služi za sidrište. Odavde 15-metarski okomit skok vodi do niže police dugačka 10 m i 6 m široke. Na njoj postoji mogućnost izrade međusidrišta za slijedeću stepenicu. Dalje se nastavlja 40-metarski okomit skok koji prolazi po kraju manjih polica, a završava se na polici na koju se treba spustiti tako da se prijeći desno, jer se ona nalazi na suprotnoj strani. Upotrijebljavana su statička (100 m) i dinamička (2x40) užeta. Ocjena: 4T2.

6. Mala polica veličine 3X2 m. Na samom podu lijevo nalazi se spit-klin zabijen u žvu stijenu i služi za sidrište. Slijedi 100-metarski skok u čistom prevjesu. Na kraju skoka se nalazi veća polica, a odmah ispod nje jedna manja. Upotrijebljeno je jednostruko statičko uže dužine 100 m. Ocjena IV T2.

7. Manja polica je dugačka 1 a široka 2 m. Na njoj se ne može stajati nego samo sjediti. Sidrište (spit-klin) se nalazi uz rub police bliže lijevom zidu. Slijedeći 73-metarski okomiti skok u donjem je dijelu prevjesan i njime se dolazi do dna jame. Upotrijebljeno je jednostruko statičko uže dužine 100 m. Ocjena III T2.

Dno jame je dvoranu površine 25X25 m. Na podu se nalazi sitan kamen nepravilnog oblika. S desne strane je jedan kanal koji se koso penje preko 20 m, a završava u jednoj blatnoj i kamenjem zarušenoj dvorani koja nema nikakve perspektive za daljnji prolaz. Na samom dnu s lijeve strane nalazi se mali otvor gdje se kanal nastavlja dalje 5 m u duljinu i 2 m u dubinu i tamo se završava. To je najniža točka jame. Na dnu jame također se nalazi malo jezerce dubine 10 cm, s bistrom vodom. Konačna dubina jame je 520 m. Na zidovima, u visini od 2 m iznad dna, primijećen je trag razinе visoke vode, koja poplavljuje dno u kišnom periodu godine.

Duro Sekelj

Inicijalno: Jama za Kameni vrati

Položaj: Ladena, Biokovo

Datum istraživanja: 29. 7 — 1. 8. 1980. godine

Dubina: 520 metara

Topografski snimak: Duro Sekelj

Crtao: Damir Prelovec

Napomena: Podaci s lijeve strane nacrtu prikazuju ocjene teškoće (IV T2) i dubine u metrima (55) po jedinim dijelovima jame

Duro Sekelj i Robert Erhardt na 345. metru.
Foto: D. Petricioli

ne noći oko ponoći, nakon 16 sati provedenih u jami. Dočekali su nas svi članovi logora. Topli čaj i suha odjeća učinili su da se odmah bolje osjećamo. Svi zajedno se vraćamo u logor na spavanje.

Četvrtak, 31. 7. — Dan odmora. Izležavamo se na toploj suncu i planiramo ulazak u jamu s dodatnom opremom. Uzeli smo još 300 metara najlonskog užeta.

Petak, 1. 8. — Pošto znamo kakvi nas napori očekuju, već smo u rano jutro s kompletom ekipom nad jamom. Slijedi ponovo pripremanje i fotografiranje cijele ekipe prije ulaza. Već znamo da je jama druga po dubini u Hrvatskoj, a potajno se nadamo da ćemo Bunjevcu, dosad najdubljoj jami, skinuti krunu.

Spuštamo se ponovo do prve police. Knor, Donat, Žarko i ja idemo dalje, a iskusni Goran, kao voda ekipe za vezu i transport materijala, te Bruno, Boris Ž., Boris M. i Mejda ostaju na polici i sačinjavaju tu ekipu. Bez većih prepreka i problema našli smo se na 290. metru. Da bismo izbjegli vodu koja curi s police na 260. metru, zabili smo klin 2 m desno i s njega pustili uže. Uspjeli smo ostati suhi. Žarko i Donat ostaju na polici i voditi će brigu o vezi i izvlačenju opreme s dna. Ponovo zabijamo klin na 290. metru i uspješno izbjegavamo vodeni slap. U podzemlju mnogo znači ostati suh. Spuštamo se prema 345. metru i vučemo za sobom 200 m užeta. Opet nezgoda: uže je zapelo. Javljam Donatu i on

odlučuje da se spusti i da ga oslobođi. Uspjelo mu je i polazimo dalje. Donat istovremeno penje prema gornjoj polici na kojoj je ostao Žarko. Knor i ja, u suprotnom smjeru, stižemo do jednog izbočenja na stijeni na 445. metru. Tu je ujedno i kraj užeta. Fiksiramo pomoću klina novo uže. Spuštamo se dalje. Prolazim kroz suženi dio koji se odjednom širi u veliku dvoranu. Još malo i vidim pod sobom nešto što liči na dno. Točno ispod mene nalazi se rub malog jezera. Uspjelo mi je da ne stanem u njega. Gledam oko sebe i vičem Knoru: »Na dnu sam, nema dalje!« Za nekoliko trenutaka i on je stigao. Gotovo da ne vjerujemo da smo na kraju. Nalazimo se u golemoj dvorani promjera 20 i visine 30 m. Dno je ravno i prekriveno sitnim bijelim kamenjem. Kao iz bajke! U jednom kraju nalazi se kanal, širok oko 50 cm, kao rukom iskopan. Nakon 4 do 5 m završava se naglo uskim i oštrim puštinama. Kroz njega otječe voda kada razina u jezeru poraste i preplavi cijelo dno. Završavamo mjerjenje i dolazimo do konačne dubine ponora — 520 m. Šteta! Samo je 14 m plići od najdubljeg u Hrvatskoj. Ali to brzo zaboravljamo. Ljepota samog dna i impresivnost cijele jame ostavljaju veličanstven i nezabran utisak.

Već je 23 sata. Treba se spremiti za povratak. Ne čeka nas više ništa nepoznatog. Osjećamo prve znakove umora. Predstoji muotkrpno izvlačenje opreme. Prvo izvlačenje užad do 345. metra, zatim javljamo Donatu i Žarku pravu dubinu jame. Oni vijest prenose na površinu. Nastaje opće veselje. To je rezultat napora i zalaganja svih nas. Dolazimo na 290. metar. Knor nastavlja prema površini. Istodobno Donat i Žarko izvlače užad na polici. Po satu je već jutro, ali u podzemlju nema dana i noći. Već smo 24 sata u jami. Javljuju: »Knor je vani.« Izlazi Žarko, a za njim Donat. Transportna ekipa na čelu s Goranom počinje izvlačiti užad na prvu policu. Nakon 7 sati čekanja na drugoj polici, počinjem izlaziti i ja.

Subota, 2. 8. — Tri sata poslije podne. Umoran i iscrpljen izlazim na svjetlo dana nakon 32 sata provedena u podzemlju. Cijela ekipa prionula je izvlačenju opreme. Potpuno ravnopravno muški i ženske. I ubrzo se na livadići pored jame pod kasnim popodnevnim suncem pojavila hrpa raznoboje, zminjolike užadi. Do večeri je posao bio završen i na površinu su izašli posljednji članovi transportne ekipa. Postigli smo izvanredan uspjeh. Za svega nekoliko dana otkrivena je i istražena jedna od najdubljih i najimpozantnijih jama u Jugoslaviji. Za slične pothvate bilo je nekoč potrebno i po nekoliko mjeseci planiranja i pripremanja. Spustili smo se s novom i modernom opremom 520 m u dubinu i, što je još važnije, svi smo se vratili bez neke veće nezgode — živi i zdravi. Ipak, vrednije od svega je prijateljstvo svih članova ekipa stećeno u borbi za ostvarenje zajedničkog cilja. Jednake zasluge za uspjeh ovog pothvata pripadaju svim članovima logora.

Mala hronika BiH alpinizma

SLOBODAN ŽALICA
SARAJEVO

U 1979. godini alpinizam u Bosni i Hercegovini proslavljao je svoj veliki zlatni jubilej.* Razdoblje od 50 godina je period vremena kada se može s ponosom govoriti o razvoju alpinizma u Bosni i Hercegovini, a posebno u poslijeratnom periodu, u novim socijalističkim društveno-ekonomskim i samoupravnim odnosima. Danas se s pravom govoriti da je alpinizam najviši i esencijalni oblik planinarenja i da se danas planinarske organizacije sve više cijene po tome koliko je u njihovoj sredini razvijen osjećaj i težnja za razvojem alpinizma, jer je činjenica da niko drugi osim planinarske organizacije neće ospozivati mlade ljude da se pod svim uvjetima kreću i žive u visokogorskim predjelima. Svi ovi motivi i težnje imaju svoj dubok smisao i sastavničku narodne odbrane i društvene samozaštite. Posebnom brigom oko sistemske školovanja alpinističkog kadra postići ćemo takav kvalitet koji će biti stvarna snaga i osnova našeg planinarskog pokreta. Na kraju želim istaći da su naši alpinisti svojim upornim, strpljivim pionirskim radom u stijenama naših domaćih planina utrli puteve do najvećih vrhova svijeta.

Spasoje Stjepanović

1930.

— Započelo je markiranje puteva po Prenju na inicijativu alpinista iz RTD »Prijatelj prirode«. Bio je to u neku ruku uvod u alpinističku obradu Prenja.

1931.

— Nastavljeno je markiranje Prenja. Označeni su svi važniji pravci na dužini od oko 200 km. Posebno se istakao Lujo Dic.

1932.

— U novembru BH alpinisti dobivaju po prvi puta malo kvalitetne penjačke opreme. Od brata iz Austrije D. Sefer je dob cepin, 30-met. uže od 10 mm, 3 karabinera, čekić i penjačice.

1933.

— 1. II održana je godišnja skupština RTD »Prijatelj prirode« u Sarajevu. Za jednog od sekretara izabran je P. Saraba.

— 10.9. otvorena je kuća na Jezercu.

1935.

— Osnovana je u mjesecu aprilu alpinistička sekcija u »Prijatelju prirode«. Prvi članovi su bili: Drago Šefer, Petar Saraba, Jakov Gaon, Lujo Dic, Alojz Rebić i Karlo Volf.

1936.

— U časopisu »Snaga« 4/36 D. Sefer je objavio članak o zimskoj turi na Prenj i pokušaju prvenstvenog uspona na Lupoglav. Prvi alpinistički članak u BiH!

1937.

— Od te godine počinju zimski izlasci na Prenj preko Skoka.

— Održan je prvi alpinističko-spasavalački tečaj.

— U »Hrvatskom planinaru« br. 3 J. Sigmund piše o prv. usponu peko sjeverne stijene Klapavice (prvi tehnički opis smjera u BiH alpinizmu).

1949.

— 25.10. na prvoj sjednici UO PD »Romanija« za referanta za alpinizam izabran je Drago Entraut. To je i datum osnivanja AO Sarajevo u tom društvu. Odsjek je do 70-ih godina samostalno radio ili bio povremeno podijeljen na AS pri sarajevskim PD.

— 26.10. održana je penjačka vježba članova AO Sarajevo na Darivi. Prisutni: D. Entraut, H. Haračić, F. Bilalović i D. Ljubojević (prvi samostalni organizovani korak poslijeratnog BiH alpinizma).

— 21.11. na sastanku AO Sarajevo za načelnika je izabran D. Entraut. Zamj. načelnika je H. Haračić, kadrovik I. Ramiljak, propagandist I. Fidler, statističar D. Ljubojević.

— Krajem godine pokušana izrada karabinera u Tvrnici transportera na Ilidži.

1950.

— AO Sarajevo (u PD »Romanija«) broji 17 članova. Izvedena je 21 vježba i 14 uspona.

— U januaru je održana prva zimska penjačka vježba. Penjalo se u teniskama i običnim cipelama!

— Na sastanku AO Sarajevo 23.1. formirani su ekipa planinske službe spasavanja. Specijalni spašavaoci: D. Entraut, L. Rusijan, H. Haračić, I. Velvetovac, D. Ljubojević, D. Bozja, I. Ramiljak i dr. Jovanović.

— AO Sarajevo očušao od gradnje bivaka. Pri stupljenu opravci kuće Vilinac. Inicirana saradnja sa KA PS BiH.

— 1.5. članovi AO Sarajevo postavili spomen-ploču borcima na Crvenim stijenama, Romanija.

— 5.10. zborovanje AO Sarajevo. Potvrđeno je da odsjek bude pri PD »Romanija«; za sekretara je izabran M. Buturović, za evidentičara Tereza Bačić. Za pojedina društva su određeni referenti za alpinizam.

— Održan je prvi alpin. tečaj. Organizirali su ga BH alpinisti na Cvrnici. Entraut i Haračić prepegnali Bosanski smjer (prvensveni) u Pestibrd (prvi poslijeratni samostalni uspon BH penjača). Na tečaju je bilo 18 tečajaca iz PD Sarajeva, Fojnice i Foče, te 18 pripadnika JNA.

1951.

— Poginuo na vježbalištu Dariva Hidajet Haračić.

— U aprilu odlaze Buturović i Travner (AO Sarajevo) na zimski alp. tečaj na Korošicu u Kamniške Alpe.

— AO Sarajevo dobio od FIAS-a mjesecnu novčanu pomoć od 2.000 din. i 5 novih užadi.

— U julu su 2 članice AO Sarajevo na ženskom alpin. tečaju Planinske zvezde Slovenije.

— U avgustu na sastanku AO Sarajevo odlučeno da se demontira bivak na Dobrim vodama (Trebević) i prenesu u Rakov Laz pod Prenj.

— Za počasnog člana AO Sarajevo izabran je ing. Nikola Sedlar.

* Sarajevski alpinist Slobodan Žalica pripremio je kao prilog proslavi ovog jubileja niz rukopisa, uglavnom povijesnog karaktera, koji su trebali 1979. izdati kao poseban broj »Naših planina«. Budući da ta zamisao nije ostvarena, donosimo ovdje nekoliko vrednijih priloga iz sabranih rukopisa te tako, iako sa zakašnjenjem, obilježavamo povijesnu 1929. godinu kada su V. Ilić i D. Sefer izveli u Djevojačkim stijenama na Romaniji prvi penjački uspon u Bosni i Hercegovini.

Urednik

ALPINISTI U BOSNI I HERCEGOVINI

Na sjednici Predsjedništva Planinarskog saveza BiH, održanoj 20. januara 1980. godine, utvrđen je popis registrovanih i počasnih alpinista koji je sastavila KA, a potvrđen je i na sjednici Predsjedništva od 16. 3. 1980.

Registrirani alpinisti u BiH (značke pod rednim brojevima)

1. Drago Sefer
2. Josip Sigmund
3. Nikola Sedlar
4. Hidajet Haraćić
5. Drago Entraut
6. Muhamed Buturović
7. Mijo Novaković
8. Vladimir Travner
9. Josip Filić
10. Vjekoslav Reba
11. Sonja Jergović
12. Vojo Radić
13. Ljubiša Milosavljević
14. Lala Stajić
15. Božidar Perković
16. Enver Mešanović
17. Ahmet Hrelja
18. Mahmut Sudžuković
19. Serif Delić
20. Josip Nemeć
21. Vlado Šmon
22. Enver Huseinagić
23. Albin Kurnik
24. Mira Pejičinović
25. Gavro Bilbija
26. Bogomir Kale
27. Marija Kurnik
28. Vojkan Prica
29. Aleksandar Jaramaz

30. Romeo Baksa
31. Kana Bilbija
32. Drago Tomšić
33. Ilijan Dilber
34. Danilo Pavićević
35. Srboobračan Savić
36. Faruk Zahirović
37. Rašid Mulahusić
38. Petar Hilčić
39. Hajrudin Delić
40. Borislav Radošević
41. Teuflik Omanović
42. Zijah Jajatović
43. Sonja Šiljak
44. Mirjana Tvrtković
45. Muhamed Sišić
46. Muhamed Gafić
47. Čedomir Crnogorac
48. Slobodan Žalica
49. Nusret Taševac
50. Miodrag Raklić
51. Bogdan Raklić
52. Zoran Bošnjak
53. Erol Čolaković
54. Dragan Tomić
55. Hrvizija Kazarić
56. Branimir Maltarić
57. Alirizah Vatrejnajak
58. Branislav Jovanović
59. Jusuf Hrnjić
60. Naim Logić

61. Mujo Mulaosmanović
62. Bahra Paralija
63. Anton Budja
64. Radomir Čarapić
65. Milan Gvozderac
66. Boris Kovačević
67. Edin Kundalić
68. Slobodan Pandžić

Počasni alpinisti

- Vojo Ilić
- Petar Saraba
- Jakov Gaon
- Drago Bozja
- Hamdo Tabaković
- Halid Čaušević
- Petar Sain
- Lujo Dic
- Urso Vrdoljak
- Tera Entraut
- Jakub Krkbešević
- Lazar Rusjan
- Ivica Miličević
- Milorad Stjepanović
- Eduard Pavlović
- Dražen Pažin
- Nikola Simić

— U septembru je otvorena kuća na Jezercu, koja je odigrala značajnu ulogu u BH alpinizmu. U oktobru je otvoren dom »Slaviša Vajner-Cića« na Romaniji pod Velikim stijenama, ishodište za uspone generacija BH alpinista.

— Član AO Sarajevo H. Galjić postavio table na vrhu Crvnja i na Puzimu u Visočici.

— Načelnik AO Sarajevo je N. Sedlar, odsjek broj 15 članova. Predloženo je osnivanje AO PS BiH.

1952.

— Krajem godine formirana je Komisija za alpinizam i GSS PS BiH. Ing. Sedlar je pokrenuo rad AO pri savezu.

1953.

— Na sjednici PS BiH 12.10. donesena su pravila o radu alpin. odsjeka u plan. društvinama.

— Sredinom godine AO Sarajevo se odvojio od PS BiH. Odsjek broj 32 aktivna člana (4 alpinista).

— Formiran je AO u PD »Vučevica«, Goražde, koji broji 7 članova. Načelnik je A. Hrelja. Formiran je AO »Ozren« Sarajevo s 9 članova. Načelnik je Lj. Milosavljević.

— U julu je održan početnički alpin. tečaj AO Sarajevo na Romaniji koji je završilo 11 polaznika.

— Peteročlana ekipa AO Sarajevo sudjeluje u ispitivanju ponora na Gavranuši i Vran planini radi izgradnje hidrocentrala na Rami.

— Načelnik KA i GSS PS BiH je Edo Černčec.

1954.

— Održan je na Treskavici početnički alpin. tečaj sa 7 članova; organizirao ga je AO Sarajevo koji ponovo djeluje pri PS BiH.

— U septembru je održano alpin. logorovanje na Vilincu s 15 učesnika, koji su izveli 67 uspona. Instruktori su bili Kunaver i Jeglić iz Slovenije.

— U oktobru su od AO Sarajevo formirana dva nova: AO »Zeljezničar« i AO »Ozren«.

1955.

— Održan je I. zbor alpinista BiH.

— U aprili je AO Sarajevo organizirao prvo zimsko logorovanje s 11 članova.

— U toku godine izvedeno je oko 50 penjačkih uspona.

1956.

— U julu je kroz kanjon Rakitnice za 11 dana prošla ekspedicija sportista i naučnih radnika, koja „za uspjeh najviše ima da zahvali alpinistima BiH“.

— Načelnik KA je Drago Entraut.

— Pri KA su registrirana 3 AO: »Zeljezničar« i »Ozren« Sarajevo i »Maglić« Goražde. Ukupno 9 članova i 15 pripravnika.

— Alpinisti istražuju ponore na rijeci Trebišnjici u vezi s izgradnjom hidrocentrale.

— Održan je na Prenju II. zimski alpin. tečaj s 5 polaznika, te penjački logor sa 10 polaznika koji su izveli 9 uspona.

— Na saveznom alpin. logorovanju pod Maglićem BiH penjači su izveli 9 uspona. Održan je II. zbor alpinista. Još uvijek se ne diferencira AO od AS.

1957.

— 1. aprila donesen je Pravilnik o organizaciji i alpinističkom radu u BiH.

— U januaru je održano na Romaniji III. zborovanje BH alpinista. Predloženo je osnivanje posebnog alpinističkog kluba.

1958.

— Izgrađen je drugi osigurani put u BiH (prvi je napravio 1929. P. Šain). Čelično uže kroz Djevojačke stijene na Hranisavi postavili su D. Bozja, K. Radielović, L. Rusjan i K. Spaho.

— U februaru je na Romaniji održan zbor BH alpinista s 23 alpinista. U novu KA su izabrani: D. Entraut, načelnik, A. Kurnik, ref. za GSS, M. Novaković, M. Buturović, V. Travner, L. Rusjan i Z. Crnković.

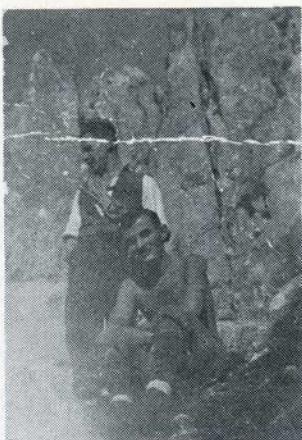
— U septembru su alpinisti iz PD »Bjelašnica« učvrstili i konzervirali čelično uže kroz Djevojačke stijene.

— Članovi AO Sarajevo su napravili 61 uspon (41 navez). Aktivno je 15 članova.

1959.

— Poginuo Jovica Kosanović penjući se osig. putem kroz Djevojačke stijene na Bjelašnici.

— U julu na Prenju održan logor sarajevskih alpinista.

D. Sefer (sjedi) i V. Ilić nakon prvenstvenog uspona u Djevojačkim stijenama listopada 1929.

— 21 aktivni član AO Sarajevo izveo je 97 uspona.
— BH penjači izveli su ukupno 123 uspona.
— Načelnik KA je Enver Huseinagić.

1960.

— 13 aktivnih članova AO Sarajevo napravilo je 85 uspona.
— Na Romaniji je održan IV. zbor BH alpinista. U KA PK BiH su izabrani: E. Huseinagić, A. Kurnik, A. Hrelja, S. Kecović, V. Prica i A. Jaramaz.
— BH alpinisti su izveli ukupno 140 uspona (10 prvenstvenih).

1961.

— U marta je održan V. zbor BH alpinista na Romaniji. Načelnik KA je Vojkan Prica.
— 11 aktivnih članova AO Sarajevo napravilo je 30 uspona.

1962.

— 5 aktivnih članova AO Sarajevo napravilo je 6 uspona.
— Održan je VI. zbor alpinista BiH.

1963.

— KA je organizirala početnički alpin. tečaj na Prenju sa 17 polaznika.
— AO Sarajevo broji 18 članova koji su izveli 61 uspon.

1964.

— AO Sarajevo broji 12 članova koji su izveli 47 uspona.
— Krajem godine AO Sarajevo je održao penjački logor.

1965.

— AO Sarajevo broji 21 člana koji su izveli 145 uspona.
— Održan je VII. zbor alpinista BiH.
— BH penjači napravili su ukupno 145 uspona.

1966.

— Na Prenju je održan republički početnički alpin. tečaj s 23 polaznika; izvedeno 90 uspona, 5 prvenstvenih.

— AO Sarajevo broji 21 aktivna člana koji su izveli 242 uspona. Najaktivniji je B. Radošević s 25 uspona.

— Predsjednik KA je M. Hadžimusić.
— Načelnik AO Sarajevo u ovoj godini je F. Zahirović.

— U februaru je održan VIII. zbor alpinista BiH.

1967.

— Članovi AO Sarajevo izveli su ukupno 61 uspon.
— Održan je VIII. zbor alpinista BiH.

1968.

— Načelnik AO Sarajevo je D. Pavičević.
— U avgustu je održan početnički alpin. tečaj na Prenju s 8 polaznika.
— Predsjednik KA je Tera Entraut.
— AO Sarajevo broji 15 alpinista i 19 pripravnika.

1969.

— AO Sarajevo broji 27 članova (12 alpinista), koji su ukupno izveli 85 uspona.

1970.

— AO Sarajevo broji 24 člana (12 alpinista). Izvedeno je 118 uspona (10 prvenstvenih).

— Na povratku sa zimskog uspona na Lupoglavljinu poginuli su I. Dilber, Z. Jajatović i M. Stjepanović.

1971.

— AO Sarajevo ima u članstvu 22 penjača (10 alpinista), koji su izveli 130 uspona (2 prvenstvena).
— Organiziran je I. memorialni pohod na Lupoglavljinu koji je postao tradicionalan (do 1979. održano ih je 9). Organizira se u februaru, u zimskim prirodnim uvjetima.

1972.

— AS PD »Tajan« Zenica broji 2 aktivna člana, koji su izveli 2 zimska uspona.

— AO Sarajevo broji 20 članova (8 alpinista). Napravljena su 134 uspona (7 prvenstvenih).

— Započela je s radom Sarajevska škola alpinizma na Romaniji neslužbenim eksperimentalnim tečajem.

1973.

— Osnovana je AS pri UPSD »Bukovik« Sarajevo.

— Na čelu sekcije su bili: 1973. godine Č. Crnogorac; 74 — 75. N. Taševac; 75 — 76. B. Maltarić; 77. N. Logić; 78 — 79. Maltarić. U 1978. sekcija je najbrojnija: 12 pripravnika i 1 alpinist.

— Započeta izgradnja osiguranog puta kroz zapadnu stijenu Maglića, smjerom koji su u julu 1971. prepenjali D. Bozja i Č. Crnogorac.

— AS »Tajan« Zenica broji 5 članova, koji su izveli 23 uspona.

— AO Sarajevo broji 28 članova, od kojih 10 alpinista. Napravljeno je 245 uspona (4 prvenstvena).

— Od maja do jula održan je početnički alpin. tečaj.

U zapadnom bridu Zuba na Romaniji

Foto: M. Sišić

čaj I. Sarajevske škole alpinizma (SSA), koji je završilo polaznika 12. SSA postala je tridačionalna i 1979. održana je po 3. put.

— Početkom godine održano je zborovanje AO Sarajevo. Za načelnika je izabran S. Zalica.

— Pod JI stijenu stijenu V. Kuka F. Zahirović i G Vučićević iznijeli su gradevinskog materijala i započeli ozidavanje skloništa.

1974.

— AS »Tajan« Zenica broji 5 aktivnih članova, koji su izveli 10 uspona.

— Članovi AO Sarajevo ispenjali su 212 smjerova, (11 prvenstvenih).

— U martu je održano zborovanje AO Sarajevo. Novi načelnik je M. Šišić.

— Pokrenuta inicijativa za obilježavanje 25 godina rada AO Sarajevo.

— AO Sarajevo na »top — listi« najaktivnijih alpin. odsjeka u Jugoslaviji: zauzima 4. mjesto s AO Tržić.

— U martu je ustanovljena AS »Zeljezničar« umjesto dotadašnjeg AO (po novom Pravilniku KA PS BiH).

— U I.kadrovskoj jugosl. ekspediciji na Kavkaz sudjeluju M. Gafić i M. Šišić iz BiH.

1975.

— U februaru je reorganizirana AS PD »Tajan« Zenica koja od sada nosi naziv »Dilber — Stjepanović«. Od novembra 1977. do novembra 1978. izvela je 178 uspona.

— Do oktobra članovi AO Sarajevo su izveli 246 uspona (32 zimska i 4 prvenstvena), kada je odsjek transformiran odlukom Gradskog planinarskog saveza.

— AO Sarajevo je održao lednički tečaj pod Glocnacem za 11 članova.

— U aprili je novo konsolidovana AS »Bjelašnica«, koja je dosad razila s prekidima. Načelnik je A. Vatrenjak.

1976.

— AS »Dilber — Stjepanović« Zenica broji 9 članova, koji su izveli 16 uspona.

— U septembru i oktobru je održan početnički tečaj SSA sa 45 polaznika u organizaciji KA PS BiH.

— U maju je na Jezercu održan susret alpinista BiH.

— U avgustu je formirana AS »Prenj« Mostar. Načelnik je H. Kazazić.

— AS »Zeljezničar« broji 17 članova (3 alpinista) koji su prepenjali 145 smjerova.

— AS »Treskavica« broji 9 članova (2 alpinista), koji su izveli 12 uspona. Načelnik novo konsolidovane sekcije je D. Entraut.

— AS »Bjelašnica« broji 7 članova koji su izveli 35 uspona.

1977.

— AS »Dilber — Stjepanović« broji 15 aktivnih članova. Izveli su 70 uspona.

— U decembru je održano zborovanje alpinista BiH na Rujištu, Prenj, s 50 alpinista i gostiju.

— KA je prikupila podatke o historiji BH alpinizma za Enciklopediju Jugoslavije.

— U aprilu je na Jezercu održan susret BH alpinista.

— Na penjačkom vježbalištu Dariva poginuo je pripravnik D. Ilić.

— U septembru je održana manifestacija »Dani BH alpinizma« u RU »Duro Đaković« u Sarajevu s izložbom fotografija, alpin. opreme i literature, te sa serijom predavanja.

— U vježbi civilne zaštite u Sarajevu u ekipi GSS većinom su sarajevski alpinisti, koji su demonstrirali spuštanje ozlijedjenog s visokog nebedera.

— U maju su članovi AS »Zeljezničar« popravili sajle do Novakove pećine na Romaniji.

— AS »Zeljezničar« broji 22 člana (5 alpinista), koji su izveli 116 uspona.

— AS »Bukovik« broji 5 članova (2 alpinista); 50 uspona.

— U martu je AS »Zeljezničar« održala logor na Prenju.

— Pokušaj organiziranja ekspedicije na Hindušku ometen je nedostatkom finansijskih mogućnosti

1978.

— AS »Dilber — Stjepanović« broji 15 aktivnih alpinista; izveli su 120 uspona (4 prvenstvena).

— U decembru je održano zborovanje BH alpinista na Liscu s 36 ljudi.

— U julu je održan alpinistički tabor na Veležu.

— U martu je održan drugi zimski tabor AS »Zeljezničar« na Prenju sa 14 alpinista.

— AS »Bukovik« broji 10 članova (2 alpinista); 107 uspona.

— U septembru su sarajevski alpinisti markirali pristup sjeverne stijene Botina (Velež) i postavili sajlu, uređivši osigurani put po smjeru Budja-Kurtović-Sišić.

— U ovoj godini je u KA registrovano 6 AS.

1979.

— AS »Dilber-Stjepanović« broji 17 aktivnih članova (3 alpinista); 127 uspona.

— U oktobru je pokrenuta inicijativa za BH alpinističku ekspediciju u Ande; izabrano je 14 kandidata.

— KA od ove godine vodi M. Gafić.

— Početkom jula organizirala je KA PS BiH penjački tabor na Veležu.

— U VII. Jugosl. himalajskoj ekspediciji (Mount Everest) sudjeluju M. Gafić i M. Šišić.

— Predavanje Šišića i Gafića o ekspediciji Everest 79 vidjelo je preko 5.000 ljudi širom BiH, a predavanja Maltarića i Mulaosmanovića o ekspediciji Pamir 79 preko 400 ljudi.

— U oktobru je osnovana AS »Hranisava« u PD »Pazarac«. Načelnik je B. Božić.

— M. Šišić je s UPI-jem izdao zidni kalendar opremljen motivima iz Nepala.

— U martu je održan na Vlašiću tradicionalni zimski tabor AS »Zeljezničar«.

— U jugosl. ekspediciji na Pamir sudjeluju B. Maltarić i M. Mulaosmanović i prvi se penju na sedamtišćnjaku Pik Korzenjevsku.

Centralni dio barijere Veleža (trokut označava vrh Botin)

Foto: M. Šišić

Penjačka vježbališta u BiH

Penjačka vježbališta ili penjački vrtići, mesta gdje se jedan alpinizam razvijao i učvršćivao.... Mjesta gdje alpinisti provode slobodno vrijeme radnim danima, bivajući više sa stijenom, nastojeći je zapamtiti i riješiti. To su mesta u blizini grada - alpinističkih centara -manje ili veće stijene, često "prave" stijene u minijaturi, gdje penjači treniraju da održe svoju vještina i kondiciju za prave uspone". Iako neke od tih stijena ne zaostaju po teškoćama za većim stijenama u planinskim masivima, ipak se nazivaju penjačka vježbališta. Pored većih mesta u BiH, Zenice, Mostara i Sarajevo, gdje je alpinistički rad organizovan, nalaze se stijene koje su alpinisti uredili za vježbališta, postavivši fiksne klinove i označivši smjerove penjanja.

Krajem 40-ih godina sarajevski alpinisti su započeli svoju poslijeratnu aktivnost, kao prvi u BiH, u stijenama Benbaše i Darive, koje su smještene na samom istočnom izlazu iz grada. Tu je i stasao moderni BH alpinizam, tu je započeo svoje prve korake, upoznao probleme i u stijeni i u organizaciji.

Pažnju je privukao odmah 80-metarski Babin Zub, koji je početkom 50-ih godina preprečen s niže sjeverne strane, sa sedla. Od tada je mnogo puta taj smjer ponovljen, a i sada se ponavlja. Vjerovatno to nije bio prvi pristup na vrh Zuba, jer Sarajevski hroničar iz 18. stoljeća Bešeskijski spominje u svom Ljetopisu osobu koja se penjala na Zub.

Početkom 50-ih godina pokušan je i uspon preko južne stijene, ali su se u donjoj polovini penjači norali umaknuti na sjevernu stranu da bi izašli na vrh. Godine 1951. preprečen je crni kamen iznad Zuba, u kojem će mladi Haračić uskoro izgubiti život.

Narednih godina preprečene su razne varijante po stijenama desno od Zuba, koje su do sada bili školski smjerovi generacija sarajevskih alpinista. Početkom 70-ih godina članovi tadašnjeg AO Sarajevo isklincali su te stijene, postavivši 30 fiksnih klinova i označivši pravce penjanja crvenim označkama.

Tada su postale popularne i stijene Darive nedaleko od Benbaše, naročito 15-metarska teška priječnica "šestica" pored potoka Mošćanice, kao i priječnica iznad potoka s malim stropom. Orlova stijena, pored stare ceste kraj Miljacke, bila je ozbiljan problem za sarajevske penjače, koji ni do danas nije u cijelosti riješen.

Sarajevski alpinisti vježbali su i na drugim niskim stijenama u okolini grada, koje su dobivale i gubile popularnost kako su se smjenjivale generacije penjača. U stijenama na sjevernom obodu grada, kod Sedrenika i Sedam šuma, bilo je uspona, kao i u stijenama Trebevića: u stijenama iznad periferije Sarajeva Džeke i Toke, iznad uskotračne pruge, te ozbiljnih uspona u Studenim stijenama (kod Dobrih Voda) u zimskim uslovima i u stijeni Merdaniće.

Južni stijena Babinog zuba kod Sarajeva

Foto: S. Žalica

Posljednih godina i same stijene Romanije (Djevojačke i Velike stijene) poprimile su karakter vježbališta, jer su svi smjerovi u potpunosti oklinčani. Zbog blizine gradu su još 30-ih godina prvi sarajevski alpinisti odlazili u stijene Deve kao na vježbalište.

I ženički alpinisti imaju svoja vježbališta, omiljene stijene u blizini grada gdje treniraju. Krajem 70-ih godina stasala je jaka generacija alpinista koja je ustanovila stalna alpinistička vježbališta u kamenolomu u Babinu, u Malim stijenama u Ostrožnici, te na Tadićinoj stijeni kod sela Kaćuni, prepenjavši te stijene u svim varijantama.

Generacije mostarskih alpinista su od 60-ih godina posjećivale stijenu Huma u blizini grada, prepenjavši u toj zanimljivoj kratkoj stijeni sve glavne pravce. Do danas ta stijena je ostala "zvanično" vježbalište malobrojnih mostarskih alpinista.

Sarajevska škola alpinizma

Učenje alpinizma u Bosni i Hercegovini i Sarajevu odvijanje je imalo svojih specifičnih obilježja, nečega po čemu je Sarajevska škola alpinizma i dobila ime, nečega pozitivnog po čemu se naši alpinisti mogu razlikovati od drugih, nečega u shvatajuštu alpinizma, u prvenstvenim usponima, u odnosu prema mlađim penjačima, u drugarstvu.... Nije mi namjera da govorim o prošlim generacijama naših penjača, o onima koji su sjeme alpinizma prvi posijali, o onima koji su tu lijepu aktivnost odnijegovali do danas, kao ni o onima koji su

organizirali prve bosanskohercegovačke penjačke tečajeve, koji su se redovno održavali do 70-ih godina, tačnije od 1972. kada je eksperimentalno započela radom SA — ali ono "nešto" specifično što naša škola ima i njihovo je djelo i za to im hvala.

Današnja SSA je stručni organ PS BiH i GPS Sarajevo sa stalnim programima:

- Početnički ljetni i zimski tečaj.
- Ljetni i zimski seminar (produžetak tečaja) za alpinističke pripravnike,
- Napredni ljetni i zimski tečaj,

— Set predavanja za potrebe PD i drugih zainteresiranih.

SSA je osnovana 1972. godine na inicijativu tajnjeg AO Sarajevo, kada je održan i prvi eksperimentalni tečaj na Romaniji koji su završila trojica planinara. Od 1973. godine kao stalni oblik školovanja alpinističkog kadra održavaju se tečajevi uglavnom profila početničkog ljetnog, a u posljednjih nekoliko godina paralelno s radom tečaja održava se, kao daljnje usavršavanje, seminar za već srušene polaznike ove škole.

Škola se uvijek održavala u jesenskom razdoblju, jer se to vrijeme pokazalo kao najpraktičnije: alpinisti — instruktori su se mogli okupiti, jer je vladala »mrtva« sezona (dok su u proljeće mnogi alpinisti bili privućeni zasneženim visokim planinama, koje su tada raskošno nudile mogućnosti za skijaške i penjačke ture), stijene Romaniće, zbog svoje južne ekspozicije, obično bi bile suhe tokom čitave jeseni, itd. Tečajevi se uglavnom održavaju na Romaniji, penjački usponi u Djevojačkim i Velikim stijenama, a baza obično u planinarskom domu Slaviša Vajner — Cića», manje na Treskavici u domu »Josip Sigmund« i na Bjelašnici na Stanarima.

Bitna odlika SSA je i velik stepen sigurnosti zbog vrlo preciznog režima rada, visokog stepena disciplinе i organizovanosti. Sa zadovoljstvom konstatujemo da u dosadašnjem radu nije bilo težih ozljeda polaznika ove škole, niti ekscesa neke druge vrste. Za relacije u BH alpinizmu ova škola dala je odlučujući doprinos školovanju novih alpinista kako u pogledu broja tako i u pogledu kvaliteta uspona.

Od 1973. godine do danas kroz školu je prošao značajan broj polaznika iz svih regija BiH, što se vidi iz ovog pregleda:

Godina	73	74	75	76	77	77*	78	79
Polaznika	15	18	24	45	40	36	42	43
Svršenih tečajaca	12	12	14	34	30	26	29	28

*zimi

Slobodno možemo tvrditi da u danas aktivnom sastavu alpinista u planinarskim društvima BiH, a posebno grada Sarajeva, više od 90% svih alpinista su srušeni polaznici nekog od saziva SSA, što je pouzdani dokaz njene pune opravdanosti.

U radu SSA kao instruktori i predavači naročito su dali svoj doprinos kvalitetnom radu naši eminentni planinarski radnici i alpinisti:

Beširović Uzeir

Bošnjak Zoran

Bozja Drago

Čolaković Erol

Entraut Drago

Gafić Muhamed

Hadžabdić Muhamed

Kučec dr Ljerka

Hilčić Petar

Maltarić Branimir

Mulahusić Rašid

Pavićević Danilo

Rakić Miodrag

Šišić Muhamed

Tomić Dragan

Vatrenjak Alirizah

Vinik dr Zvonimir

Zalica Slobodan

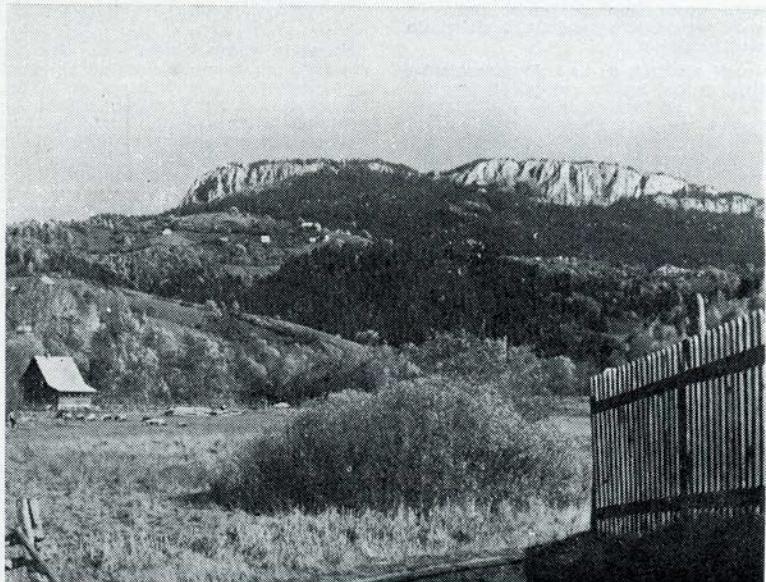
i još mnogi drugi koji su direktno ili indirektno pridonijeli njenom radu.

Poseban značaj školi daje i vrlo razvijena suradnja s planinarskim društvima širom BiH, koja u ovoj školi šalju svoje članove, kao i ljubazno gestoprimstvo PD »Željezničar« iz Sarajeva, u čijem domu na Romaniji škola izvodi najveći dio svog programa.

Napomenimo i to da o svim dosadašnjim tečajevima SSA postoji opširna arhiva, tj. dnevničici rada sa fotodokumentacijom, kao i da je o radu škole na jednom tečaju snimljen i kratak dokumentarni film. Propaganda škole odvijala se uglavnom preko sredstava javnog informisanja u BiH, a u Sarajevu i putem plakata i prospekata. Do sada su svršeni polaznici SSA dobivali diplome alpiniste — pripravnika, kao i jednu penjačku zamku i penjački udžbenik.

Bez ambicija da ovih nekoliko redova bude dokument o uloženom trudu i postignutim rezultatima, pogotovo ne hvalisanje i naplata uloženog rada, bit će zadovoljan kao predavač i voda SSA, ako ste se u osnovnim crtama upoznali s njenim postojanjem i radom.

Rašid Mulahusić

Djevojačke stijene i Velike stijene na Romaniji

Planinarstvo u Samoborskom listu 1904–1941.

Prilog bibliografiji planina i planinarstva

JAKŠA KOPIC

ZAGREB

- Piramida na Plješivici (potreban popravak). 1904, 1, 3.
- Stj. Mrakužić: Podzemna špilja u Plješivici. 1906, 14, 2.
- R.: Izleti u Samoborsku okolinu. 1909, 25, 2.
- Fran Šuklje: Ljetovalište Samobor i izleti za strance. 1910, 32, 1.
- Dragutin Hirc: Samoborska gora. 1910, 39, 1; 40, 1; 41, 1.
- Gradnja nove piramide na Tepcu. 1911, 7, 1.
- Markiranje puteva. 1911, 18, 2.
- F. Šuklje: Nešto iz povijesti Samoborske gore. 1911, 22, 1; 23, 1; 24, 1.
- F. Šuklje: Nikola Reizer: »Pojava krasa u Samoborskoj okolici« (pričaz doktorske disertacije). 1911, 35, 3; 36, 1.
- F. Šuklje: Najnoviji vijek u povijesti naših gora (Samoborske). 1911, 39, 1; 40, 1; 41, 1.
- F. Šuklje: Samobor u Zagrebačkom prirodoslovnom muzeju. 1912, 1, 3; 2, 3; 6, 3; 10, 3; 18, 3.
- F. Šuklje: J. Poljak: »Spuzivanje brijega u Popov — dolu« (komentar o raspravi). 1912, 4, 1.
- M. Vranjščak: Vrelo pod Plješivicom. 1912, 12, 3.
- F. Šuklje: Jedan izlet u okolicu Samobora. 1912, 35, 1.
- Vladimir Steiner: K članku »Jedan izlet u okolicu Samobora«. 1912, 39, 1.
- F. Šuklje: Lampova draga. 1912, 43, 1.
- F. Šuklje: Gregurić brijeg u svjetlu znanosti. 1912, 50, 1.
- F. Šuklje: Naši prijatelji iz bilinskog carstva. 1913, 22, 1.
- F. Šuklje: Naši prijatelji iz bilinskog carstva. 1913, 22, 1.
- F. Šuklje: Naši prijatelji iz bilinskog carstva. 1913, 23, 5, 2.
- Piramida na Tepcu. 1913, 5, 2.
- F. Šuklje: U dolini Slapnice i na Zelengradu. 1913, 34, 1.
- F. Šuklje: Hajdovčak i Črneč. 1913, 47, 1.
- F. Šuklje: Naši bilinski prijatelji. 1913, 49, 1.
- F. Šuklje: Klokočevica. 1914, 6, 1.
- Stjepan pl. Orešković: U obranu božikovine. 1915, 21, 3.
- Milan Lang: Seoba nekih naših bilina. 1919, 8, 1; 9, 1; 10, 1.
- F. Šuklje: Za zaštitu božikovine i jaguca. 1919, 14, 1.
- F. Šuklje: Na putu do Poljanica. 1919, 18, 1; 19, 1.
- Milan pl. Praunspurger: Okolina samoborskog grada. 1920, 2, 1; 3, 1.
- Za zaštitu božikovine. 1920, 8, 2.
- Večna božikovina u Zagreb. 1920, 18, 3.
- Opočinske šume. 1920, 20, 2.
- Milan pl. Praunspurger: Podgorje i Lipovec. 1920, 23, 1; 1921, 1, 1.
- Dr. F. Šuklje: Za zlatom (dolina Ludvića). 1921, 3, 1.
- Podružnica HPD u Samoboru (osnovana). 1923, 17, 3.
- Planinarski izlet u Samobor. 1923, 16, 1.
- F. Šuklje: Geološke novosti sa Vratniku nad Ludvić potokom. 1924, 4, 1; 5, 1.
- Proslava 50-godišnjice plan. društva u Samoboru. 1924, 13, 1.
- Planinarstvo: Izlet na Plitvička jezera (podružnica Japetić). 1924, 15, 3.
- Izlet HPD Japetić u Krapinu. 1924, 17, 3.
- Dr. F. Šuklje: Na Vezuvu. 1924, 22, 3; 24, 2.
- Planinarstvo: Predavanje prof. Pasarića. 1925, 11, 3.
- Otvorenie Pasarićevog puta. 1925, 11, 3.
- Izlet u Stojdragu. 1925, 18, 5.
- Izlet na Plitvička jezera te preko Velebita u Hrvatsko primorje. 1925, 14, 3.
- Planinarstvo (o radu podružnice Japetić). 1926, 3, 3.
- Glavna skupština HPD podružnice Japetić. 1926, 7, 3.
- Naša željeznica i planinarstvo. 1926, 11, 3.
- Blagoslov skloništa na Japetiću. 1926, 12, 2.
- Otvorenie skloništa u Prekriju. 1926, 19, 3.
- Glavna skupština plan. društva. 1927, 6, 2.
- R.D.: Planinarstvo(akcija za okupljanje mlađih). 1927, 8, 2.
- V.I.: Glavna godišnja skupština HPD podružnice Japetić u Samoboru. 1929, 9, 2.
- M. Lang: Dr. Fran Šuklje: Mediteranska fauna Zaprešić brijega u Samoborskoj gori (pričaz knjige). 1929, 19, 1.
- M. L.-g.: Pabirci iz geologije Samoborske gore. 1930, 9, 2.
- Glavna skupština plan. društva. 1930, 11, 2.
- F. Šuklje: Vodič po Velebitu (pričaz). 1930, 13, 1.
- Rad planinarskog društva. 1930, 15, 3.
- Podružnica Japetić u Samoboru. 1931, 2, 3.
- Prvo skijaško natjecanje u Samoboru. 1931, 5, 4.
- Iz HPD podružnice Japetić. 1931, 6, 3.
- Glavna skupština Japetića. 1931, 9, 2.
- H.P.D. Japetić (Soičeva kuća). 1931, 15, 2.
- Planinarstvo (Soičeva kuća). 1931, 17, 3.
- Dr. F. Šuklje: Ove jeseni u Samoborskoj gori. 1931, 23, 1; 24, 1.
- Planinarstvo (odborska sjednica Japetića). 1932, 1, 5.
- Planinarstvo: Prvenstvo Samobora u skijanju. 1932, 2, 3.
- Dr. F. Šuklje: Iz povijesti Medvednice. 1932, 10, 1; 11, 1; 13, 1; 14, 1.
- Skupština HPD podružnice Japetić. 1932, 13, 2.
- Prilog geologiji Samoborske gore (kratak pričaz i obavijest o izlasku knjige iz tiska). 1932, 15, 2.
- Propadanje grada Lipovca. 1932, 19, 1.
- Dr. F. Šuklje: Prema sv. Lenardu i Poljanici. 1932, 20, 1; 21, 1.
- Dr. F. Šuklje: Čimjsko istraživanje termalnih vrela Samoborske gore. 1932, 22, 1; 23, 1.
- Dr. F. Šuklje: Ostaci fosilnih sisara u okolini Samobora. 1933, 9, 2.
- Glavna skupština HPD podružnice Japetić. 1933, 10, 2.
- Prof. Vladimir Stahuliak: Upoznajmo svoje planine. 1933, 11, 1; 12, 1; 13, 1.
- Proslava 10-godišnjice HPD podružnice Japetić. 1933, 14, 2.
- Dr. F. Šuklje: Uspomena s jednog izleta. 1933, 15, 1; 16, 1.
- Lj. Krajačić: Do sv. Lenarda. 1933, 18, 1; 20, 1.
- Planinarstvo: Priznanje za skijaški rad. 1933, 23, 3.
- Dr. F. Šuklje: U jednom lijepom kutu Samoborske gore. 1933, 24, 1.
- Dr. Josip Poljak: Pećine Samoborske gore. 1934, 1, 1; 2, 1; 3, 1; 4, 1.
- Dr. F. Šuklje: Jedne zime. 1934, 7, 3.
- Plan. kuća u Samoborskoj okolici. 1934, 8, 1; 9, 2; 10, 1.
- HPD podružnica Japetić (godišnja skupština). 1934, 14, 1.
- HPD podružnica Japetić (o radu). 1934, 14, 3.
- Dr. F. Šuklje: Oko Samobora. 1934, 20, 3.
- Dr. Franjo Bučar: Prvi izlet HPD iz Zagreba u Samobor godine 1875. 1935, 1, 1.
- Dr. F. Šuklje: Jedan neuspjeli izlet. 1935, 6, 1.
- Dr. F. Šuklje: Na granici Slovenije. 1935, 10, 2.
- Glavna godišnja skupština HPD Japetić u Samoboru. 1935, 11, 2.
- Izvanredna skupština HPD Japetić u Samoboru. 1935, 13, 2.
- Pitanje uvodenja vodovoda u »Soičevu kuću«. 1935, 15, 3.
- Na »Soičevoj kući« je izgrađen vodovod. 1935, 16, 3.
- Dr. L.: Plan. svečanost pod Lipovcem. 1935, 17, 2.
- Planinarstvo (o radu Japetića). 1935, 17, 4.
- Intenzivan rad samoborskih planinara. 1936, 6, 2.
- Planinarska i turistička propaganda Samobora i njegove okolice. 1936, 7, 2.

- Planinarstvo (pregradnja Soićeve kuće). 1936, 9, 3; 11, 3.
- Novi plan. dom pod Lipovcem, Soićeva kuća. 1936, 12, 2; 14, 1.
- Posveta »Lipovačkog doma«. 1936, 15, 2; 16, 2.
- Lipovački dom (pjesma). 1936, 19, 1.
- Dr. F. Šuklje (50 godina života). 1936, 21, 3.
- Uspjeli planinarska zabava. »Noć u Lipovačkom domu«. 1937, 3, 3.
- Glavna godišnja skupština HPD Japetić. 1937, 6, 2.
- Planinarstvo (pomoć banske uprave za popravak ceste Smeroviće — Lipovački dom). 1937, 8, 4.
- Planinarstvo (osnovana omladinska sekacija Japetića). 1937, 9, 4.
- Planinarstvo (o radu Japetića). 1937, 12, 4; 14, 4.
- Dr. F. Šuklje: Geološke novosti sa Gregurić brijege. 1937, 19, 1.
- Planinarstvo (vidikovac na Japetiću). 1937, 19, 4.
- Veliko plan. slavlje na Medvednici, otvorenje Tomislavovog doma. 1937, 20, 3.
- Dr. F. Šuklje: Eruptivno kamenje Samoborske gore. 1939, 4, 2.
- Planinarstvo (godišnja skupština Japetića). 1939, 5, 2.
- Dr. Ante Cividini: Razvoj i djelovanje HPD-a. 1939, 14, 1.
- M. J.: Povodom 15-godišnjice HPD podružnice Japetić u Samoboru. 1939, 15, 2.
- Dr. F. Šuklje: Zaštita prirodnih spomenika. 1939, 1, 2.
- Glavna skupština HPD Japetić u Samoboru. 1939, 6, 2.
- Otvorene nadogradnje »Lipovačkog doma«. 1939, 17, 2.
- Glavna skupština HPD Japetić u Samoboru. 1940, 8, 4.
- Dr. F. Šuklje: Zaprešić brijege u Samoborskoj gori. 1941, 16, 2.
- Dr. F. Šuklje: Gora u snijegu. 1941, 21, 2.

Publicistika

● **Bilten Planinarskog saveza Zagreba** u broju 3 donosi opširnu informaciju o stanju, problematičnosti i organizaciji službi u parku prirode »Medvednica«, u broju 4 izvještaj o radu Stanice Vodiča Zagreb u 1980. godini te o zagrebačkoj alpinističkoj i speleološkoj školi 1981., a u broju 5 (travanj 1981) o konferenciji PSH i popisu planinara koji su dobili značke čuvara planinske prirode te instruktorke iskaznice. Urednik je Jakob Kopić.

(Z. P.)

● **Velimir Sušak: Kilimandžaro 1979.** U ovom šapirografiranom izvještaju na 140 stranica autor je na vrlo živahan način i s mnogo podataka opisao zadarsku ekspediciju na najviši vrh Afrike. Budućim posjetiocima dragocjen materijal, koji će im pomoći da izbjegnu mnoge teškoće i neprilike. Umnogeno u ograničenom broju primjeraka.

(Z. P.)

● **Bilogorski planinar 4, 1981.** ima 20 stranica, vrlo je dopadljivo grafički uređen, tiskan na papiru za umjetni tisak. Sadržaj je raznolik, za svakog po nešto: tri biografija priloga, putopisi s Velebita, Strahinjićice, Samoborskog gorja, nekoliko priloga za transverzalce, društvene vesti, prikaz rada planinarskih vodiča i prilog u povodu 30-godišnjice GSS PSH. Urednik dr Milivoj Kovačić.

(Z. P.)

● **30 godina PSD »Cer«,** šapirografirana spomenica na 42 stranice, u kojoj su vrijedni članovi društva iz Šapca (SR Srbija) u dvadesetak priloga zabilježili sve značajno o svom plodnom radu (16 autora). Zanimljivo je da društvo ima svoj vlastiti mali planinarski muzej.

(Z. P.)

● **Tomislav Durić: Srednjovjekovni gradovi slavenskog gorja,** 86 stranica, 40 fotografija, broširano, naslovna slika u koloru, naklada i tiskar NISRO Varaždin,

cijena 150 dinara, Varaždin 1981. Vinjete Josip Turković, karta Zlatko Smerke, format 14x21 cm. Poznati varaždinski planinar i publicist, koji je poznat i čitaocima našega časopisa, objavio je u obliku »Burggeschichte« gradivo o dvadesetak slavonskih gradina i bogato ilustrirao tekst uspješnim fotografijama. Gradine se nalaze na Papuku, Krndiji, Psunjtu i Požeškoj gori, pa će knjiga zbog toga biti vrlo korisna svakom planinaru. U napomeni na početku knjige stoji da se koristi uz planinarsko-turističku kartu »Slavonsko gorje« koju je također tiskalo isto poduzeće. U predgovoru autor kaže: »U želji da kulturno-povijesnu baštinu slavenskog gorja približim planinarama, kao i ostalim ljubiteljima prošlosti, obišao sam u proteklih nekoliko godina sve utvrde s namjerom, da ih u jednoj knjizi predočim javnosti.« U ovoj namjeri autor je potpuno uspio.

(Z. P.)

● **Alpinistički razgledi 10** (1981, januar-februar) donose na 40 stranica bogato alpinističko štivo. Nastavlja se serija »Veliki pioniri alpinizma« (X dio), vrijedan je prilog registracija penjačkih uspona (popis jugoslavenskih uspona u Francuskoj u posljednjih dvadesetak godina), započeo je prikaz Grandes Jorasses (nastavak u idućem broju), a zanimljivi su i tehnički noviteti. Obilje ilustracija!

(Z. P.)

● **Smerkeove planinarsko-turističke karte.** Poznati planinarski publicist ing. Zlatko Smerke iznadio nas je odjednom nizom planinarskih karata. Koncem prošle godine javili smo o njegovoj karti Medvednice (1:28.500), a sada eto odmah četiri karte najednom! Prva je »Slavonsko gorje« 1:50.000 (120 dinara), druga »Zumberačka gora«, u jednakom razmjeru, tiskana u dvije sekcije (jedna obuhvaća Samoborsko gorje), cijena 100 dinara, treća je specijalka »Bijelih

i Samarskih stijena« (1:7.500) cijena 100 dinara, a četvrta Gorski kotar, južni dio, pod nazivom »Velika Kapela« (1:50.000), cijena 80 dinara. Sve su to 4 ili 5-bojne karte, a osobita im je praktičnost što su planinarski putevi i transverzale tiskani crvenom bojom. Uz planinarske objekte označeni su i drugi objekti, kulturno-povijesni i turistički, koji mogu zanimati svakog planinara. Karte su vrlo dobra dopuna našem nedavno izlašenom vodiču »Planine Hrvatske«, u kojem zbog tehničkih razloga karte nisu mogle biti tako precizne kao ove planinarske specijalke. Naručuju se na adresi: NISRO Varaždin, 42000 Varaždin. Zagrepčani ih mogu kupiti u »Mladinskoj knjizi« na Preradovićevom trgu.

(Z. P.)

● **Planinarski list 2, 1981** u znaku je proslave 20-godišnjice PD »Kamenjak« u Rijeci i tom prigodom je povećanog obujma. Predsjednik društva Viktor Stipečić (ujedno i glavni urednik lista) dokumentirano iznosi djelovanje kroz 20 godina. Iz idućeg članka dozajemo kako je tekla Svečana jubilarna skupština, na kojoj je podijeljen niz priznanja. Hinko Emili zatim opisuje svoj uspon na Kamenjak u 80. godini života, Ante Rukavina objekte na Velebitu, Ivana Paškvan pohod u Pirineje, Ante Margetić Kozjak, a ima još nekoliko putopisa. U članku povodom 30-godišnjice PD »Prenj« u Mostaru i opet se potkrala greška koja se stalno ponavlja: nije točno da planinarstvo u tom gradu nema predratnu tradiciju, jer je tu prije rata imalo svoju podružnicu Hrvatsko planinarsko društvo. List se tiska u 1000 primjeraka. Dosad je bio besplatan (!), ali će poskupljenje tiskarskih troškova primorati »Kamenjaku« da uvede pretplatu umjesto dobrovoljnih priloga.

(Z. P.)

Susret na Sovskom jezeru

IVAN JAKOVINA
SLAVONSKA POŽEGA

Krajem travnja na Sovskom jezeru u Dilj-gori okupilo se više od pedeset planinara, članova »Dilja« iz Slav. Borda, »Zanatlje« i »Jankovca« iz Osijeka, »Dakova« iz Dakova i organizatora i domaćina susreta, Planinarskog društva »Sokolovac« iz Slav. Požege. Susret je održan povodom 21. travnja — Dana konačnog oslobođenja Slavonske Požege.

Vema lijep dan, prekrasan ambijent ovog dijela Dilj-gore, sve to potencirano činjenicom da se nalazimo na obalama ostatka pradavnog Panonskog mora, učinili su atmosferu srdačnom, kakva je uvijek kada se na okupu nađu planinari.

To je bila prilika da se izmijene iskustva, steknu nova poznanstva, dogovore izleti... Svakako je najznačajniji rezultat ovog sastanaka pod starim hrastovima na obali jezera, odluka da se susreti planinara ovog dijela Slavonije održavaju svake godine.

Također je dogovoren o pravcima markiranja planinarskih staza na Dilj-gori koji ne bi mimoilazili Sovsko jezero. Taj će posao obaviti slavonskobrodski i dakovački planinari. Požeški planinari su prilaze Sovskom jezeru markirali neposredno prije ovog susreta.

Kako je poznato, Sovsko jezero smješteno na 340 metara nadmorske visine, nekada je bilo sastajalište slavonskobrodskih i požeških planinara. Na njegove obale rado dolaze ribiči koji pokušavaju, uz ostale ribe, uloviti i njego-

vog najbrojnijeg stanovnika — karasa. Oni koji zakopaju u njegove vapnenaste obale mogu naći na ostatke fosila morskih zvijezda i školjaka, što su materijalni dokazi da je Sovsko jezero ostatak Panonskog mora. Inače, taj rudiment prastarog mora zauzima prostor od dva katastarska jutra. Obale su obrasle trskom, a oko i uho nam otkrivaju bogatstvo biljnog i životinjskog svijeta.

Tamno-zelena boja središnjeg dijela jezera kazuje nam da se radi o većoj dubini. Najveća, najnovija mjerena su pokazala da dubina iznosi sedamnaest metara, a ne deset, na koji podatak nailazimo u literaturi.

Jezero je s tri strane okruženo brežuljcima koji ne prelaze 500 metara visine, a otvoreno je prema sjeveru gdje se za petnaest minuta stiže do naselja Sovski Dol.

Najugodniji je prilaz jezeru, s požeške strane, markiranim putem koji se odvaja s ceste Čaglin—Pleternica, neposredno pred ulazom u selo Ruševu, pa uz potok Ligaču, vodi valovitim terenom. Do jezera stignemo za sat hoda, uživajući u panorami Krndije i Dilj-gore. Iz Čaglina se do Sovskog jezera stigne za dva sata hoda.

Sigurno da će provođenje ideje o susretima planinara na Sovskom jezeru pokrenuti stare planove i razmišljavanja da se taj kraj požeške općine uključi u turističku ponudu.

Na obali Sovskog jezera

Foto: M. Kaučić

Prostorni plan Nacionalnog parka »Paklenica«

DURO PERIĆ

ZADAR

Zadarski Zavod za urbanizam ovih je dana završio izradu prijedloga Prostornog plana Nacionalnog parka »Paklenica« u Velebitu, koji bi trebao usvojiti Sabor SR Hrvatske. Upućen je naručiocu, Republičkom zavodu za zaštitu prirode, ali je istovremeno s njegovim sadržajem upoznata zadarska turistička privreda, Izvršno vijeće općine, PD »Paklenica« i drugi zainteresirani. Neki kartografski dijelovi plana izloženi su u turističkoj agenciji »Turisthotela« u Zadru.

Po sadržaju i ciljevima ovo je prvi prostorni plan takve vrste koji je Zavod u svom petogodišnjem djelovanju izradio. »Dragocjenu pomoć (izjava Zavoda) u izradi prijedloga Plana pružilo je PD Paklenica i njegovi članovi.«

Pored zaštite i čuvanja ekosistema i fenomena u prostoru Parka, koji ima izvanredno značajne prirodne i estetske vrijednosti, jedan od glavnih ciljeva Plana je vrednovanje i artikuliranje njegove turističke i rekreativske funkcije.

Dva su izrazita generatora potražnje za odlazak i boravak u Parku. Prvi predstavljaju veliki turistički tokovi u ljetnim mjesecima, kada mnoštvo turista boravi na prostoru općine, a posebno u Podvelebitskom području. Već danas, kada takoreći ne postoji nikakva propaganda niti organizirana ponuda, velik broj stranih i domaćih turista zalazi u klanac Velike Paklenice, nažalost, bez najosnovnijih informacija o mogućnosti kretanja u Parku i bez mogućnosti konzumacije.

Drugi generator potražnje je grad Zadar. Paklenica sve više postaje omiljeno izletište Zadrana, a do kraja stoljeća, kada će Zadar imati blizu 100 tisuća stanovnika, ona će biti jedno od najbližih i najatraktivnijih velikih rekreativskih područja grada.

Mislio se i na mogućnost da Paklenica postane uporište zimskog turizma u Velebitu, ali se zbog oštih i vrlo promjenljivih klimatskih uvjeta i potpune neistraženosti tih mogućnosti, od toga odustalo. Utvrđene su samo skromne mogućnosti zimske rekreacije na nekim padinama i udolinama s ličke strane Velebita, izvan područja Nacionalnog parka.

Jedna od glavnih zadaća Plana bila je da se vrednuje, a u skladu s tim i zonira prostor. Površina Parka, koja iznosi 3617 hektara, podijeljena je u tri zone: zonu za komunikaciju i izgradnju objekata za opskrbu i smještaj posjetilaca, zonu intenzivne rekreacije i zonu divljine. Plan je rađen s obzirom na konačne mogućnosti prostora, pa su utvrđene i tri faze realiziranja.

U zoni za komunikacije i izgradnju objekata, koja se proteže prodornom dolinom Velike Paklenice, širim područjem Pakleničkih zaselaka i uskim koridorom planirane žičare na velebitski hrbat, postupno kroz sve tri faze predviđa se osposobljavanje postojećeg puta od Anića luke do Pakleničkih zaselaka za promet interigo vozila Parka objektima, što bi sve trebalo arhitektonski uklopiti u pejzaž i koncepcijски formirati Pakleničko planinarsko selo kao glavni opskrbno-smještajni punkt u Parku. Od toga sela na velebitski hrbat (vrh Liburniju) predviđa se izgradnja žičare (dužina oko 2,5 km s usponom od 1050 m), koja bi se u perspektivi trebala spustiti na ličku zaravan Bunovac (oko 1000 m nadmorske visine), pogodnu i za zimsku rekreaciju.

Na ovaj način uspostavila bi se brza komunikacija od Jadranske turističke ceste na velebitski planinarski put, odakle su uz manje napore pristupačni svi velebitski vrhunci u tom području, osobito oni najviši: Sveto brdo, Vaganski vrh, Babin vrh, Badanj i dr. Ako bi se žičara spustila u Liku, otvorila bi se poprečna komunikacija preko Velebita: Jadran — vrh Liburnija — Lika. To bi bio vrlo atraktivan put, a područje Parka postalo bi cilj mnoštva turista i planinara, koji bi s jedne ili druge strane, pa čak i u jednodnevnim izletima, prelazili Velebit.

Predviđa se i izgradnja planinarskih objekata na Liburniji, Velikim Močilima, Dušicama, Ivinim vodicama i Crljenim bregovima.

Pored ovih skloništa preporuča se uređenje i nekoliko skloništa izvan Parka u napuštenim kućama. To su u prvom redu Jurline u Grbavim Dolinama, zatim u Marasovićima (gornjim) i na Velikom Rujnu.

Predviđa se izgradnja i uređenje alpinističkog kampa i opskrbnog punkta na Anića luci, po uzoru na autokampove na obali, a uz specifičnosti koje njegova namjena zahtijeva. Pored uređenja mjesta za podizanje šatora, predviđa se uređenje sanitarnog čvora s tuševima i manji objekat za kuhanje i dnevni boravak alpinista. Računa se i na manji ugostiteljski objekat (bife), kombiniran s proda-vionicom robe potrebne alpinistima (kruh, mlijeko, ostali prehrambeni proizvodi, oprema, suveniri i sl.).

Postojeći putevi bi se popravili i izgradili novi. Sve pješačke staze u zoni intenzivne rekreacije prosjekle bi se, očistile od grmlja i drugog raslinja, a na izrazitim denivalacijama uredile bi se stepenice i rukohvati od priručnog materijala. Kod izrazito težih uspona postavila bi se i čelična žica (sajla). Staze bi se obilježile, a na atraktivnijim dijelovima

uredili prostori za odmor (klupe, stolovi i sl.), postavili koševi za otpatke i dr. Edukativne staze bile bi posebno uređene i obilježene, a tiskali bi se i posebni vodiči po tim stazama u obliku malih brošura. U zoni divljine postavile bi se samo uobičajene planinarske markacije.

Uz već postojeće planinarske domove u Velikoj Paklenici i pod Štirovcem, uz adap-

taciju i dogradnju skloništa na Ivinim vodicama i izgradnju novih planinarskih objekata koje predviđa Plan, te uz izgradnju i uređenje pješačkih staza i planinarskih puteva, južni Velebit bio bi potpuno planinarski obrađen i postao bi značajan planinarski centar. Prema tome, planinari bi Planom vrlo mnogo dobili, samo treba čekati da se realizira sve što on predviđa.

In memoriam

Dr ĐURO ORLIĆ (1886 — 1981)

Dana 6. svibnja u dubokoj starosti od 96 godina umro je u Dubrovniku jedan od osnivača i dugogodišnji predsjednik dubrovačkog planinarskog društva. Rodio se u Ličkom Petrovom selu, a po zanimanju je bio liječnik (šef odjela za plućne bolesti). Uglavnom je njegova zasluga da je 1928. u Dubrovniku osnovana podružnica HPD »Orjen». Bio joj je predsjednik 1929 — 1941. Zahvaljujući njegovoj agilnosti već je 1931. podignuto sklonište na Orjenskom sedlu. Otada će Orlić kao duša planinarskog društva privlačiti posjetioce na Orjen, naročito školsku omladinu na snijeg i skijanje. Rat je prekinuo tu društvenu djelatnost, ali je Orlić i poslije 1951., kada je otisao u mirovinu, nastavio još dugo planinarstvo s mlađom generacijom, sve dok su mu to snage dopustale. Za planinarske zasluge bio je izabran za počasnog člana HPD-a, a radu njegovog društva, prilikom 10-godишnjice, posvećen je cijeli broj 10 »Hrvatskog planinara« 1938. godine. Njegov lik ostao će u sjećanju svih koji su ga pozivali: žilav, okretan, malen, opaljen sunčem, uvijek vedar i nasmijan. Pjesmom su mu bile ispunjene grudi, volio je i razumio prirodu i tome učio druge.

SJEĆANJA NA PRIJATELJA DODU

Dok su se šume zagrijavale proljećem a bregovi oslobadali bijelog pokrivača, dogodio se Klek, jedan od rijetkih koji nisam proveo s dečkima. Klek koji je prvotrvanjkoških vikenda isčupao život našem prijatelju, devetaestogodišnjem Draženu Košiću. Prošla je godina i mnoge misli i uspomene nagomilale su se i sjele duboko u naše duše. Zajednički izleti, sati provedeni u planinama, postali su antologiski.

Dado je svoje druženje s planinama započeo vrlo rano, kad je s Vladimirom Majnarićem i PD »Grebengrad« proveo svoje prve sate po svježem zraku hrvatskih planina. Sjećam se 1973., kad je još bio među osnivačima koji su se ljepljili na nas starije, srednjoškolce, kad su nas na prva skijanja povukli nastavnici osnovnih škola Vlatka Horvat, Nada i Ivica Gradiški. Od tog vremena do dolaska u PD »Ravna gora« izrastao je u »dugačkog Dodu« s gozjericom br. 45. Tu je Dodač postao, kao vječiti drugi, dragocjen za svakog tko se odlučio na neki izlet ili: turu, jer je uvijek bio »za«. Bio je sudionik svih naših većih akcija, na orientacionima, na alpinističkim logorima Tulove grede 1977., Velikoj Paklenici 1978. i 1979., a bio je i član GSS-a. Ispenjao je petnaestak smjerova uglavnom na Kleku i Velebitu.

Prošle smo godine na divnom varażdinskom groblju, gdje leže naši zasluzni Varaždinci od Stančića do Jagića, ispratili prijatelja s kojim više nećemo dijeliti šator i klopnu, krajeve užeta i mjesto u prenatpanom vlaku. Tih trenutaka prolazile su duge minute poštovanja, stajanja i drobljenja kamenja pod nogama, kao onih na siparima, koje se izmješalo s tišinom što će čudovišno podudarala s onom vječnom.

Zdenko Kereša

JOSIP BAČI (1913 — 1981)

Nakon duge i teške bolesti preminuo je 7. travnja naš dugogodišnji suradnik, poznati sarajevski planinar Josip Bačić-Pepi. Taj gubitak bolno je odjeknuo među mnogobrojnim njegovim prijateljima i poštovaocima. Planinarska organizacija izgubila je u njemu marljivog društvenog radnika. Počeo je planinariti još kao srednjoškolac. Prije rata je bio član RTD Prijatelj prirode i Društva planinara u BiH, a poslije rata PD Bjelašnica i PD Željezničar, u kojima je obavljao niz funkcija. Od 1962. bio je nekoliko puta na dužnostima u PS BiH kao član nadzornog i upravnog odbora. Mnogo se bavio skupljanjem historijske grade o planinarstvu u BiH. Napisao je lijep vodič po Trebeviću, sastavio povijest PD Željezničari i objavio niz lijepih članaka u našem časopisu, koji je, osim toga, zadužio distribucijom i posredovanjem kod pretpričnika. Dobio je mnoga planinarska priznanja, među ostalim i najviša: Zlatni znak PSJ, Zlatni znak PS BiH i Zlatni znak PSH. »Naše planin« donijele su opširan prikaz njegove ličnosti još 1976. godine (br. 5 — 6, str. 116).

DUŠAN JOVANOVIĆ — ČIKA DUŠKO (1891 — 1981)

Umro je Čika Duško. Matičar beogradске opštine Zvezdara zapisa je da je posljednji put vidio sunc 29. aprila. U knjizi rođenih sela Trbunja blizu Prokuplja zapisan je da se rodio 22. 2. 1902. Na ovoj našoj planeti proživio je 78 godina. Možda to i nije kratak vijek, ali je kratak za sve ono što je još namjeravao da nam podari. Član je Srpskog planinarskog društva još od 1923. Godine 1942. otjeran je u zarobljeništvo, ali se ni tada nije predao: bježi iz logora u Francusku i pridružuje se Pokretu otpora.

Završio je rat, obnavlja se i pokret fizičke kulture. Duško se opredjeljuje za planinarstvo. Bio je to životni put planinarskog aktivista kakav nisu imali i dugo neće imati Beograd i Srbija. Među osnivačima je Planinarskog saveza Srbije (27.6.1948. izabran je za sekretara) i Jugoslavije. Najveći dio svog elana vezao je za osnivanje i rad PD »Pobeda«. Prvi je predsjednik društva, a bio je to 30 godina. Zatim je postao doživotni počasni predsjednik. Bio je zaljubljen u Rajac, ogrankak Suvobora. Pokrenuo Pobedu da tu sagrade dom i da zasad Šumu. Nosilac je Zlatnog znaka PSJ i brojnih drugih priznanja. Ako postoji nepravda u umiranju, onda se svijet ogriješio o ovog čovjeka. Nije li mogao ovaj čovjek da posljednje jutro dočeka na planini?

Idejni začetnik i organizator bratimljenja društava Jugoslavije nije više medju nama, ali njegovo djelo, »Bratstvo i jedinstvo«, trajaće i dalje. Svi oni koji su ga poznavali pamtiće njegov lik. Ponosni smo s njim drugovali i što smo voljeli toga divnog čovjeka kojega sigurno nećemo zaboraviti nikada.

Božidar Veljković i Uzeir Beširović

Primjedba. Opširnu biografiju Čika Duškovu objavili smo u »Našim planinama« 1973. godine (broj 3—4, str. 85).

Speleologija

IZVJEŠTAJ SA SPELEOLOŠKOG LOGORA PSH NA BIOKOVO 1980. GODINE

Pod pokroviteljstvom Komisije za speleologiju PSH i Planinarskog saveza Zagreba organiziran je speleološki logor na Biokovu. Bazni logor bio je stacioniran na području Ladene, nekoliko kilometara od planinarskog doma pod Vošcem. U logoru je sudjelovalo 24 planinara speleologa, od toga 17 iz Zagreba, 5 iz Splita te po 1 iz Makarske i Novalje s otoka Paga. Voda logora bio je Đuro Sekelj, član SO PDS »Velebit« iz Zagreba.

Logor je započeo u subotu 26. 7. 1980. Podignut je bazni logor pokraj lugarnice u borovoj šumici. Vodom se snabdjevalo iz lugarnice i okolnih cisterna zvanih Catnre.

Nedjelja 27. 7. U logru život teče normalno. Dиректор sumarije dao je podatke o jama u okolini. Istražena je Jama u Rastovom brdu. Dubina iznosi 11 metara. Do dna su se spustili Žarko Supić i Mladen Rac.

Ponedjeljak 28. 7. Članovi logora dijele se na dvije ekipe. Prvu ekipu predvodi Đuro Sekelj. Ona je istražila jamu Pirkovaču dubine 102 metra. Do dna su se spustili Đ. Sekelj, Robert Erhardt, Draško Ivanović, Žarko Supić, Boris Ziljak i Boris Mahovac. Također je istražena Jama u Ivici dubine 85 metara. Do dna su se spustili Đ. Sekelj i R. Erhardt.

Utorak 29. 7. Prva ekipa istražuje jamu Plitvine duboku 35 metara. Na dno su se spustili R. Erhardt, Ž. Supić, Ivica i Majda Nemeš, B. Ziljak i B. Mahovac. Istražena jama nazvana je Mali Mamut a dubine je 11 m. U nju su se spustili Nikica Rendić, Ziljak i Rac. Hodajući po terenu pronađene su i istražene dvije ledenice dubine 10 m. U njih su se spustili Đ. Sekelj, R. Erhardt, N. Rendić, Koraljka Fabinc — Ivanović i D. Ivanović. U kasno popodne pronađena je Jama za Kameni vrat. U nju se je spustio R. Erhardt do 70 m i ustanovio da jama ide dalje, a pošto ekipa nije sa sobom imala dosta tehničkog materijala, obustavljeno je istraživanje. Dogovoren je da se ta jama istraži slijedeći dan.

Druga ekipa istraživala je Jamu za Piščetkom duboku 180 m. Do 80. metra spustili su se G. Gabrić, B. Puharic, D. Petricoli i T. Grgasović, a do 180. metra Pogačar i Popov. Oni su ustanovili da to nije dno Jame, ali zbog premalo tehničkog materijala nisu mogli nastaviti istraživanje.

Srijeda 30. 7. Prva ekipa ponovo odlazi na Jamu za Kameni vrat. Đ. Sekelj i R. Erhardt spuštaju se do dubine 430 m, ali se zbog nedostatka speleoloških užeta i bor-klinova moraju vratiti na površinu. Do 65. metra spustili su se N. Rendić, I. Nemeš, K. Fabinc — Ivanović, Ž. Supić i B. Puharic.

Navečer je održano predavanje uz projekciju dijapovertica o temi: »Život i rad SO PD Mosor« u prostorijama PD Biokovo, a predavač je bio G. Gabrić.

Cetvrtak 31. 7. Prva ekipa ima dan odmora. D. Ivanović i I. Nemeš otkrivaju i spuštaju se u Medenu jamu. Dopiru do dubine od 20 m. Jama ide i dalje. Druga ekipa dolazi na Jamu za Piščetkom. Do 80. metra spuštaju se G. Gabrić, D. Petricoli i B. Puharic. Izvlače uže na površinu. Tonči Grgasović im pomaže i spušta se na dubinu od 30 m. Ekipa doprema uže do Jame za Kameni vrat i vraća se u bazni logor.

Voda logora poziva na dogovor o istraživanju Jame za Kameni vrat. Dogovoren je da u jurišnoj ekipi budu Đ. Sekelj i R. Erhardt, transportnoj ekipi, koja će doći do dubine od 290 m, Ž. Supić i D. Petricoli. Glavna baza bit će na 65. metru. Za vezu će se brinuti G. Gabrić, a kod izvlačenja oprema B. Puharic, B. Ziljak i B. Mahovac.

Petak 1. 8. Do dna Jame spustili su se Đ. Sekelj i R. Erhardt, što iznosi — 520 m. Ž. Supić se spustio do 290. metra, a D. Petricoli do 345. metra. Na 65. metru su bili G. Gabrić, B. Puharic, B. Ziljak, B. Mahovac i M. Nemeš.

Subota 2. 8. Povratak ekipe na površinu i skupljanje arheološkog materijala. Cijela akcija trajala je 33 sata. Ekipa je bila zadovoljna jer je istražila drugu jamu po dubini u Hrvatskoj.

Nedjelja 3. 8. Završetak logora i povratak kućama.

Na logoru su sudjelovali slijedeći članovi: SO PDS »Velebit« Zagreb: Đuro Sekelj, Robert Erhardt, Nikica Rendić, Ivica Nemeš, Majda Nemeš, Ana Svajcer, Davorka Polić, Marija Roščić, Boris Ziljak, Donat Petricoli, Ela Rac — Marinčić — Kragić, Draško Ivanović, i Koraljka Fabinc — Ivanović; SO PD JNA »Sutjeska«: Žarko Supić i Boris Mahovac; SO PD »Željezničar«: Smiljana Baran;

Sudionici speleološkog logora Biokovo 80

Foto: Đ. Sekelj

SO PD »Zagreb — Matica«: Mladen Rac; SO PD »Moser« Split: Jasna Gabrić, Anda Gabrić, Goran Gabrić, Miran Pogačar i Jasmina Popov; SO PD »Biokovo« Makarska: Tonči Grgasović; Speleološki aktiv »Otočani« (PD »Paklenica« Zadar) pri Osnovnoj školi »Ivo Lola Ribar« Novalja: Bruno Pušarić

Organizaciju logora sproveo je SO PDS »Velebit« iz Zagreba.

Voda logora: Duro Sekelj

EKSPEDICIJA PSH U GOUFFRE BERGER (-1441 m)

Komisija za speleologiju PSH organizira prvu hrvatsku speleološku ekspediciju u Francusku, u najdublje jame svijeta. U planu je posjet prvoj jami koja je istražena preko tisuću metara dubine, Gouffre Berger (-1441 m), te istraživanje u jednom od tisućnjaka u okolini. Ekspediciju je podržao IOPSH, te će za ovu priliku speleolozima PSH dati na raspolaganje kombi i pomoći oko financiranja. Za ekspediciju je prijavljeno dva načesta speleologa iz Zagreba i Splita. U toku kolektivnih priprema speleolozi će posjetiti najdublje jame Hrvatske: Ponor na Bunjevcu (-534 m) i Jamu za Kamenim vratima (-520 m) na Biokovu. U planu je još i posjet Abisso Michelle Gortani (-920 m) na talijanskoj strani Kanina. Ekspediciju će se realizirati zajedno sa speleolozima iz Lyona, koji će najvjerojatnije posjetiti neke speleološke objekte u Jugoslaviji tokom ovog ljeta.

Svetlan Hudec

25 SPELEOLOGA U RAŠPORU

Početkom aprila skupina od 25 speleologa spuštila se u ponor kod Rašpora (Zankana jama) u Istri (-355 m). Radilo se o speleolozima iz Kopra, Postojne, Ribnice, Ljubljane, Zagreba, te kao njihovi gosti, speleolozi iz četiri speleološka kluba iz Trsta. Jugoslavenskim speleolozima je to bila jedna od priprema za ekspediciju u Poljsku. Demonstrirana je najmodernija speleološka tehnika i posjet do talijanskog sifona (-335 m) je 25 speleologa obavilo za samo 12 sati! Talijanski speleolozi su bili izvrsno tehnički i kondicijski pripremljeni, ali doista šareno društvo: od petnaestogodišnjih dječačića i devojaka, do iskusnih četredesetogodišnjaka.

Interesantno je da je vertikala od 125 m opremljena čak trostrukom, te je još rascjepkana na manje odsjeke tako da je u jednom trenutku čak osam speleologa moglo istovremeno penjati, a to je i omogućilo ovako velikoj grupi da se u rekordnom vremenu spusti i izade bez ikakve žurbe.

Mario Gerbatz, vlasnik speleomarketa u Trstu, demonstrirao je rad s univerzalnom penjalicom i spuštačicom Universore vlastite konstrukcije. F. Malečkar je pokazao novu vrstu stezaljke (modificiran Bloquer s drškom) u izradi Petzla.

Svi prisutni koristili su se tehnikom Ded.

Ovom prilikom dogovorene su i neke buduće zajedničke akcije, što predstavlja nastavak plodne suradnje slovenskih i tršćanskih speleologa, jer je ovo već njihov drugi sastanak ove godine. Početkom marta Slovenci su bili u Abisso Michelle Gortani na talijanskoj strani Kanina i tada je za obilazak 920 m duboke jame bilo potrebno samo 20 sati.

Svetlan Hudec

OPET U PODGRĀCISCU 2 NA BRACU

Razlog za odlazak u ovu, jamu duboku 329 m koja je već nekoliko puta bila istraživana i mijerena, bio je uglavnom čisto sportskog karaktera. Jednostavno je većina od nas željela vidjeti ovaj duboki i zanimljivi speleološki objekt. Uz to, ako se ukaže prilika, istraživali bismo neku od bočnih jama na glavnjoj vertikali, koje nisu do sada bile istraživane pa se speleološki rad u ovom objektu ne može smatrati okončanim niti jama posve istraženom.

Akcija je bila izvedena 27.-29.02.1981., a izveli su je članovi speleoloških odsjeka PD »Željezničar«

Branko Brdar, Brankica Bosner, Svetlan Hudec i Branko Jalžić; PD »Zagreb Matica« Damir Horvat; iz Speleološkog društva »Ursus spelaeus« Aljoša Konanenko, Robert Dado, Jadranko Ostojić i Ognjen Vukadinović.

Noćnim vlastom otputovali smo iz Zagreba do Splita, trajektom do Supetra na otoku Braču, autobusom u Pražnici. Zahvaljujući susretljivosti mještana brzo stižemo do otvora jame koji bi sami teško pronašli. Dio ekipe podiže logor a dio priprema užad za silazak. U jamu je spušteno 2x290 m užeta i vreća s utemlja za daljnje napredovanje. Oko 18 h u jamu ulaze Horvat i Hudec, ali se u 21 h vraćaju jer se Hudec potrgao desiderem pa je dalje spuštanje bilo nemoguće. Uz to su se na dubini od 400 m zapetljala užeta. Sada u jamu ulaze Ostojić i Jalžić. Uz pomoć blokera uspijeva im izvući jedno od užeta i ponovno ga spustiti. Tako je daljnje spuštanje moglo biti obavljeno bez poteškoća. Na dubini od oko 190 m postavljeno je prvo sidrište. Slijedeće manje vertikale do dna jame savladane su dosta brzo.

Pri povratku Ostojić ima problema s tehničkim pomagalima. Jalžić izlazi iz jame oko 8 sati izjutra idući dan. U jamu ponovno ulazi Hudec noseći Ostojić druge gibsove penjalice. Ostojić izlazi iz jame, a u nju se spušta Bosner. Ona se sastaje s Hudecom na prvom sidrištu i dalje skupa silaze na dno jame. Pri povratku oslobadaju sidrišta i premaju užad za izvlačenje. Istog dana navečer izvučena su iz jame sva užeta. Noću se vrijeme povkvarilo. Ustajemo u 3 sata, po kiši motamo užeta i rasprenamamo logor. U 6 sati autobusom se vraćamo u Supetar. Rezultati akcije:

— U jamu su ušla petorica speleologa od kojih je četvoro dospjelo do dna jame.

— Tehnika penjanja i spuštanja u parovima ponovno se pokazala dobrom. Upotreba kolotura i Gibsovih penjalica, osobito na velikoj vertikali, pokazala se odličnom.

— Slaba autobusna veza, zbog koje smo izgubili čak 18 sati, onemogućila nas je da obavimo istraživanje neke od spomenutih bočnih jama.

— Akcija je pokazala da dubina jame iznosi oko 329 m, kao što je to utvrdio Franc Malečkar 1978. (Titina jama na otoku Braču, Naše jame, br. 19. str. 77-81. Ljubljana), a ne 363 m kako je to objavljeno 1974. (Podgrāčisce 2 — najdublja jama u Hrvatskoj, Naše planine, G. 26, br. 7-8, str. 127-129, Zagreb).

— U pogledu čiste vertikale, treba uzeti one podatke koje daje Malečkar. Ona iznosi oko 233 m. Police koja se nalazi na toj dubini, tij. ispod vertikale, duga je 6 m i nikako se ne može zanemariti. Članovi ekipe Speleološkog društva Hrvatske, koji su se prvi spustili do ove police, izmjerili su dubinu od 243 m.

— U zapisniku prvih istraživača staje dva imena za ovu jamu: Podgrāčisce 2 i Titina jama. Kako se u literaturi spominju ova imena, predlažem da se ubuduće navode ova imena zajedno.

Branko Jalžić

SO PDS »VELEBIT« U 1980. GODINI

U 1980. g. bilježimo porast speleološke aktivnosti. Od 115 izlazaka na teren bila su 73 kraća izleta, 10 većih, 28 posjeta speleološkim objektima, 12 istraživanja, 8 vježbi, 2 speleološka logora i dva orijentacijska takmičenja. Istraženo je, topografski i fotografski snimljeno 20 speleoloških objekata (15 jama i 5 spilja), a rekognoscirano šest. Održano je 37 sastanaka od kojih su 24 bila popraćena projekcijama dijapozičiva a 5 kino-projekcijama. Na sastancima je bilo prosječno 15 članova. Aktivno sudjeluje 50 članova, 30 muških i 20 ženskih. Od toga su 22 speleolozi pripravnici, 6 speleolozi s naslovom instruktora i 7 pripadnika GSS-a. Organizator i voda speleološkog logora na Biokovu bio je član našeg odsjeka Duro Sekelj. Na tom logoru su naši članovi zajedno sa članovima nekih drugih SO-a iz cijele Hrvatske istražili nekoliko jama od kojih je najznačajnija jama za Kameni vrati, dubine 520 m (na čije dno su se spustili D. Sekelj i R. Erhardt). To istraživanje je još jednom pokazalo

da se primjenom moderne tehnike za samo nekoliko dana mogu istražiti te topografski i fotografiski snimiti objekti ovako velikih razmjera. U Velikoj Kapeli su članovi istražili i snimili 4 jame i jednu spilju. Od tih objekata značajne su dvije jame dubine 90 i 65 m te spilja dužine 70 metara. Speleološki logor u jami Mamet značajan je zbog toga što je prvi puta u Hrvatskoj savladana dvjestometarska vertikalna u komadu sa najlonskom užetom (R. Erhardt) uz prijelaz preko čvora. To je još jedan prilog afirmaciji moderne speleološke tehnike.

Ostali dio aktivnosti odsjeka odvijao se na raznim simpozijima, planinarsko – speleološkim susretima, kongresima i festivalima. Tako su Boris Vrbek i Marijan Čepelak prisustvovali Plenumu speleologa PSH, zatim Vrbek i Sekelj Kongresu speleologa Jugoslavije na Borskem jezeru, Damir Prelovec i Boris Ziljak Seminaru o spašavanju iz speleoloških objekata u planinarskom domu "Runolist", a jedan od organizatora seminara bio je Vrbek. Značajno je i sudjelovanje Radovana Čepelaka na III. internacionalnom festivalu planinarskog filma u Francuskoj, na kojem je za svoj film "Snimanje" bio nagrađen. Naši članovi sudjelovali su na dva orientacijska takmičenja. Organizator jednoga od njih (XIII zagrebačkog) bio je Damir Prelovec. Sesija članova sudjelovalo je na tečaju pri Fakultetu za fizičku kulturu u Zagrebu i promovirano za instruktore - speleologe.

I ove je godine održana i uspješno završena Zagrebačka speleološka škola, deseta po redu, pod vodstvom Roberta Jagodića. Suradnja s ostalim zagrebačkim speleološkim odsjecima odvijala se sudjelovanjem naših članova na istraživačkim akcijama drugih odsjeka, kao i sudjelovanjem članova drugih odsjeka na našim akcijama. Održano je speleološko veče u planinarskom domu "Runolist" koje je organizirao D. Sekelj. Od propagandnih akcija valja spomenuti predavanje uz projekciju dijapoziativa o logoru na Biokovu, koje su u prostorijama Studentskog centra održali D. Sekelj i R. Erhardt. D. Sekelj održao je predavanje o speleologiji na Elektrotehničkom fakultetu, a Čepelak u PD "Sljeme". Također treba istaknuti članke i reportaže u dnevnoj i tjednoj štampi, te stalnu suradnju u časopisima "Speleolog" i "Naše planine".

Napravljen je i plan rada za 1981. g. Sastanke odsjeka uspješno je vodio pročelnik Duro Sekelj.

Robert Erhardt, tajnik

SO PD »SUTJESKA« U 1980. GODINI

U Zagrebu je 6. veljače 1981. godine održana IV redovna izborna godišnja skupština Speleološkog odsjeka PD JNA "Sutjeska", a bilo je prisutno 46 speleologa i 1 to 2 iz SO "OKI", 2 iz SO PD "Željezničar", 1 iz SO PD "Velebit", 2 iz SD "Ursus speleus", 36 iz SO PD "Sutjeska", svih iz Zagreba, te 1 iz SO PD "Dubovac" iz Karlovca i 2 iz SD "Istra" iz Pazina. U novo rukovodstvo Odsjeka izabrani su: Tihomir Jukica — pročelnik, Zarko Supićić — tajnik, Boris Mahovac — oružar (ekonom), Gabrijela Nagy — blagajnik i Boris Mudri — arhivar. Nakon skupštine prikazan je 16-mm film o speleološkoj ekspediciji "Rokina bezdana 79" (dužina 24 min) i 138 dijapoziativa s prošlogodišnjih akcija.

Odsjek je tokom 1980. imao 60 članova, od toga 20 ženskih i 40 muških, održan je 41 redovan sastanak, s prosječno 11 prisutnih članova. Aktivnost je još više porasla te je izvršeno čak 103 različitih akcija tokom 1980. (prosječno dvije akcije tjedno). Treba istaknuti 22 istraživačke akcije, 42 speleološka posjeta, zatim 24 planinarska izleta i tura, 10 akcija markiranja i uređenja puteva, 5 predevanja itd.

Istraživano je 68 različitih speleoloških objekata, od kojih 19 nije u potpunosti istraženo, tako da će se tokom 1981. u njima nastaviti s akcijama. Najznačajniji novoistraženi objekti su jama pod Debelim glavom (dužina oko 500, dubina oko 80m), Ledenice kod Filipovića (dužina 96 m), spilja Đure Čuruvije (dužina 112 m), Mrtolačka i Mramorna

peć na Bristovcu (Velebit), spilje u okolini Donje Gline, Ledenica na Bukovom vrhu na Velebitu (dužina 189, dubina 87 m) istraživanja u spilji Tamnici na Kordunu (ukupna dužina 1093 m), u Golubnjači na Ziru u Lici, dužine oko 380 m, te novi kanali u Horvatovoj spilji (oko 50 m) i u Veternici (90 m), u suradnji s KSPSH istraživanje na Biokovu jame za Kameni vrat (dubina 520 m), Jame Pirkovača (102 m) itd.

Članovi Odsjeka sudjelovali su na XI zborovanju slovenskih jamara u Ljubljani s jednim referatom, te na VIII kongresu speleologa Jugoslavije sa 6 referata, suradivali sa stranim i našim speleoložima, prisustvovali istraživanju speleološkog sistema Reseau de Follis (prije zvanog Jean Bernard), najdublje na svijetu, te na speleološkom logoru na Biokovu.

Vrlo su značajna ronjenja u nekoliko speleoloških objekata koja su počeli izvoditi članovi Odsjeka u suradnji sa roniocima, te se na tom polju speleoloških istraživanja skupljaju značajna iskustva koja su dosad nedostajala speleoložima u Hrvatskoj. Većina novoistraženih speleoloških objekata su tzv. objekti s vodom, a istraženi su uz pomoć ronilačkih odijela i tzv. vodene (posebne) tehnike istraživanja.

U protekljoj godini izradjen je žig »Sastavnica za speleološku arhivu načrta, kao i »tablica« za topografsku snimanja objekata.

Analizirajući rad u 1980. uočljiva je svestrana aktivnost članova i broj istraženih i posjećenih speleoloških objekata. Struktura članstva u 1980: 1 speleolog-instruktor, 2 speleologa, 28 speleologa pripravnika i 29 speleologa suradnika. Pored otalih tečajeva i škola (speleoloških, alpinističkih, spasavačkih, vodičkih), 4 člana su završila ronilački tečaj.

Mladen Garašić, dipl. ing. geol.

SO PD »ŽELJEZNIČAR«

Speleološki odsjek PD »Željezničar« iz Zagreba organizirao je 11. i 12. travnja o.g. susret speleologa iz SR Hrvatske, SR Slovenije, i Italije. U okviru susreta 25 speleologa posjetili su jamu kod Rašpora dubine 365 m. Jama je otkrivena još 1931. godine i dugi vremena je bila jedna od najdubljih u svijetu, međutim zahvaljujući modernoj tehnici i sposobnosti speleologa, sada je potrebno svega 12 sati da bi se spustilo do dna i vratilo nazad. Članovi odsjeka istražili su u mjesecu travnju jamu na Zovincu u blizini Visočice na Velebitu. Jama je duboka 138 m, s tim da vertikala iznosi 119 m. Većim dijelom vertikalna je obložena ledom. U blizini se nalazi još nekoliko speleoloških objekata koji će se istraživati u slijedećim akcijama.

(N. A.)

SPELEOLOŠKO UŽE »BLUE WATER«

U toku 1980. godine članovi Speleološkog odsjeka PD JNA »Sutjeska« nabavili su za svoje potrebe uže američke proizvodnje »Blue Water«, koje se proizvodi već niz godina, a među našim speleoložima dobro je poznato po svojim karakteristikama. To je bio razlog njegove nabavke, kao i želja za provjerom njegovih laboratorijskih kvaliteta u uvjetima kojih vladaju u speleološkim objektima. Iako je o užetu nešto već pisano (Čepelak R. "Speleolog", 1974/75, str. 13), nije na odmet podsjetiti se njegovih osnovnih karakteristika: promjer 11 mm (postoje i varijante 8 mm, samo za tehniku s dvostrukim užetima, i 12 mm za spašavanje), laboratorijska prekidna čvrstoća 3175 kp, prekidna čvrstoća s zateznim čvorom 2585 kp, rastezanje pri sili od 90 kp je 1,6%, a kod kidanja 20,8% (relativno velik kapacitet apsorpcije energije s obzirom na druga statička užeta), rastezanje u vodi 5%, dozvoljeni broj dinamičkih padova 2, težina 100 – metarskog namotaja 9,91 kg, materijal izrade 100%/najlon. Postoje dva osnova modela: BW 2 (zlatne boje, s tamno plavom kontrolnom niti) i BW super 3 (svijetlo plave boje, s tamno plavom kontrolnom niti). Prvi se odlikuje većom abrazivnom otpornošću (ako prema testovima američke tvornice »Pigeon Mountain Industries« ima i oprečnih mišljenja), dok se drugim mnogo lakše ruku-

je zahvaljujući specijalno izvedenom omotaču (košuljici) izradjenom od duPont super 707 najlona, koji osigurava izuzetnu savitljivost, neuobičajnu za statička užeta. Zbog toga ima svojstvo da spuštalice neobično brzo klize po njemu dok god je novo. Međutim, nakon nekoliko uzastopnih upotreba to svojstvo se gubi i brzina spuštanja postaje ekvivalentna ostalim speleološkim užetima promjera 11 mm. Omotač (košuljica) užeta je specijalno konstruiran za penjalice (dvostruko vijena vlakna), tako da vrlo dobro prijanaju u blatinim vodenim i ledenim uvjetima, u što su se i sani članovi SO »Sutjeska« uvjerili. Međutim, glavna je karakteristika užeta odlična otpornost na abraziju, što ga svrstava među najbolja speleološka užeta na svijetu. Tome u prilog ide i slijedeći podatak: prema abrazijskim testovima gore navedene tvrtke užeta BW su 3,7 puta otpornija od npr. »Edelrid« užeta (koja redovito upotrebljavaju hrvatski speleolozi). Naime, vršeni su standardni testovi koji se sastoje od višekratnog pomicanja opterećenog užeta preko oštrog čeličnog ruba pod kutom od 90°. Frekventnost pomicanja bila je 36 trzaja u minuti, nakon čega su dobiveni ovi podaci: omotač BW super 3 užeta se pokidao nakon 279 trzaja, a omotač »Edelrid« užeta nakon 76! Ovi testovi, naravno, daju samo relativan odnos kvalitete pojedinih užeta, a nikako ne mogu pružiti točne podatke o trajanju u uvjetima koji vladaju u speleološkim objektima.

Cijena užeta BW skoro je ista kao i sličnih statičkih užeta evropskih proizvodjača (u SAD je i dvostruko manja), a u nekim trgovinama u inozemstvu čak je i niža od npr. »Edelrid speleo-sei«, koje mu niti izdaleka nije ravno po svojim karakteristikama. Iako je »Blue Water« užeta teže nabaviti nego evropska (moguće je obratiti se direktno prizvođaču: Blue Water ltd., 131 Loworn Road, Carrollton, Georgia 30117, USA), preporučio bih ga svakom speleološkom odsjeku koji u budućnosti ima namjeru nadopuniti svoju opremu.

Zarko Supićić, Zagreb

PRIZNANJE SPELEOLOZIMA »SUTJESKE«

U Zagrebu je 13. ožujka 1981. godine dodijeljena Zlatna značka Planinarskog saveza Hrvatske Speleološkom odsjeku PD JNA »Sutjeska« u znak priznanja kvalitete i kvantitete akcija koje je taj odsjek organizirao i izvršio od osnivanja do danas. Ostvareno je preko 212 različitih akcija, a istraženo i posjećeno nekoliko stotina speleoloških objekata. Planinarski savez je poklonio Speleološkom odsjeku jedno speleološko uže, kao najaktivnijem Speleološkom odsjeku u prošloj godini.

Mladen Garašić

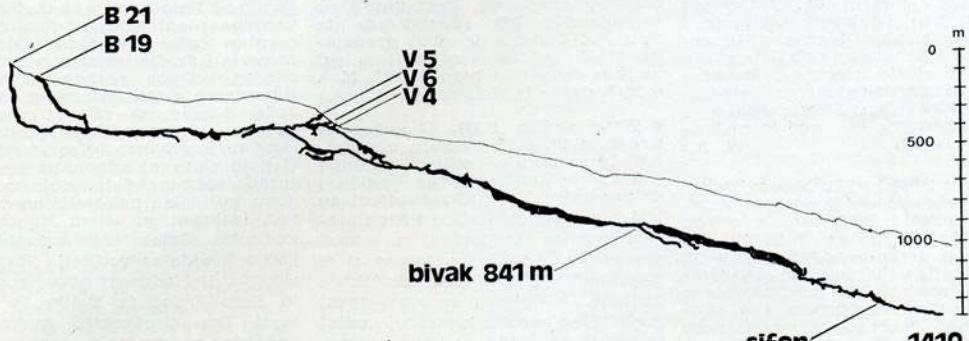
RÉSEAU JEAN BERNARD PROMIENIO IME I DUBINU

Sistem Jame Jean Bernard nalazi se u masivu Savojskih Alpa (Francuska) nedaleko mesta Sa-

moens. Do njega se dolazi nakon trosatnog hoda krenemo li od spomenutog mjesta prema jezerima na podučju zvanom Foillis. U speleološkim kružovima dobro je poznat kao jedan od objekata s najvećim visinskim razlikama i dugim sistemom podzemnih kanala. Istraživanja tog značajnog speleološkog objekta traju već duže vrijeme, a u krajem ljeta 1980. stigla je vijest da je postignut rekord pri spuštanju u njegove dubine. Réseau Jean Bernard stekao je naziv najdubljeg speleološkog objekta svijeta još u ožujku 1980., a u toku ljeta manjuna speleološka ekipa uspjela je za relativno kratko vrijeme doprijeti i do 1410 m dubine. Koliko je nepredvidiva konačna procjena dubine najbolje pokazuje kromologija istraživanja i otkrića. Uz ulaz je promaden 1963. godine, a istraživanja su počela godinu dana kasnije. U kolovozu 1969. speleogrupa »Vulcain« iz Lyona doprije je do 450 m dubine, a tri mjeseca kasnije i do 623 m. Tokom slijedećih godina inicijativu istraživanja zadržala je ista grupa i postignuti su zavidni rezultati. U studenom 1973. osvojeno je dubina od 663 m, a 1975. je povećana za još 30 m pronalaskom još jednog ulaza na višoj nadmorskoj visini. U toku 1975. organizirana su dva istraživanja (u siječnju i studenom) na kojima su se speleolozi spustili do 934 m i 1208 m. U siječnju 1976. konačno je postignuta visinska razlika od 1298 m, koja je dugo vremena predstavljala drugo mjesto na ljestvici najdubljih objekata svijeta (odmah poslije Gouffre de la Pierre Saint Martin — 1332 m). Međutim, u ožujku 1980. speleogrupa »Vulcain« uspjela je povećati visinsku razliku na 1358 m otkrićem novog ulaza pod oznamom B 21 na nadmorskoj visini od 2210 m (oznake ulaza nose naziv po kvadrantu u kojem se nalaze, a dosad ih je poznato sedam).

U ljetu 1980. u organizaciji speleogrupe »Vulcain« iz Lyon i SSH iz Zeneve organizirano je istraživanje internacionalnog karaktera u namjeri da se prodre što dublje. Istraživanje je trajalo od 22. do 29. srpnja 1980. a sudjelovala su sedmorica speleologa: Pierre Rias, Patrick Penez, Jacques Kerdaffrec, Bernarde Lips (Francuska), Alex Hof, Jean-Claude Lalou (Švicarska) i Mladen Garašić (Jugoslavija). Ekipa je ušla kroz ulaz B 19 (nadmorska visina 2150 m) i tri dana je boravila u podzemlju. U objektu inače postoje tri bivaka, međutim, zbog puta koji su izabrali i kratkoće vremena speleolozi se nisu mogli dulje zadržavati i spavali su samo jednom na dubini od 841 metar. Da bi se spustili do 1298 m dubine od mjesta ulaska, odnosno 1358 m od najvišeg ulaza B 21, morali su proći više od 11000 m spiljskih kanala i nekoliko desetaka manjih vertikalnih skokova (najveći iznosi oko 90 m). Na toj dubini dio ekipe se odvojio i uspješno preronio sifom (u dužini od oko 40 m i dubine oko 8 m) koji je do tada predstavljao krajnju točku ovog objekta. Ronjenje je izvršeno pomoću priručnih boca malog kapaciteta (engleske proizvodnje). Prolaskom kroz sifon ot-

RESEAU DE FOILLIS

Nadopunjeno prema 'Atlas des Grands Gouffres du Monde'

kriven je oko 300 m novih kanala s visinskom razlikom od 52 m, čime je dosegнута brojka od 1410 m. Pri tome je naš član ekspedicije sišao također do sifona što svakako predstavlja značajan uspjeh jugoslavenske speleologije i potiče na slične povrhate u budućnosti. Važno je napomenuti da postignuti rezultati u najdubljem speleološkom objektu svijeta nisu i konačni. Naime, speleozima je nestalo prije potrebnog materijala pa su zastali pred manjim skokom od oko 8 m. Inače, ne postoji sigurna indikacija koja bi ukazivala na završetak sistema, pa će biti potrebno organizirati još nekoliko istraživanja. Nakon ovog povrata također je odlučeno da Réseau Jean Bernard promijeni ime u Réseau de Foillis, prema širem području u kojem se nalazi.

Zarko Supičić

ZAGREBAČKA SPELEOLOŠKA ŠKOLA

Podjelom diploma i nagrada najboljim sudionicima 29. travnja završila je radom »Zagrebačka speleološka škola« koju je uspješno organizirao Speleološki odsjek PDS »Velebit« uz suradnju PS Zagreba i Komisije za speleologiju PSH. Od 25 prijavljenih škola je završio 19 članova iz planinarskih društava »Velebit«, »Zagreb matica« i »Željezničar« iz Zagreba i »Japetić« iz Samobora. Škola je trajala šest tjedana, posjećeno je pet speleoloških objekata u okolini Zagreba i na Kordunu gdje su sudionici škole praktično vježbali upotrebu speleološke opreme i tehniku speleoloških istraživanja. Teoretski dio održavao se u Zagrebu u obliku predavanja popraćenih dijapositivima i filmovima.

(N. A.)

Orijentacijski sport

• **Kalendar orijentacijskih natjecanja u SRH 1981. godine:** Republičko prvenstvo 28. 6.; Pionirsko natjecanje PD Grebengrad 13. 9.; Otvorenie sezone PD »Mosor« 4. 10.; Trofej Torpedo 15. 10.; Memorijal S. Mesića 24. 10.; pojedinačna natjecanja; Memorijal S. Mesića 24. 10.; Otvoreno prvenstvo Zagreba (»Velebit«) 25. 10.; Susret sa Svedanima (SPH i PSZ) 27-28. 10.

• **Memorijal Janka Mišića.** U nedjelju 26. travnja u Samoborskom gorju u organizaciji PD »Japetić«

iz Samobora održano je tradicionalno orijentacijsko natjecanje »Memorijal Janka Mišića«. I ove godine natjecanje je bilo masovno, sudjelovalo je 109 ekipa (po tri člana) u kategoriji pionira, 10 u kategoriji omladinaca, 60 u kategoriji članova i 7 u kategoriji starijih članova. Plasman je slijedeći: Kategorija pioniri: 1. PD »Tušobić« Rijeka (voda Vuković), 2. PD »Tušobić« (voda Golob), 3. PD »Torpedo« Rijeka (voda Smiljančić). Kategorija omladinci:

1. Orijentacijski klub Maksimir (voda Urošić), 2. PD »Pobeda« Beograd (voda Milenković), 3. PD »Sokolovac« Sl. Požega. Kategorija članovi: 1. PD »Ravna Gora« Varaždin (voda Plantak), 2. OK »Maksimir« Zagreb (voda Marchiotti), 3. JNA »Zastava« Samobor (voda Stajčić). Kategorija stariji članovi: 1. PD »Višnje Zagreb (voda Aleksić), 2. PD »Rade Končar« Zagreb (voda Gomzi), 3. PD »Novi Zagreb« (voda Erega).

(N. A.)

Vijesti

• **Konferencija PSH.** U subotu 4. travnja u Zagrebu održana je redovna godišnja konferencija PSH uz sudjelovanje članova predsjedništva PSH, delegata regionalnih saveza (odbora) i članova odbora društvene kontrole PSH. Na dnevnom redu nalazili su se izvještaji o radu predsjedništva i komisija PSH u 1980., finansijski izvještaj PSH za 1980. te usvajanje pravilnika komisija za alpinizam i speleologiju PSH. Na temelju odredbi Statuta PSH o kolektivnom radu i odgovornosti izabran je i novi predsjednik PSH (koji je jedino i predsedavajući predsjedništva) s jednogodišnjim mandatom u osobi prof. dr. Željka Poljaka. Planinarskoj javnosti dr. Poljak je poznat kao istaknuti planinar i funkcionalar, pisac planinarskih vodiča, te kao dugogodišnji urednik časopisa »Naše planine«. Dosadašnjem dugogodišnjem predsjedniku PSH Božidaru Škerlu odano je puno priznanje na uspješnom vodenju Saveza.

(N. A.)

• **Susret PSH i PZS.** Nastavljajući tradiciju međusobnih susreta, delegacije PSH i PZS sastale su se 28. i 29. ožujka na Pohorju. Na dnevnom redu razgovora bila je problematika planinarske organizacije, te međusobno informiranje o postignutim rezultatima i o problemima. Posebno je razmatrano pitanje produžavanja trase Evropskog pješačkog puta E-6 na terito-

riju SRH, zatim pitanje propagande, općenardne obrane i društvene samosuštine. Dogovoren je da se istaknuti planinarski aktivisti iz SRH i SRS predlože za priznanja PZS odnosno PSH. Idući susret održat će se u planinama SRH.

(N. A.)

• **Savjetovanje ZPP.** U nedjelju 29. ožujka održano je na Kneževcu kod Roglaške Slatine redovno savjetovanje Saveza planinarskih društava učlanjenih u Zagarski planinarski put. Od 24 učlanjenih društava savjetovanju su prisustvovali delegati iz 16 društava. Među ostalim je dogovoren da se ovo godišnji slet planinara Hrvatskog zagorja održi na Cesogradu u organizaciji PD »Cesograd« iz Klanjca. Izabran je novi predsedavajući saveza s mandatom od godinu dana i to Ivan Stošić, član PD »Kalnik« iz Križevaca.

(N. A.)

• **Zbor vodiča PSH.** U subotu i nedjelju 16. i 17. svibnja u planinarskom domu u Velikoj Paklenici održan je godišnji zbor vodiča i pripravnika PSH. Organizatori su bili Komisija za vodiče PSH i stanica vodiča iz Zadra, a prisustvovali su vodiči i pripravnici iz Zagreba, Splita, Zadra, Osijeka i Delnice. Na zboru su razmatrani izvještaji o radu u protekloj godini te programi rada za ovu godinu. Pripremljene su i izmjene i do-

pune pravilnika komisije za vodiće PSH. Zboru je prisutstvovao i predsjednik PSH dr. Željko Poljak.

(N. A.)

• **PD »Sokolovac«** iz Slav. Požege je 25. travnja održalo u domu u Velikoj godišnju skupštinu na kojoj je za predsjednika ponovo izabran Ivica Martinek. Izvještaj o proteklom jednogodišnjem razdoblju podnio je Željko Böhm, tajnik društva. U njemu je istakao najznačajnije rezultate postignute u radu društva i Stanice GSS, kao što su organizacija Sleta planinara Slavonije, izgradnja zimsko-rekreacijskog centra na Nevoljašu, rad Markacione, Propagandne i Foto-sekcije, pojedinačne uspjehe planinara u pohodima u planine naše domovine i drugih zemalja i dr. Izvještaj o radu Nadzornog odbora podnio je Vilko Simunović, a Gospodarskog odbora Joža Skočir. O planu rada za naredno jednogodišnje razdoblje iscrpljeno je govorio Ivica Martinek. U novi Upravni odbor, uz članove dosadašnjeg mandata, umjesto drugova koji nisu pokazali interes za rad, izabrani su Milan Kaučić za voditelja Izletničke sekcije, a Dario Švajda za voditelja Skijaške sekcije. U Nadzorni odbor izabran je Pero Delać iz Velike, a Sudčasti Ivo Orešković. Sudionike skupštine pozdravio je prof. Antun Petković, počasni predsjednik PD

»Sokolovac«, te predstavnici planinarskih društava »Rade Končar« iz Zagreba, »Psunj« iz Pakraca, »Dilje« iz Slav. Broda, »Zanatlija« iz Osijeka, te Josip Muha, predsjedavajući Planinarskog odbora Slavonije.

(Ivan Jakovina)

• **Sućurani na Liscu kod Zenice.** Clanovi PD »Kozjak« iz Kaštel Sućurca posjetili su 10. IV planinare u Zenici. Tcm su prilikom posjetili dom na Smetovima i dom na Liscu. Iako je teren bio težak, marš je u cijelosti uspio. Zeničani su nas srdanoочекali i uljepešali ovaj pohod svojim pjesmama. Bio je to drugi takav pohod, a iduće godine i opet ćemo doći, tako da će ova akcija postati tradicionalna.

(Darija Ivanišević)

• **PD »Psunj«** iz Pakraca održalo je 28. IV u domu na Omanovcu godišnju skupštinu kojoj je bilo prisutno 32 člana i delegata iz drugih društava (Požega, Gradiška, Osijek, Sl. Brod, Kastel Sućurac, Skopje). Za predsjednika je ponovno izabran Rudolf Čiper. Bogat program rada za iduće razdoblje pokazuje da će društvo i dalje uspješno djelovati. Iz izvještaja je bilo vidljivo da postoje uspješna suradnja s okolnim društvima, ali i da bi valjalo uključiti u rad više omladine.

(Mladen Šimunović)

• **PD »Zagreb Matica« na Fruškoj gori.** Za prvomajske praznike oko 80 članova Sekcije društvenih izleta posjetilo je Frušku goru s najvišim vrhom Crveni čot (539 m). Poseban doživljaj bio je posjet Petrovaradinskoj tvrđavi, starim rovinama i muzeju faune, te pogled na širok Dunav. Na povratku za Novi Sad posjetili smo još i staru tvrđavu u Ilokou. Za ovako bogat program posebnu zahvalnost izrazili smo planinarima iz PD »Željezničar Novi Sad. Posjetili smo i njihov planinarski dom na Popovici. (Irena Pučar)

• **»Paklenica 1981«.** Najveći naš skup alpinista i ove godine je održan u organizaciji PD Sveučilišta »Velebit«. Skup je službeno trajao od 1. 5. do 3. 5. što nije ograničilo sudionike, da u Paklenicu dodu nekoliko dana ranije i isto tako ostanu duže. Boravak je uglavnom bio organiziran u šatorima. Bile su organizirane dvije društvene večeri na kojima su održana predavanja »Everest 79« i »Kenija 79«. Organizirana je akcija čišćenja Anića Luke gdje je bio logor. Za vrijeme trajanja skupa GSS PSH stalno je dežurala. Kako skup prelazi u sve masovniju akciju, tako je i ove godine bilo preko 500 sudionika, iz svih naših republika i iz inozemstva (Italija, Austrija). Ispejanje je preko 1000 čovjek-smjera od kojih preko 20 prvenstvenih. Prednjačili su penjači iz Slovenije koji su ispejanili preko 700 smjera u 15 prvenstvenih.

• **»Bilogorskim stazama«.** Izmijenjena je trasa Planinarskog puta »Bilogorskim stazama«. Izvršena je markacija i izdan novi Dnevnik puta. Trasa se mijenja u prvom dijelu i od KT 1 ide putem ispod šume Tomaška i prolazi kraj groblja u Velikom Trojstvu te do-

lazi do Spomen-muzeja »Josip Broz Tito« koji je KT 2 (štambilj u muzeju ili kod domara). Od KT 2 vraća se do groblja, prelazi preko Starog bregu do sela Maglenče. Kod raskršća za Planinarski dom nastavlja cestom te skreće lijevo do kontrolne točke 3 Klupine. Trasa dalje slijedi opis putu štampan u »Našim planinama« br. 7—1977. godine. Dnevnik puta po cijeni od Din 50,00 može se nabaviti na adresi: Planinarsko društvo »Bilo-gora«, Bjelovar, pp 38. (D. P.)

• **PD »Paklenica«** iz Zadra je u nedjelju 29. ožujka izvelo tradicionalnu zimsku vježbu na predjelima Tulovih greda, Dusica i Sv. brda (1753 m) na Velebitu. U njoj je sudjelovalo 12 planinarskih vođa, gorskih spasavalača i ostalih planinara, te 11 priđućenih članova društva. Sudionici su bili podijeljeni u tri skupine. Prva je izradila nekoliko objekata u snijegu: iglo, vučiju jamu, partizanskih bivaka i dr. Druga skupina, koja je već viđena izradio ovakvih objekata, vježbala je turno skijanje, skijaško trčanje, a najhrabriji i vještiji izveli su i spust (alpsko skijanje) sa Sv. brda, što se u našim planinarskim krugovima i prilikama smatra malim podvigom, odnosno vrhunskim dometom u ovoj skijaškoj disciplini. Treća skupina pokušala je uspon na Sv. brdo bez upotrebe pomagala koja se u ovakvim uvjetima koriste, ali je tjeđe djelomično uspjela, zbog još uvek visokog i vlažnog snijega. Pa ipak, vježba je u cijelini potpuno uspjela i u svemu zadovoljila sudionike. Snimljen je i dokumentarni kratkometražni film o skijanju koji će, ako uspije, dobro doći u dalnjem obučavanju skijaša. U znaku obilježavanja 40-godišnjice ustanaka i socijalističke revolucije naroda i narodnosti SFRJ, a u čast Prvog maja te Dana mladosti i rođendana druge Tita, od 1. do 3. svibnja PD »Paklenica« iz Zadra izvelo je prvo-majski pohod »Putovima revolucije« na potезu Drvar, Kozara, Jajce i Bihać. Usputno su izvršeni usponi na Mrakovicu (806 m) i do doma »Cusine« kod Jajca. Održan je i sastanak s predstavnicima PD »Cusine« radi dogovora o bratimljenu svih planinarskih društava dosad zbratimljenih građava sa Zadrom (Koper, Nikšić, Prilep, Valjevo i Jajce). (D. P.)

• **PD »Kamenar« u Sibeniku obnovilo rad.** U Sibeniku je prvi put osnovana podružnica HPD-a 1926. godine. Do današnjih dana društvo je nekoliko puta prekidalo i nastavljalo rad. Ovih dana još jedan put obnavlja svoj rad. Naime, 14. travnja održana je skupština na kojoj je donesena odluka da društvo zadrži staro ime »Kamenar«. Donesen je i novi Statut, te program rada i financijski plan. Na Skupštini je osim šibenskih planinara prisustvovalo i nekoliko političkih, kulturnih i javnih radnika Sibenika, te predstavnici JNA u Sibeniku i nekih planinarskih društava, među kojima i PD »Paklenica« iz Zadra. Izaslanik PSH bio je Đuro Perić, delegat Kon-

ferencije PSH iz Zadra. On je u ime svog društva i PSH pozdravio Skupštinu i zaželio društvu plodonosan rad. U ime svog društva obećao je podršku i pomoć, što su članovi novoosnovanog društva s odusjevljenjem prihvatali i pozdravili. Na kraju, Skupština je izabrala Izvršni odbor od 9 članova, Samoupravnu kontrolu i Sudčasti. (D. P.)

• **Drugi velebitaški trk.** U nedjelju, 8. 2. 1981. po lijepom vremenu održan je na Medvednici II. velebitaški trk, natjecanje u skijaškom trčanju. Ovoga puta bio je namijenjen članovima i gostima. Start i cilj nalazio se ispred Ratuhove lugarice. Dužina staze iznosiла je 5600 m, s ukupnim usponom 140 m i isto tolikim spuštanjem. Organizator je bilo PDS »Velebit«, a trašer staze Zdenko Anić uz tehničku ekipu: Brigit Radanović, Mario Bago i Smilja Baran. Prijavilo se 30 sudionika iz pet društava: »Velebit«, »Zagreb Matica«, »Željezničar«, »Sljeme« i »Vihor«, te dva gosta. Kako je bilo premalo sudionika za kategoriju gostiju, odlukom natjecateljske komisije natjecanje se održalo samo u dvije kategorije. Poredak u muškoj kategoriji: 1. Branko Separović, 2. Ivo Vrkljan, 3. Damir Brusar, dok je u ženskoj kategoriji poredak bio: 1. Jasna Hrpučki, 2. Željka Vendler i 3. Senka Gros. Rezultate natjecanja pročitala je Brigit Radanović, dok je predsjednik PSZ Zdravko Ceraj (i sam sudionik) pozdravio sve natjecatelje i u kracem govoru izrazio zadovoljstvo što se na jednom mjestu okupilo toliko planinara na uskim trkačim skijama. Sudionici, kojih je bilo mnogo više nego na prošlom Trku, bili su zadovoljni s natjecanjem.

(Radovan Čepelak)

• **Otvorene skloništa ispod Dugog vrha.** U nedjelju 17. svibnja uz prisustvo velikog broja planinara otvoreno je novo planinarsko sklonište ispod Dugog vrha u Hrvatskom zagorju. Planinarsko društvo »Dugi vrh« iz Varaždina nakon dvije godine priprema i rada dopremilo je i uređilo raslođovani željeznički vagon u kojem se nalazi spavanaonica s 10 kreveta i prostor za dnevni boravak. Sklonište se nalazi u vrlo lijepom i blago bregovitom kraju, s pogledom na dravsku dolinu i okolne planine. Udaljeno je 9 km od Varaždina, cesta vodi do samog objekta, a najbliže mjesto je Črešnjevo.

• **Susret planinara željezničara.** U nedjelju 12. travnja u Samoborskom gorju održan je 22 susret planinarskih društava željezničara SRH i SR Slovenije. Sudjelovali su brojni članovi iz Zagreba, Gospića, Ljubljane, Maribora i Celja te brojni gosti. Na spomen-bistu Janka Gredelja ispred doma na Oštrenu sudionici su položili vijenac. Susret je održan u povodu proslave Dana željezničara i 40. obljetnice ustanka.

(N. A.)

• Izložba o Medvednici. U četvrtak 16. travnja u muzeju grada Zagreba, u Opatičkoj ulici 20, otvorena je izložba u kojoj su prikazani postojeći objekti na Medvednici, te njihovo sadašnje stanje. Izložbu su postavili studenti povijesti i umjetnosti sa željom da inciraju uređenje postojećih objekata. Osim planinarskih i drugih objekata najviše prostora zauzimaju fotografije, nacrti i rasprave oko uređenja Tomislavovog doma. Prilikom postave izložbe korištena je suradnja većeg broja drugih institucija, međutim, primjećeno je da nije konzultirana planinarska organizacija, koja je i najpozvanija da dade svoje mišljenje s obzirom na njezinu stoljetnu prisutnost na Medvednici. Izložba je bila otvorena do 10. svibnja. (N. A.)

• Triglav nacionalni park. Nakon 10-godišnjih često vrlo burnih debata u slovenskoj delegatskoj Skupštini, konačno je 20. 5. 1981. u Vijeću udrženog rada jednoglasno prihvaćen zakon kojim je uže i sile područje Triglava zaštićeno kao nacionalni park.

• Ante Grimani, poznati splitski planinar, predao je koncem prošle godine Muzeju Planinarskog saveza Hrvatske »Gradu za planinarsku povijest u Dalmaciji od 1899. do 1978. godine«. Taj teško skupljeni i dobro razrađeni materijal vrijedan je naročite pažnje.

• PD »Željezničar u Zagrebu, kako javlja agilni član Josip Šakoman, organiziralo je veći broj vrijednih akcija. Dana 24. 4. skupinu članova primio je predsjednik Skupštine općine Buzet i tom prilikom mu je uručen novi Vodič po Istarskom planinarskom putu. Od 24. do 26. travnja članovi su obnovili markaciju tog puta od Podgorja do vrha Učke. U čast 60. obljetnice »Labinske republike« put je obišlo 45 planinara iz Savinjske doline u Sloveniji pod vodstvom Jure Filipovića i Rudolfa Kirscha iz Zagreba. U ožujku je 7 članova sudjelovalo na VII zimskom usponu na Slovenski Snežnik. Istarski planinarski put obišlo je sada 700 planinara, a raspšaćano je 1200 dnevnika. Tiškan je novi dnevnik s opisom puta. Košta 50 dinara, a naručuje se kod PD Željezničar, Zagreb, Trnjanska 5 b. Za prvočivljanske blagdane članovi su bili na dvo-dnevnom izletu u Zasavskim planinama. Jedna skupina članova prošla je zanimljivim putem zvanim »Verana« Lisina – Sija – Orljak. Tri člana prodri su po metar dubokom snijegu koncem veljače u Jarušje u Samoborskom gorju. U Račojoj Vasi, na Istarskom putu, noćenje sada košta 50 dinara.

• PD »Cusine iz Jajca održalo je u domu Cusine Izbornu godišnju skupštinu uz velik broz članova i prijatelja društva. Izvršene su neke izmjene Statuta koje govorile o jednogodišnjem mandatu predsjedavajućeg. Za predsjednika je izabran Mustafa Kilim, a za sekretara Nedeljko Vučadićević koji duže godinu s uspjehom obavlja sve administrativne poslo-

ve u društvu, a osim toga je i domaćin u planinarskom domu na Cusinama. U novo predsjedništvo su birani Colpa Kasim, Hadžiačić Ahmet, Muhić Midhet, Vrbanac Savo, Obrdalj Vinko, Kasum Nermana, Zrile Nikola i Jelica Goran, a u Sud časti Devad Dedić, Zdenko Bliznac i Hazim Hamur. Iz izvještaja o radu vidi se da je društvo vrlo dobro radio i postiglo zapažene rezultate što se tumači i čestim sastancima predsjedništva: 23 izmedu dvije izvještajne skupštine.

(Kliko Sakib)

• Usponi u Korenjinu, kod Četinja: Zmijin stup (19. 4.), 150 m, 20 min, IV/III, II, I; Šilazni smjer (19. 4.), 150 m, 10 min, II/I; Smjer za trčanje (23. 4.), 150 m, 10 min, II, II; Ilegalni smjer (23. 4.), 120 m, 15 min, III (gornji dio), II, I. Penjao Tone Golnar, AO Kozjak. On je osim toga izveo i tri uspona na Lovčenu: Njegošev smjer, IV, 150 m, 25 min, solo (južna stijena); Smjer Tobogan, II, 140 m, 20 min, solo silaz (južna stijena); Desni brid, II–III, 140 m, 15 min, solo (jugistočna stijena). Stijene su nedaleko od ceste na vrh Lovčena, desno od zadnjeg zavoja.

• Skupina seniora PD »Ravna gora« održala je godišnji sastanak 24. veljače 1981. godine, na kojem je iznešen proglašodani rad, izabran novi odbor i prihvaćen plan rada za 1981. god. Rad je bio vrlo plodan. Organizirano je 19 planinarskih izleta, od toga 2 višednevnih (na Frušku goru i Pohorje) i 9 turističko-planinarskih izleta, od kojih 2 u inozemstvo (u Mađarsku i Austriju). Izlete je vrlo dobro organizirao i komentarom popratio Ivo Košćec. Održano je 10 predavanja popraćenih dijapositivima i dijafilmovima i to: dr. Velimir Kalafatić: Nova Zelandija i Polinezija (2 predavanja); Tomislav Jagačić: Od crnogorskih planina do Ohridskog jezera; Tomislav Đurić: Barokno slikarstvo Ivana Rangera u Hrv. Zagorju; Edo Pavšić: Nacionalni parkovi Sjeverne Amerike i Kanade; prof. Libuša Kaspars: Gruzija i Armenija; ing. Ivan Zukin: Stanje i problematika Šuma Varaždinske regije i Uloga šumarstva i lovstva u turizmu (2 predavanja); Lucijan Smokvina: Po okolini Varaždina pred petnaestak godina; Milan Turkalj i Mihajlo Vidović: Uspon na Tatre. Poslije predavanja održani su domjenci, pa su to u ugodnom planinarskom raspoređenju bili uvijek ugodni sastanci, koji su za Varaždin predstavljali pravi društveni događaj, na koji su planinari i prijatelji planinara rado dolazili. Na sastanku odana je časnom sutinje pocast umrlim članovima Pepici Ipša i Matiji Jaklinu. Nakon diskusije i jednoglasnog prihvaćanja izvještaja izabran je upravni odbor s pročelnikom ing. I. Zukinom na čelu, a predložen je i prihvaćen obilan plan izleta za 1981. god.

(Ing. Ivan Zukin)

• Trideset godina »Bukovika« u Sarajevu. Godine 1951. osnovano je u Sarajevu Akademsko planinarsko-smučarsko društvo »Crepoljko«. U prvom razdoblju rada značajne su dobrovoljne akcije radne

brigade na izgradnji doma na Bukoviku. Dom je svečano otvoren 1954. i dugo je bio jedini studentski planinarski dom u Jugoslaviji. Po njemu je društvo 1957. dobilo ime »Bukovik«, a od 1976. naziva se univerzitetskim umjesto akademskim društvom. U svom radu prošlo je kroz različite faze, uviđek s velikom fluktuacijom članova studenata. Računa se da ih je u 30 godina bilo oko 30.000. Zahvaljujući svojoj aktivnosti steklo je povjerenje planinarskih organizacija te joj je povjeren Koordinacioni odbor studentskih planinarskih društava Jugoslavije, čije je sjedište i danas u »Bukoviku«. »Bukovik« je organizirao niz značajnih akcija koja što su: Šestoaprilski marš »Tragom oslobođenice grada Sarajeva«, Prvi slet planinara studenata Jugoslavije, planinarska transverzala »Stazama Džemala Bijedića«, akcija »Preko vrhova do značke«, skijaški »Kup Bukovika« i drugi. Danas društvo radi u obliku družine na gotovo svim visokoškolskim ustanovama Univerziteta u Sarajevu i u najrazličitije oblike djelatnosti uključuje više od 10.000 studenata, čime je dobio najveći prilog prolaski svog jubileja. (Ljubomir Bartula)

• Pobratimstvo zeničkih i splitskih planinara. Na dan 1. maja 1981. slavimo jubilej, točno 10 godina od prvog susreta s planinarama PD »Željezara« Zenica, održavajući uzvratni susret bratimljenja. Proteklo je 10 godina od prvog izleta PK »Split« u Zenicu i boravka u planinarskom domu »Smetovi« (940 m) te stvaranja međudruštvenih odnosa, temeljenih na toplim gostoprimgstvu metalurga Zenice. Redale su se tako godine, susreti i videća i nikla je želja da drugarstvo pretvorimo u bratstvo koje je 11. X 1980. na »Smetu« pretvoreno u slavlje i službeno udarilo pečat bratimljenja. Zaorale se bosanske i dalmatinske pjesme, povelo se kolo do kasno u noć. Uzvratni susret održan je u Splitu gdje je ponovno potvrđeno pobratimstvo, kao i ponovljena želja za što skoriji susret, uz bratski zagrlijaj, čvrst stisak ruke i naše tradicionalno »Doviđenja!« U vitrinama naših društava smješteni pokloni ostaju trajan spomen na zajednički provedene dane i susrete, kao dokazi dugogodišnje saradnje i obostrane želje za nešto što samo planinarstvo može da pruži svojim plemenitim nastojanjima u razvijanju bratstva i jedinstva.

(Karmelo Lovrić)

• Susret planinara Željezničara. U povodu 36. obljetnice oslobođenja Zagreba 60 članova PD »Željezničar« iz Beograda bili su 9. i 10. svibnja gosti PD »Željezničar« iz Zagreba. Oba društva potpisala su 1977. g. povjelu o bratimljenju te od tada blisko suraduju i izmjenjuju posjete. Domačin susreta organizirao je posjet Ogulinu, Matić-poljani, Platku i drugim krajevima Gorskog kotara, kako bi goste upoznao s prirodnim i povijesnim znamenitostima. Za služe na medusobnom povezivanju i suradnji PSH je dvjema članicama dodijelio »Zlatni znak PSH«. (N. A.)

MALI PLANINAR

2/4 time signature, treble clef. Chords: C, F, Dm, C.
Lyrics: Ja sam ma-li pla-ni-nar to svatko do-bro zna. U

Chords: A7, Dm, G7, C.
Lyrics: pr-vom sam re-du ja ma-li pla-ni-nar. Kad

Chords: C, C, C, C, F.
Lyrics: maj-ka me pi-ta oj ku-da ēu, ja spre-mim si

Chords: F, C, Am, C, G7.
Lyrics: tor-bu i ve-lim joj ja. Oj la, la, la, dra-ga

Chords: C, G7, C.
Lyrics: ma-ma Ti po-go-diš u-vijek sa-ma, tam gdje pri-ro-de je

Chords: G7, F, G7, C, C.
Lyrics: čar, kre-će ma-li pla-ni-nar! Oj la, nar!

Novo!

Dr ŽELJKO POLJAK

»PLANINE HRVATSKE«

PLANINARSKO-TURISTIČKI VODIČ

Drugo, dopunjeno izdanje

161 crnobiajela slika, 32 u boji i 40 karata

Tvrdi poluplatneni uvez, 544 stranica

Nakon 1. izdanja, koje je tiskano prije sedam godina (1974), tekst je nadopunjjen, karte izmijenjene, dodane su slike u koloru, a većina crnobijelih je zamijenjena novima.

Cijena 350 dinara.

Može se nabaviti u poslovniči Planinarskog saveza Hrvatske, Zagreb, Kozarčeva 22 (tel. 448-774) ili naručiti poštom uz otkupninu

Narudžbe za 10 i više primjeraka uz 20% popusta

Pretplata za »Naše planine«

Molimo pretplatnike koji još nisu poslali pretplatu za 1981. godinu da općom uplatnicom (dobiva se u svakoj pošti) pošalju 200,00 dinara. Navedite svoju točnu adresu, u rubriku »korisnik« upišite: Planinarski savez Hrvatske, Zagreb, Kozarčeva 22, a »svrha doznake«: NP 1981. Istom doznakom možete uplatiti i knjigu »Planine Hrvatske«, što valja također navesti u rubrici »svrha doznake«.